

„A neníž to věda šlechtaná...“ August Sedláček, archeologie a hradiště

Karel Sklenář

Nejen kastelologům, ale žádnému milovníku historie či romantiky českých hradů není třeba představovat profesora Augusta Sedláčka a připomínat jeho blížící se sté jubileum (* 28. 8. 1843 v Mladé Vožici na Táborsku, † 15. 1. 1926 v Písku).¹ Jeho jméno je dodnes notoricky známé díky patnáctidílnému spisu *Hrady, zámky a tvrze království Českého*, dílu unikátnímu i v evropském srovnání, které vycházelo v sešitech v Praze mezi léty 1881 a 1927 a rozsahem i pojetím výrazně překonalo první podobný pokus amatérského milovníka hradní romantiky Františka Alexandra Hebera (*Heber 1843–1849*).

Připomeňme tedy jen stručně, že August Sedláček po maturitě na píseckém gymnáziu (1863) studoval v letech 1863–67 na filozofické fakultě pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity, kde postupně přešel od původního zaujetí klasickým starověkem k domácím dějinám, aniž by tím příliš získal pro svůj stále rostoucí zájem o hrady. Mezi profesory, kteří jej zaujali, jmenuje ve svých pamětech na prvním místě přednášky zakladatele české archeologické vědy a dějin umění Jana Erazima Vocela (1802–1871).² Měl k němu poměrně blízko a zachoval na něj vzpomínku, která zajímavě kontrastuje s často tradovanou představou Vocela jako „rakušáckého“ zpátečníka ruku v ruce s V. V. Tomkem: „*On a páni s ním spřátelení říkali o Tomkovi, J. a H. Jirečkovi, že jsou černožlutí, a tím se také před námi netajili.*“ (Sedláček 1924, 54, 94.) Naopak jej jmenuje jako prvního mezi třemi profesory, od nichž na univerzitě získal nejvíc. „*J. E. Vocela znal jsem ovšem ze škol jako básníka: než jsem přišel do Prahy, ještě jsem básníka neviděl; tím více jsem byl dychtiv spatřiti Vocela. Spatřil jsem starého pána, vážného, zkušeného archeologa, trochu přimračeného, ale chodě k němu na přednášky strávil jsem ten čas velmi užitečně. Ani nevím, čím se to stalo, že jsem jej někdy provázal a při tom jeho spravedlivou povahu poznal. Byl to pravý vlastenec a buditel sine fraude et dolo.*“

Obr. 1. Sedláček jako univerzitní posluchač v roce 1865 (Sedláček 1924, příl.).

- 1 O A. Sedláčkovi ze starších prací na př. Šimák 1923; tůž 1927 (jejich přehled podává Kotalíková 1981). Nověji např. Kolář 1988, Kopiczková red. 1995; Durdík 2000, 496–497; z archeologického hlediska Sklenář 2005, 493–494.
- 2 O něm v tomto směru Sklenář 2023a. První Vocelovy přednášky, které Sedláček navštěvoval, byly „Památky klassického umění (se zvláštním ohledem k antickým nádobám a mincím)“ a „Christliche Kunstarchäologie“, obě v letním semestru 1864; z pozdějších pak „Děje a starožitnosti české země pohanské doby srovnávány s podobnými památkami ostatních národů slovanských“ (zimní semestr 1864/65), „Děje a starožitnosti české země od pokřesťení Bořivoje až do doby Karla IV.“ (zimní semestr 1865/66). Srov. Truc 1995, 31–32.

Obr. 2. Sedláček jako učitel na gymnáziu v Litomyšli v roce 1869 (*Sedláček 1924*, příl.).

Po absolvování univerzitního studia, zaměřeného k budoucímu povolání středoškolského učitele (1867), učil na gymnáziích v Litomyšli (1867–69), v Rychnově n. Kn. (1869–75, profesorem jmenován 1871) a v Táboře (1875–99); v letech 1900–26 byl pak městským archivářem a ředitelem Městského muzea v Písku. Konzervátorem památkové péče jej vídeňská Ústřední komise pro výzkum a zachování uměleckých a historických památek jmenovala roku 1881, členem Královské české společnosti nauk byl zvolen roku 1882, členem České akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění roku 1891.

Ponechme nyní stranou všechny jeho zásluhy o městské archivy, o českou historii, historický místopis či heraldiku a povšimněme si, jaký ohlas v jeho kastelologii a příbuzných zájmech měla archeologie, na kterou se při přehlídce Sedláčkových vztahů k pomocným historickým vědám (*Kopičková ed. 1995*) neprávem nedostalo; jaký ohlas měly Vocelovy výklady o „pohanském pravěku“ či raném „křesťanském středověku“ a jejich památkách – zejména ovšem o hradištích. Ta byla Vocelovým nejoblíbenějším druhem archeologických památek a Sedláčkovi jistě v jeho pozdně romanticky zabarvených výkladech splynul vývoj „staročeských hradů“ se sídly středověkých králů a šlechty.

Sedláček skutečně navzdory vzdálenému zaměstnání neopustil Vocelův okruh, jakkoli působení jeho učitele se už chýlilo ke konci. K Archeologickému sboru Národního muzea (tehdy Musea království Českého) ještě přímo nepatřil – teprve roku 1870, už jako učitel na gymnáziu v Rychnově n. Kn. byl zvolen jeho dopisujícím členem,³ ale vztahy k předním členům Sboru a k muzejním sbírkám si udržoval už předtím, stejně jako přispíval svými články do *Památek archeologických a místopisných*.

Již jako student se spřátelil s Vocelovou „pravou rukou“ Františkem Benešem, jehož si velmi vážil. Ve svých pamětech⁴ vypráví, že Beneš, „*jsa přízniv našim snahám a maje známosti u tehdejších vlastencův, psával články do Památek archeologických. Protože jsem ovládal češtinou i němčinou, pomáhal jsem mu někdy, překládaje články jeho německy psané. Povím ještě, že jsme spolu sestavovali článek o Skalsku a Sudoměři, kde je také řeč o dražích a balvanech skalských. Dokládal se nějakého spisovatele /Václava Krolmuse – K. S./, jenž je vykládal tak, že tu odtékala krev obětovaných zvířat; já však když jsem byl na Skalsku, poznal jsem, že to jsou draže, v nichž zapuštěna byla dřevěná stavení, protože jsem ty a takové vídal na hradech postavených na balvanech.*“

Také s arch. Antonínem Baumem se stýkal i mimo Sbor a mnoho se od něj naučil o historické architektuře; dále se scházel s asistentem archeologické sbírky a archivu a redaktorem *Památek* Františkem J. Zoubkem, v 70. letech se znal i s Vocelovým nástupcem Josefem Smolíkem (o nich všech *Sedláček 1924*, 94–97). Jak se ještě ukáže, měly jeho styky a vazby na Archeologický sbor podstatný význam pro jeho budoucí práci.

Počátky archeologického zájmu

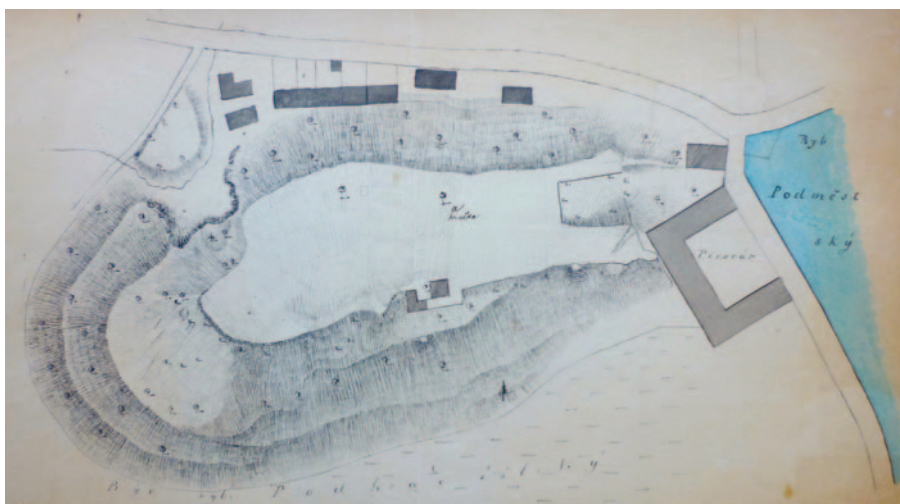
V časopise *Památky archeologické a místopisné*, orgánu Sboru, vyšel také jeho první tištěný kastelologický příspěvek (*Sedláček 1865a*), a to hned nikoli o typickém hradě, ale o lokalitě archeologické povahy – o Hrádku v **Čáslavi**, dobře mu známém vzhledem k tomu, že v době jeho středoškolských i univerzit-

3 Diplom mu byl zaslán 27. 5. 1870 – Deník Archeol. sboru, Archiv Národního muzea, Praha, fond Archeol. sbor, kart. 1; děkovný dopis: Rychnov n. Kn. 19. 6. 1870 – Státní okresní archiv Kutná Hora, fond J. E. Vocel, kart. 3.

4 *Sedláček 1924*, 96. Šlo o Benešův článek Skalsko a Sudomeř v kraji Boleslavském, *Památky archeologické* 6, 1865, 168–179.

ních studií byla Čáslav (od r. 1855) působištěm jeho otce a tedy bydlištěm jeho rodiny.⁵ Toto město mu pochopitelně bylo blízké a jako první zaujalo jeho topograficko-historickou pozornost.

Muzejní archeologické sbírce daroval student Sedláček už 30. 11. 1865 zlomky nádob s výzdobou vlnovek a značkou na dně, získané vlastním povrchovým průzkumem raně středověkého hradiště na Hrádku, kde se už tehdy (ještě před érou výzkumů Klimenta Čermáka) objevovaly kostrové hroby vytesané ve skále a v nich kromě nádob i esovitě záušnice a mince – denáry 11.–12. století.⁶ Byla to vlastně první archeologická zpráva o této lokalitě, později tak významné díky Čermákovi.

Obr. 3. Čáslav-Hrádek, plán hradiště (PAS, S.164).

V téže době, dříve než byl zvolen do Sboru, stal se už Sedláček členem archeologického a muzejního spolku *Včela čáslavská*. *Včela* byla (s významnou podporou Vocela, Beneše a Sboru) prvním úspěšným podnikem svého druhu mimo Prahu, vytvořila také první životaschopné regionální muzeum v Čechách.⁷

Sedláček spolupůsobil hned v jejích začátcích. Zajímavým dokladem je v této souvislosti „*Řeč kterou jsem držeti hodlal 23 září 1863*“ – rukopisný sešitek, ozdobně nadepsaný a zachovaný v Sedláčkově pozůstalosti (PAS, č. S.145;⁸ viz zde Příloha 1). Je to dobově vzletný vlastenecký proslov k otevření výstavy, pořádané *Včelou* v Čáslavi. Student Sedláček v něm zdůraznil poznávací úlohu hmotných památek: „*mrtvé slovo samo o sobě nemůže nás dokonale a úplně seznámiti s dávnověkostí, a jest jiný prostředek, který nám ji lépe před oči přivádí. Ano názor výrobkův dávnověkého umění jest ono, kteréhož pomocí vnikneme do šera dávnověkých století.*“ Vyzdvihl význam archeologie a vyzýval ke zřízení muzea v Čáslavi podle příkladu muzea pražského.

S touto zajímavou památkou raného Sedláčkova zájmu o hmotné památky se ovšem pojí jistý chronologický problém. Spolek *Včela čáslavská* se totiž začal chystat teprve v březnu 1864, právně vznikl v srpnu toho roku a jeho první výstava byla otevřena 21. září 1865. To si neuvědomují další autoři (např. *Roubík 1949, 195*), kteří opakují mylné datum 1863, uvedené v nadpisu. Snad Sedláček přepsal svůj koncept naisto později a datum udal podle paměti, nebo proto, že číslice 3 a 5 se v tehdejších písmu mohly snadno zaměnit. Proč svoji řeč neproněs, není známo – v *Pamětech* se o tom nezmiňuje

5 V tomtéž roce vycházelo už také několik Sedláčkových článků o hradech v pražském zábavně-poučném časopise *Lumír* (Lacembok u Ledče n. S., Litýš u Úštěku, Sokolov u Chotěboře, Hrádek nad Záměstím), ale ty neměly odbornou povahu; první takový příspěvek ostatně uveřejnil už roku 1863 v píseckém listu *Otavan*.

6 *Časopis Národního muzea* 39, 1865, 434; *Sedláček 1865a*, 215; *Lumír* 15, 1865, 799; *PA* 7, 1866, 81 (vedle nálezů z Hrádku dar. i zlomky kachlů s reliefní figurální výzdobou z Heřmaně u Písku); *Sklenář 2011a*, 47, heslo 74/4. V evidenci sbírky – v mezeře mezi posledním tištěným katalogem J. Hlavatého (1863) a založením přírůstkové knihy (1867) – nebyly tyto nálezy prokazatelně zachyceny.

7 K historii *Včely* *Pubal 1964; Sklenář 2011b*. Po přechodné stagnaci a následném znovuustavení spolku (1877) se Sedláček stal jedním z jeho prvních čestných členů.

8 PAS = Historický ústav AVČR, Praha, fond Pozůstalost Augusta Sedláčka.

a zpráva o výstavě (*Anonym 1865*), která Sedláčka uvádí jako jednoho z vystavovatelů (římské mince), žádný projev k otevření neuvádí.

Čáslavi se v těch letech Sedláček věnoval i jinak, např. ve schůzi Archeologického sboru NM dne 30. 5. 1867 přednášel o důležitosti čáslavských dějin a o původní verzi své čáslavské historie (vydané pak jako *Sedláček 1874*), později například o kapli P. Marie na Hrádku (*Čermák 1889*, 3, 5).

K čáslavskému Hrádku se vrátil a na článek v *Památkách* navázal v knize věnované dějinám města (*Sedláček 1874*, 11–12). „*Chlum řečený, Hrádek nad rybníkem Podměstským*“, oválný ostroh chráněný spadajícími svahy, byl podle něj místem, kde stála osada „*opevněná příkopy a stěnami neb sruby na náspech, které přirozenou obranu doplňovaly a rozmnožovaly /.../ Na něm při orání se našly stopy stavení a též pozůstatek nějaké pozemní síje, z čehož vysvítá, že zde beze vší pochyby pevné stavení stálo. Na tomto místě dle vší podoby stála původní osada proti návalu nepřátelskému dosti opevněná, v níž župan s úředníky sídlil. /.../ O tom svědčí též nalezení několika knížecích mincí na Hrádku.*“

Průzkumné cesty

Svým nadšením pro pěší cestování a asketickou odolností při nich prokazovanou připomínal August Sedláček romantického archeologa P. Václava Krolmuse (1790–1861), s nímž se však v Archeologickém sboru právě minul, a byl pověstný mezi svými současníky. Konal je snad každoročně od studentských let až do poměrně vysokého věku, přičemž už koncem 50. let se plně soustředil na hrady a vedle nich i tvrze (první větší průzkumnou cestu tohoto zaměření podnikl roku 1861).⁹ Ve svých vzpomínkách nebo v dochované cestovní zprávě, podávané sponzorům (spolku Svatobor), zachytil dosti podrobně směry a průběh svých badatelských cest, při nichž stihl poznat a prohlédnout většinu českých hradů a dochovaných tvrzí či tvrzišť. Zkrátka však přitom nepřišla ani pravěká či raně středověká hradiště, která sice nebyla jeho prvotním cílem, ale nevyhýbal se jim, třebaže je do *Hradů*, v těch letech průběžně uveřejňovaných, nezahrnoval.

Takto se dovídáme, že roku 1880 byl na Lštěni u Čerčan, v srpnu 1881 šel z Mělníka „*na Hrazsko, kde jsem byl překvapen tím někdy přepevným hradištěm (starým Kanburkem)*“, v Sadské prohlížel „*veliké hradiště blíže Labe*“, v Podkrkonoší pak šel „*po hradištích na Bezník a Vřesník*“, do Ostroměře, a „*prohlížel hradiště v okolí*“. Ještě v srpnu dokázal prohlížet „*hradiště Úhošťské, které pokládám za starý Wogastisburg*“. V září byl na Hradišti u Kaplice a v Doudlebech. V září 1882 navštívil Třisov cestou na Dívčí Kámen, v srpnu 1883 byl na Libušíně, z Chlumce nad Cidlinou „*se vydal na Hradištko, ale tu málo viděl*“, v listopadu ještě v Královicích u Prahy. Srpen 1884 jej zastihl na cestě ze Štěchovic „*na Mstibín a Hradištko*“ (tedy na Sekanku); „*ten den jsem se ještě dostal na Hrádek (Bluk neb falešný Kazín)*“. V červenci 1885 viděl Tetín, na konci srpna Skřípel a Neumětely, roku 1886 Přistoupim a ještě v září 1891 Radič-Ostromeč (a Hrazany) nebo Pačickou horu u Sedlčan.

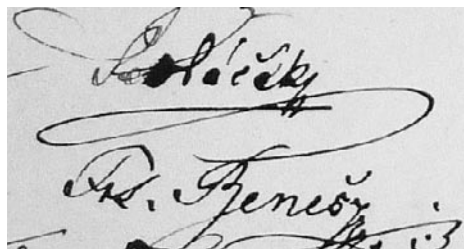
V kombinaci s písemnými prameny tak získal přímo z autopsie množství poznatků, které se pak promítly v jeho životním díle.

„Hrady, zámky a tvrze“: podíl archeologie

Vrcholem Sedláčkovy kastelologické práce jsou samozřejmě *Hrady* (*Sedláček 1882–1927*), dílo, jež „*bylo nejen předmětem touhy mé po dvacet let, anobrž i ovocem každé prázdné chvíle*“, jak říká v úvodu k prvnímu dílu (datovaném 28. 1. 1882 a přidaném tedy zřejmě až při dokončení vydávání svazku) s dodatkem, že už sedmnáct let sbírá k němu materiál. Myšlenka „*vzklíčila již v mladé hlavě gymnasiálního studenta r. 1859, počátky vznikly na universitě roku 1863, první zpracování jest hotovo již 1875.*“ (*Šimák 1926*). Sedláček sám tento záměr poprvé ohlásil v listopadu 1865 v jednom ze svých prvních kastelologických, byl zatím jen populárních příspěvků: „*všech hradů a tvrzí bývalých důležitost archaeologickou a historickou hodláme někdy v díle několika svazkův ukázati.*“ (*Sedláček 1865b*)

⁹ Zápisník Cesty po Čechách od r. 1859 až do r. 1863 (PAS, k. S.146). Podrobněji své cesty popisuje v VI. kap. svých *Pamětí* (*Sedláček 1924*, 135–145).

Zajímavý mezník v této linii poskytuje však zpráva, která zatím unikala pozornosti. Už dne 27. ledna 1865 na schůzi Archeologického sboru vystoupil student-kandidát profesury Sedláček jako host – patrně díky svému výše zmíněnému styku s profesorem Vocelem – s přehledem hradů, zámků a tvrzí v Čechách. Informace zapadla zřejmě proto, že mezi podrobnými zprávami o schůzích Sboru v *Památkách archeologických* právě tato schůze chybí – na rozhraní dvou čísel časopisu mezi schůzí prosincovou a únorovou byla omylem vynechána. Naštěstí je dochován zápis této schůze,¹⁰ podle něhož „četl p. Sedláček své statistické sestavení starých tvrzí, hradů a zámků v Čechách /.../ sdělil, že při svých historicko-topografických pracích přišel na několik míst, jejichž poloha se úplně určití nedá a žádal sbor, aby mu vlivem svým byl v určení polohy míst těchto nápomocným, jejichž jména se v pojmenování polí a lesů na jejich místech nyní se nacházejících na mnoze zachovala. Sbor chce žádosti p. Sedláčka vyhověti, jehož požádal, aby mu seznam míst těchto podal a v něm aspoň okres naznačil, kde které ze zaniklých těchto míst stávalo.“¹¹

Obr. 4. Podpisy A. Sedláčka a F. Beneše pod protokolem schůze Archeologického sboru 27. 1. 1865.

Je tedy doloženo, že idea systematického soupisu kastelologických lokalit se nejen zrodila, ale získala konkrétní obrysy už v Sedláčkových studentských letech. Nevíme, zda jeho žádost o pomoc Sboru měla nějaký věcný ohlas, ale pravda je, že v roce 1876, kdy Sedláčkova práce už dostatečně pokročila, mu předseda Archeologického sboru dr. Josef Emler zajistil nakladatele – Františka Šimáčka, jenž se o budoucí podobě a formě díla radil s předními členy Sboru – kromě Emlera a jednatele Josefa Smolika i s Fr. Benešem, Jos. Kalouskem či arch. Ant. Baumem (jenž měl zásadní vliv na koncepci zpracování popisných částí díla); výsledkem bylo doporučení rozvrhnout je na delší dobu, než se původně počítalo, aby se původně zamýšlená víceméně archivní forma mohla rozvinout k bohatému a hojně ilustrovanému obrazu minulosti. Ovšem, jak poznamenává Sedláček, „o rozsahu díla neměli ponětí ani já, ani nakladatel“ (*Sedláček 1924*, 158) a o ostatních platí totéž – naštěstí; v opačném případě by se nejspíše nakladatel nenašel.

O Vánocích 1880 vyšel první sešit prvního dílu *Hradů* (Chrudimsko) a v následujících letech až do konce Sedláčkova života byla příprava pokračování tohoto spisu (počínaje autorovi nejbližšími regiony východních a jižních Čech) prioritou, i když zdaleka ne jedinou náplní jeho bohaté tvorby. Podívejme se tedy, jak se archeologie a její nemovité památky odrazily v tomto základním díle české kastelologie.

Sedláček byl samozřejmě především historik, dobová úroveň archeologie mu mnoho pomoci nemohla. Jeho základnou byly archivní prameny, zároveň ale vzhledem ke svému vzdělání neopomíjel prameny archeologické, pokud se mu naskytly. Šlo ovšem téměř vesměs o prameny nemovité, terénní (nadpovrchové); prameny movité (**archeologické nálezy**) nehrály u něj žádnou roli a blíže si jich povšíml jen zcela výjimečně. Uvádí je sice častěji (např. zbytky cihel nebo železné předměty), ale vždy jen souhrnně a jako informace z druhé ruky; jen ojediněle se o nich rozepíše v jedné větě, jako např. u Hradiště v Křemži (Hrady III, 87), kde uvádí „drahně kostí, starého železa, zejména podkov a jiných věcí“, nebo u hradu Košťálova (XIV, 306–307). Výjimečně podrobněji popisuje nálezy při náhodných vykopávkách v případě tvrzíste v Kozojedech u Chrudimě (I, 188).

Jestliže se skutečně objeví vyobrazení a popisy „starožitností“, je to kupodivu tam, kde s textem souvisejí jen volně nebo vůbec a nejde přitom vlastně o místní nálezy: u Hradce Králové popisuje Sedláček vzácnější historické předměty uložené na městské radnici, ale nezmíní se o vykopávkách, ať už Bienenberkových či mladších, které by měly ke zmiňované „staročeské osadě“ vztah. Jinde pak slouží nálezy jen jako ilustrační ozdoba: středověká keramika z Národního muzea (IV, 215–16, 218)¹² nebo „svijanské labuťky“ (X, 209) při článku o Svijanech (v něm ale nezmíněné). Jedinou výjimku v celém

10 Archiv NM, fond Archeol. sbor, kart. 1, č. 13a.

11 Totéž zhruba stejnými slovy zaznamenal i časopis *Lumír* (*Anonym 1865a*) a stručněji list *Národ* (*Anonym 1865b*).

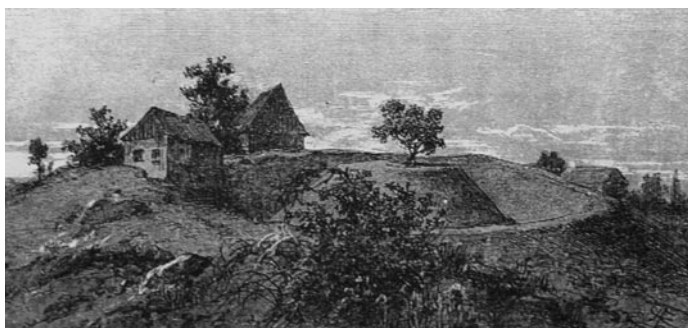
12 Převážně z Pachlovy sbírky podle ilustrací z časopisu *Libussa* 1846–48, ač to není uvedeno.

Obr. 5. Kyšperk. tvrziště (Sedláček, *Hrady* II, 66).

Obr. 6. Sedlec u Sezimova Ústí, tvrziště (Sedláček, *Hrady* IV, 149).

Obr. 7. Batňovice, tvrziště (Sedláček, *Hrady* V, 53).

díle představuje fotografická tabulka vykopávek Jana Hellicha z tvrziště Staré Badry (XII, 33 – v tomto dílu se poprvé objevily fotografie).

Významnější jsou popisy lokalit s pozůstatky tvořenými v podstatě terénními úpravami (obvykle interpretovanými kastelologickou formou a pojmy). Nehledě na okrajově významná pozorování v rámci kamenných hradů jako stavebních památek, jde téměř vesměs o **tvrziště**. U těch je třeba ocenit, že si Sedláček hned od počátku všiml celé řady takovýchto objektů a jejich víceméně zřetelných terénních stop (val, příkop, ev. jiné nemovité pozůstatky), jež často znal z autopsie. Zařadil sem nejen tvrziště v obcích, historicky dobře doložená, ale i lokality neznámého jména bez bližších údajů, patrně právě jen terénními pozůstatky v krajině mimo lidská sídla (Bezník-Hrádek a Úhlejev-Šluspark V, 129; Mokřice V, 207, Drhovice-Na zámku VII, 83). Je pravda, že popisy takovýchto tvrzišť byly jen zběžné, často pouze jednou větou, a jen někdy připojil Sedláček i plánek vlastní nebo získaný, vždy vizuálně bez přesného měření pořízený a víceméně zjednodušený; výjimkou jsou pak vyobrazení takových tvrzišť.¹³ Jen výjimečně se takový objekt dočkal rozsáhlejšího vlastního hesla a stručného popisu terénních pozůstatků (Ostrý VI, 209; Bluk VI, 85–86, kde všechna patrná opevnění východně od „Kazína“ přičítá autor středověkému hrádku; Libomyšl-Hrádek VI, 213–4, kde celý kopec označuje za uměle nasypáný). Jinak jde jen o menší hesla (Smrkovice VII, 195; Slatina u Chříče VIII,

I 14; Hradečno VIII, 148), nebo zmínky v širším rámci jiné lokality (tvrziště Rataje-Borečný VII, 55; Mirošov-Dvorec XIII, 80–83).

Nutno připomenout, že u lokalit, kde tvrz není historicky doložena, nedovedl Sedláček někdy rozhodnout o jejich stáří a připouštěl, že může jít o pravěké objekty. „*Název ‚Hrádek pustý‘ ukazoval by k tomu, že tu kdysi nějaký hrádek stával, ačkoli tím nerozluštěno, míní li se tu hrad předhistorický nebo středověký*“ (Jarošov u Litomyšle I, 29).

Vzhledem k tomu, že Sedláček zvolil za vstupní termín pro svůj výběr počátku vrcholného středověku („*Účelem mým jest vyličiti panská sídla, hrady, zámky a tvrze doby feudální, t. j. ode středu 13. století*“ – I, s. VIII), není překvapující, že lokality z **pravěku a raného středověku** zde zůstávají mimo oblast zájmu.

13 Např. Tešnov II, 29, Hříště II, 198, Kyšperk II, 266, Zátoň III, 97, Štitné IV, 121, Sedlec u Sezimova Ústí IV, 149, Batňovice V, 53, Velké Svatoňovice V, 54, Doubravice VI, 204, Bernartice a Borovany VII, 45–46, Rataje VII, 55, Netolice VII, 196, Smrkovice VII, 195, Záhejsko X, 323, Kozmice XV, 56.

Přesto ale je jich tu zmíněna celá řada a jestliže T. Durdík (1995, 93) uvádí, že „*raně středověké hrady, v naší literatuře nesprávně, ale vžitě označované jako hradiště*“, A. Sedláček připomenul pouze v tom případě, když přímo v jejich areálu vznikl vrcholně středověký hrad, není to úplně přesné.

Procházíme-li jednotlivé svazky *Hradů*, najdeme

1/ lokality spojené se „starými pověstmi“ a zmíněné ovšem jen jednou. Výjimkou není ani raně středověký Tetín (VI, 79: „*knížecí hrad, po němž se toliko skrovné památky nacházejí*“), ačkoli o něm bylo už archeologicky mnoho známo. Objevuje se tu i pražský Děvín na Dívčích hradech nad Zlíchovem, o jehož autenticitě Sedláček nepochybuje (VIII, 295), na hradě Krakovci předpokládá mytický Krakov = Krokův hrad (VIII, 101).

2/ Obecně známé raně středověké lokality, spojené s městy, u nichž Sedláček začíná historický výklad „staročeskými“ opevněnými osadami či prvotními knížecími hrady, jež uvádí jménem podle kronik a buď identifikuje s konkrétními hradišti (Netolice u sv. Jana VII, 106, Prácheň XI, 204–5, Bilina XIV, 212; Mělník XV, 58: „*Na místě nynějšího zámku a kostela stával již v 9. století hrad jen dřevěný avšak hrubými násypy opevněný, který se nazýval Pšov*“), nebo jejich přesnou polohu nezná a ztotožňuje je obecně s pozdějším středověkým městem (např. Litomyšl I, 2; Jaroměř II, 212, Hradec Králové II, 215, Mladá Boleslav X, 31, Litoměřice XIV, 366).

3/ Konkrétní pravěká a raně středověká hradiště v terénu jsou výjimečně uvedena formou krátkého textu mezi hesly tvrzí,¹⁴ jinak jsou jen příležitostně a zběžně zmíněna v kapitolách o blízkých hradech nebo v heslech tvrzí: Benátky-Hrutov (I, 1), Bor – Hrochův Hrádek (II, 226); Třisov (III, 60¹⁵), Křemže (vrch Kluk „*prý na temeni svém zbytky pradávného ohrazení nese*“, III,

Obr. 8. Branov (Sedláček, *Hrady* VIII, 91).

Obr. 9. Libice nad Cidlinou, hradiště (Sedláček, *Hrady* XII, 45).

Obr. 10. Kučeř – Obrový hroby, laténské (?) čtyřúhelníkové valy (Sedláček, *Hrady* VII, 80).

14 Škrábek/Zámky u Chotče (VIII, 298), protože prý podle pamětníků se tam vyskytoval zbytek zdi. Totéž Kralupy n. Vlt.-Minice pod názvem Rusavka (VIII, 258): „*Západnímu konci tohoto ostrohu říkají Hradiště; jest tu drahně kamení vylámaného ze zdi, na kterém ještě lpí vápno. Lidé pamatují tu ještě kusy zdi a vypravují, že tu stál hrad Rusavka. Násypů a příkopů tu není.*“ Laténský (?) valový čtyřúhelník Kučeř – Obrový hroby (XI, 80) jako středověká tvrz, Úhošť (XIV, 333) jako hora (Purperk), „*na kteréž býval hrad obrovského rozměru*“ ..

15 „*Za Třisovem přichází se ke dvojm valům starodávným z kamení a ze země nasypáným, kteréž zřídili předkové naši dávno před založením Menšteina. /.../ Na stranu říčnou sdělány valy nasypané z drobného kamení a tu a tam nějaká pevnůstka téhož způsobu.*“

87), Doudleby (III, 287), Lochovice (VI, 210–214); Dražice-Obřiště (VII, 85; srov. Čtverák et al. 2003, 76; Sedláček je označuje jako opevněné místo nepodobné středověkému hradu); Stradonice (VIII, 71–72), Branov (VIII, 91), Skalsko-Hrádek (X, 391), Hryzely (XV/22), Ctiboř-Hrádek u Vlašimi (XV, 192), Praha-Královice (XV, 203: kostel sv. Markéty stojí „v starodávném hradišti, jehož násypy se dosti zachovaly. Bezpochyby jest to starodávný kostel, lidová pevnost k jeho obraně a útulku“), Nalžovické Podhájí (XV, 252).¹⁶

„Staročeský hrad“ Libice nad Cidlinou je dokonce přítomen vyobrazením (XII, 45), nikoli ovšem v textu; ostatně Sedláček Libici navštívil již jako student v roce 1862, ale „*nic neviděl, poněvadž mi scházelo cvičené oko.*“ (Sedláček 1924, 131.) Jen zmínkami v širší souvislosti jsou uvedena i další podobná raně středověká hradiště v této oblasti – Vestec-Havraň (XII, 22), Předhradí-Oldřís (XII, 23), na opačnou stranu pak raně středověké opevnění Žeretice-Hradištko (XII, 293) a pravěké hradiště na vrchu Oškobrhu (XII, 24).

Větší článek má naproti tomu „Chlum hrad“ (X, 340–341) u Mladé Boleslavi: nejde tu o velké hradiště Chloumek (Čtverák et al. 2003, 108–110), ale o pravděpodobné, rovněž raně středověké hradiště na k. ú. Nepřevázka (*tamtéž*, 216); podrobně je popsáno proto, že je autorem považováno za hrad, ačkoli je beze stop zdiva (byl tu ovšem i středověký hrádek). Podobně se (nedatované pravěké) hradiště na Vlčí hoře u Bílence na Podbořansku (Čtverák et al. 2003, 36) skrývá ve velkém hesle hradu Šprymberka (XIV, 347). A ze stejného důvodu celý článek dostává Třemšín (XI, 199–200), který zaujímá u Sedláčka významné místo jako „hrad přechodného typu“: „*není hradu v Čechách, který by byl způsobu dávnověkou tak velice zachoval, jako Třemšín, ano lze říci spravedlivě, že žádné sídlo panské se co do stáří toho, co my ještě spatřujeme a nepřetržitě obydlí od prastarých dob až do 15. věku Třemšínu nevyrovná /.../ třeba nebyl založen od prvních Čechů, tím méně od Keltů, může se honositi ve své způsobě nynější stáří asi 700 let, což nelze o žádném ze středověkých sídel říci /.../ ukazuje dvě periody stavění hradů, jednu starodávnou českou, druhou západní.*“¹⁷

Stává se ovšem, že hradiště, v té době neznámé, unikne i Sedláčkovi. Tak např. nevelký hrad Šember u Doubravčic na Kolínsku (XV, 18) využívá část opevnění mnohem rozsáhlejšího pravěkého a raně středověkého hradiště (Čtverák et al. 2003, 73–74). Sedláček vyvozoval ze středověkého písemného dokladu, že na místě hradu mohlo dříve být dřevěné (středověké) opevnění, ale ani pomístní jméno Hradiště si nespojil s povahou lokality, kterou patrně sám nenavštívil.

Obvykle Sedláček rozlišuje hrady či tvrze (západního způsobu) a „starobylé ohrady“, jen někdy přiřadí starší objekty středověkému hradu nebo obléhací činnosti jeho nepřátel, jako v případě Ostromeče (XV, 120), kde takto podrobně popisovaná opevnění v poloze Červenka patří ve skutečnosti kelt-skému oppidu Hrazany a nálezy zde povšechně zmiňované asi také.

4/ Mimo kastelologii, ale z archeologického hlediska zajímavé jsou Sedláčkovy poznatky o **zaniklých středověkých osadách**. Už při prvním setkání s touto tematikou na Časlavsku (Sedláček 1867b) mu nešlo jen o historické zprávy, ale v případě lokality u Hraběšína, kde předpokládal zaniklou ves Znaneč, popsal Sedláček i terénní pozůstatky a zmínil náhodný nález pece; další podobné pozůstatky zmiňuje i jinde. Nejen že sbíral informace, ale sám pátral v terénu podle vodítek v pomístních jménech a v místech předpokládaného Stoupece u Hošťálovic objevil v srpnu 1865 spolu s otcem různé pozůstatky včetně okrouhlého tvrziště, považovaného dříve za zbytky zaniklého kláštera. Je tedy citovaná práce o zaniklých osadách na Časlavsku jedním z prvních archeologicky relevantních příspěvků k problematice lokalit tohoto typu.¹⁸

Také ve *Hradech* se výjimečně objeví terénní pozůstatky zaniklých osad ve spojení s tvrzemi (popis Rovného u Zbiroha V, 264).

Uvedený výčet svědčí, že Sedláček měl poměrně dobrý přehled o hradištích z doby starší než ta, kterou sledoval, a mnohokrát neopomněl je zmínit, vždy ovšem v kontextu hlavního objektu vrcholně či pozdně středověkého a vždy jen stručnou připomínkou, tvořící nanejvýš jednu větu. Výjimku tvoří

16 Jako „starodávné hradiště“ označuje i Sekanku (zmínka v hesle tvrze v Hradištku u Davle – XV, 131).

17 Hradiště blíže nedatované (pozdněbronzové až halštatské? raně středověké?) Čtverák et al. 2003, 343.

18 Srov. Roubík 1959, 108 (Znaneč), 116 (Stoupec). Ke druhé lokalitě Památka arch. 10, 832 (J. Kalousek) a Sedláček 1900, 49–50.

celkem pochopitelně Stradonice, jejichž sláva díky objevu pokladu keltských mincí roku 1877 a následné „zlaté horečce“ byla dosud živá: v rámci hradu Nižboru,¹⁹ resp. tamního fürstenberského zámeckého muzea je podána dosti podrobná informace o nálezech na Hradišti; o lokalitě samé se dodává (beze zmínky o opevnění), že tu mohlo být velké město, ale o jeho stáří pouze tolik, že v době založení hradu Nižburku bylo už zaniklé.

To je obecný problém Sedláčkových archeologických zmínek: ať už je to důsledek záměrné zběžnosti, nebo nedostatku bližšího zájmu, chybí v těchto odkazech jakákoli přesnější časová představa. Co má být starší než vrcholný středověk, je „staročeské“, „dávnověké“, „starodávné“, „pradávné“, přestože s přibývajícimi lety bylo už v novějších svazcích *Hradů* možné zařadit takové lokality určitěji do pravěku či raného středověku, přitom celá řada těchto míst už byla publikována v *Památkách* (a na tyto články Sedláček vícekrát odkazuje). Když například o Hradci Králové uvádí pouze, že byl založen „za dob pradávných, pohanských“, čemuž nasvědčuje nemálo starožitností tu a v okolí vykopaných, je to dikce z doby předvocelovské.

Bližší představu o stáří a historii hradišť mohl poskytnout obecný výklad o vývoji hradů v úvodním úseku o jejich vzniku a počátcích. Tento aspekt Sedláček nepřehlížel, jak je vidět z toho, že hned první část první lokality (Litomyšl) v I. dílu *Hradů*, nese podtitul *Rozdíl mezi ohradami staroslovanskými a hrady středověkými* (s. 2–4). Název je ovšem slibnější než obsah, jehož populární výklad je pochopitelně soustředěn na středověké hrady. Pokud jde o hrady raně středověké, dokládá Sedláček na (jím častěji citovaném) kronikářském příběhu o kontroverzním budování kamenných hradeb ve Staré Boleslavi, „že byl veliký rozdíl mezi nejstaršími hrady českými a hrady takovými, jež byly po způsobu západním na skaliskách a vrších v mnohem menším objemu, ale tím tvrději stavěny. Proto nazývali staří letopiscové staré slovanské hrady městy (urbes, civitates) /.../ Onyho byly pevnostmi v našem smyslu, jměním knížete a společnosti zemské /.../ hynuly tím spíše, čím více se zdokonalovalo umění válečnické a cizáctví prožíralo starodávné řády a obyčeje slovanské.“ Více se tu vlastně (kromě fiktivního obrazu raně středověké Litomyšle – „mohutné násypy a ploty dřevěné na nich sroubené“, „hluboký příkop“) nedozvíme; můžeme jen připojit úsudek, pronesený při popisu staré Chrudimě (I, 173), že „za oněch dob bývaly ohrady někdy až obrovských rozměrův, byt stavení obydlená jen malou jich část vyplňovala“.

Musíme ovšem uvážit, jaké měl Sedláček pro své poznání prameny. Obecně jako historik vycházel především z vyprávění kronik, Kosmovou počínaje, a z archivních pramenů; solidní archeologickou představu mohl čerpat a čerpal jedině z Vocelova *Pravěku země české* (Vocel 1868), přičemž je pozoruhodné, že Vocelovo rozdělení hradišť v Čechách na pravěká (keltská) a raně středověká (slovanská) se všemi detaily výkladu do jeho představy neproniklo: všechna hradiště – a to i ta, která by našel u Vocela – považuje Sedláček výslovně nebo implicitně za „staročeská“. Souvisí to s jeho bytostným autochtonismem, o němž bude ještě zmínka.

Pokud jde o konkrétní lokality, čerpal ovšem Sedláček z *Pravěku*, ale měl i další písemné zdroje. Byly tu rané kastelologické práce Franze/Františka Alexandra Hebera (1815–1849) a jeho spolupracovníků, a to nejen tištěné, ale i rukopisné soupisy zachované po obou autorech, které měl Sedláček k dispozici a podrobně je excerpoval.

Procházíme-li Heberovy *Böhmens Burgen* (Heber 1843–1849), narazíme v každém dílu na několik takových míst.²⁰ Ještě výraznější smysl pro tuto kategorii památek projevil jeho spolupracovníci. O něco starší a méně známý Carl/Karl Ferdinand Brantl (1801–1871),²¹ cestmistr a pak silniční inženýr při státních silnicích, neuveřejnil sice spis podobný Heberovu, na jaký se chystal, zato ale první přehlednější článek o českých hradištích (*Brantl 1837*) a první monografii o významné lokalitě (Češov – *Brantl 1841*). Systematický pohled na hradiště uplatnil pak Antonín Vánkomil Maloch (1823–1880), jenž po Heberově smrti dokončil VII. díl jeho *Burgen* a doplnil jej kapitolou zapojující hradiště do vývoje hradů (*Maloch 1849*), aby pak téma hradišť rozvedl do obsáhlého pojednání, prvního svého

19 U Sedláčka Nižburk; o Hradišti u Stradonic VIII, 71–72; srov. 293–298.

20 Přehled pro střední Čechy podává *Sklenář 2001*, všechny pak zaznamenává *týž 2011a*.

21 O něm *Sklenář 2005*, 88–89; *týž 2012*, 515; *týž 2022*; *Bukačová 2006*, 15 a n.; *týž 2007*, 22–24.

druhu v české literatuře vzhledem k tomu, že Matyáš Kalina z Jäthensteinu nestačil své dílo o hradištích dokončit (*Maloch 1855*).

Ti všichni byli o jednu až dvě generace starší než Sedláček a patřili ještě do doby romantismu, který nerozlišoval zájem o hrady a hradiště tak ostře. Sedláček si ovšem vymezil hranici mezi hrady „dřevěnými“ a „kamennými“ a za ni nazpátek nechtěl jít. Proto také až na jednu výjimku (tvrz či hrádek Slatina u Chříče VIII, 114 – srov. *Kalina 1836*, 94) nevyužil Kalinovu knihu se soupisem archeologických nalezišť v Čechách, a to – s výjimkou výpisu stati o Hradišti u Zvíkovce – nejen v případě hradišť (jichž tam ovšem mnoho není, Kalina se na hradiště soustředil až po jejím vydání), ale dokonce ani při popisu tvrziště v Podmoklech u Krivoklátu (*Hrady VIII*, 94) nezmiňuje Kalinovy a Krolmusovy vykopávky a nálezy ze 30. let, jejichž vyličení a interpretace zabírá nemalou část zmíněné knihy (*Kalina 1836*, 40–60; srov. *týž 2021*, 88–98, 215–223).

Určitý význam měly pro něj informace od současníků-archeologů. Z nich spolupracoval se Sedláčkem zejména Moric Lüssner (1813–1891), tehdy už žijící na penzi v Praze, jenž v krajinách svého působení nasbíral mnoho poznatků z pramenů i autopsie a hned po vydání prvních dvou sešitů *Hradů* mu posílal doplňky z Pardubicka a Chrudimska – varoval například před použitím půdorysu tvrziště v Holicích u jeho článku v *Památkách*, protože jej „*tehdejší p. redaktor pouze dle zdání svého vykreslil*“.²²

Vliv Lüssnerových zpráv je patrný na mimořádné partii o nejstarší podobě Chrudimi (I, 172–173). Tady se Sedláček vyrovnává s domněnkou, že původní město stávalo u kostela sv. Kříže: „*nikde není viděti té nejmenší věci, která by o nějaké bývalé osadě svědčila. Severozápadně od kostela spatřuje se sice /.../ ostroh úzký, způsobilý k založení staroslovanské osady, ale předně není ani stopy oddělovacího valu na té straně ku pláni, za druhé se při zorání a kopání pole na zbytky lidské práce nepřišlo, jak sám hospodář tohoto pozemku vysvědčil, konečně jest to místo příliš vody vzdáleno.*“ Připouští, že stará Chrudim mohla být i „*na Pumberce, kdež se posud valy spatřují*“, nakonec ale dosti podrobně popisuje archeologické nálezy v prostoru dnešního města, tak jak je postupně publikoval v *Památkách* v 50. letech M. Lüssner, a označuje je jako „*pro historii předkřesťanské doby v Čechách předůležité*“ – věřil tedy stejně jako Lüssner na „pohanské“ stáří keramických a dalších nálezů, „studňovitých hrobů“ apod., patřících ve skutečnosti ranému a vrcholnému středověku.

Je jen škoda, že Sedláček neměl přístup k rozsáhlému fondu Lüssnerových celoživotních zápisků,²³ obsahujícímu celou řadu historických i terénních archeologických údajů k tvrzištím a pozůstatkům hradů – a ovšem i hradišť.

Některé informace z Táborska a Písecka získal Sedláček od svého kolegy a přítele prof. Martina Koláře (např. mladobronzové a rané středověké hradiště Písecká Smoleč, publikované Kolářem v roce 1867 v *Památkách* a uváděné Sedláčkem jako neznámý hrad – VII, 278) a čerpá i z článků Jana Karla Hrašeho v tomto časopise, ovšem ne nekriticky – k jeho zprávě o trojitém opevnění u Rataj na Bechyňsku (*Památky V*, 231) podotýká, že „*domněnka tam vyslovená nemá podstaty*“ (VII, 55).

Posuzovány jako celek, mohou *Hrady* budit dojem, že jejich autor neměl s archeologií nic společného, celkem nic o ní nevěděl a nijak jej nezajímala. Není to ale pravda. Zmíněný dojem odráží skutečnost, že Sedláček – stejně jako jeho obětavý nakladatel – byl brzy zaskočen obrovským množstvím materiálu spojeného s hlavním vymezením spisu (dokončení se ostatně protáhlo přes hranici života jich obou) a utvrzen v přesvědčení, že se od názvem vymezené linie nemůže odchýlovat či rozbíhat do šířky. Přesto se snažil alespoň okrajově vložit do textů informace o lokalitách a objektech z doby před společenskou adopcí západního způsobu stavby (kamenných) hradů, aniž by se pouštěl do jakýchkoli detailů; že tím utrpěl výklad a popis nejstarší fáze opevňování a kořenů vrcholně středověkého vývoje, je ovšem zřejmé.

22 Památky archeologické 7, 289 (redaktorem byl tehdy F. J. Zoubek). Dopis M. Lüssnera Sedláčkovi z 3. 3. 1881 – Historický ústav AVČR, fond A. Sedláček, korespondence (k. 161, 167).

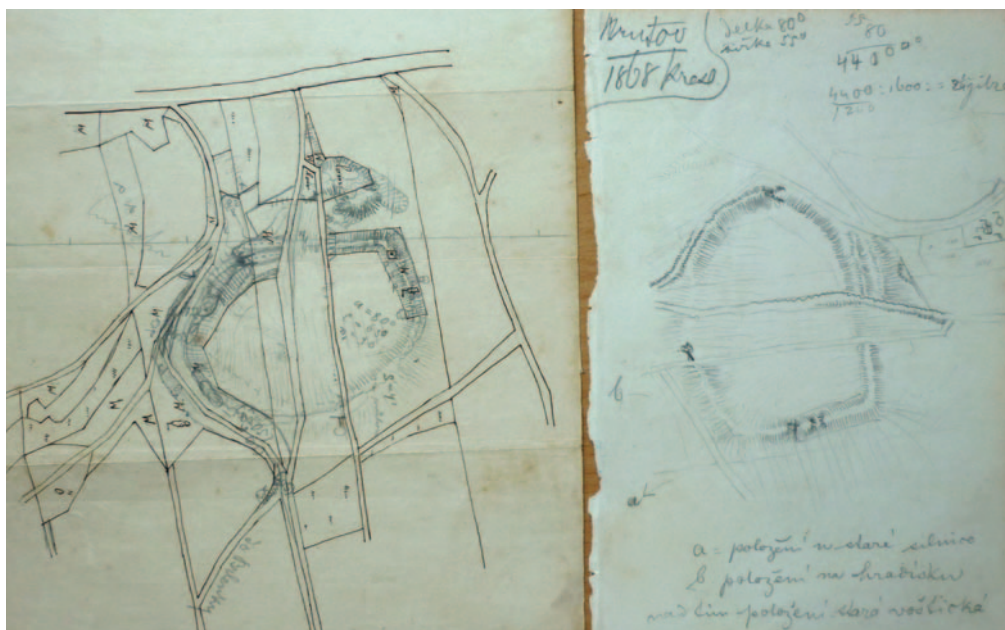
23 Lüssner, M.: Collectanea archeologica et topographica I. 1844–50; II. 1850–65; III. 1865–75; IV. 1876–85; V. 1886–90. (Rukopisné svazky, uložené v Muzeu východních Čech v Hradci Králové.)

Souběžně s „Hrady“

Že tento závěr je oprávněný, dokládá několik samostatných titulů, které Sedláček uveřejnil během přípravy a vydávání *Hradů*, ale týkají se hradiště.

K přípravám můžeme přičíst už články vycházející koncem 60. let v *Památkách archeologických*. Brzy po časlavském Hrádku se objevil drobný příspěvek o pravěkém hradišti na vrchu **Tuhošti** u Švihova (*Sedláček 1867a*). Na rozdíl od archeologické zprávy Karla Jičínského (*Jičínský 1866*) o Tuhošti v tomtéž svazku *Památek* je Sedláčkův text čistě historicko-topografický; naproti tomu druhá, rozsáhlejší práce o Hrutově (*Sedláček 1868*) obsahuje vedle historické části i podrobný popis lokality, a je tak první z několika Sedláčkových monografických prací spojujících historii s archeologií.

Je věnována raně středověkému hradišti u **Benátek** nedaleko Litomyšle, Sedláčkova dočasného pedagogického působiště. To bylo známo už od roku 1859 díky historikovi Hermenegildu Jirečkovi, jenž ve své krátké zprávě jako první položil otázku jeho ztotožnění s **Hrutovem**, známým z raně středověkých českých dějin Kosmovou kronikou počínaje.²⁴ Sedláček v citovaném článku toto určení potvrzuje a zdůvodňuje, hradiště samé pak podrobněji popisuje a jednoznačně prohlašuje za slovanské, jakkoli odtud postrádá archeologické nálezy.²⁵ Zajímavé je jeho pozorování ve spojení s pomístním názvem vrchu (Hradisko): v lidové mluvě tohoto regionu se nejen pro podobné objekty, ale obecně dává přednost koncovce -isko před -iště, což je v Čechách výjimečné.

Obr. 11. Benátky-Hrutov, dva plány hradiště (PAS, S.164).

Z doby postupné práce na *Hradech* pochází pak jeden spíše historicky zaměřený článek v *Památkách archeologických* a dva věcné příspěvky, jež Sedláček již jako c. k. konzervátor zaslal časopisu Ústřední komise pro výzkum a ochranu památek ve Vídni.

V rozpravě *O poloze hradův v letopisech franckých Wogastisburg a Canburg řečených* (*Sedláček 1883*) se Sedláček pokouší – jak je u něho obvyklé – cestou nikoli archeologickou, ale historickou identifikovat v terénu dvě nejstarší známá jména raně středověkých hradišť v českých dějinách. Nicméně zdůrazňuje (v protikladu k dosavadním pokusům, vycházejícím vesměs z povrchních srovnání tvarové podoby místních jmen) potřebu komplexního přístupu, pro nějž vytyčuje jako zásadní požadavky „a) znalost

24 Jireček 1859, 367; Sedláček 1868; Erben 1868; Vocel 1868, 421; týž 1869, 325; Sklenář 2011a, 18, heslo 5/1.

25 „.../ posud jsem se nedozvěděl, že by i nejmenší věc na Hradisku byla vykopána; toliko někteří lidé pokladův dychtíval na dvou místech prokopali. Kdyby hradisko naše teprv v novějších dobách v role bylo proměněno, musili bychom nějaké stopy dávnověkosti jeho objeviti.“

krajiny a místa, názvův niv a lesův, b) dostatek materialu topografického a historického o celé krajině, c) způsob živobytí toho kterého století, zejména způsob, jaké osady zakládali, a d) nálezy archeologické.“ Zdůrazňuje přitom, že při pátrání se řídil pravidly a–c, tedy archeologii se záměrně vyhnul, „ponechávaje čtvrté pravidlo k doplnění těm, kteří se hmotnou archaeologií zabývají, poněvadž pravidlo toto obyčejně buď na náhodě aneb na velkém nákladu peněžitém závisí.“ Přesto ale nakonec věnoval archeologickým popisům dost místa, jakkoli jemu nejbližším polem a podstatou důkazů zůstala historicko-archivářská spekulace z výkladu zpráv písemných pramenů,

V dalším Sedláček shrnuje dosavadní názory na lokalizaci obou míst. Umístění Wogastisburku v Čechách má za prokázané, ale odmítá pokus Palackého a dalších (Togastisbutg > Tuhošť), protože psaní s T není v pramenech doloženo. Dovojuje, že postup Franků musel vést údolím Ohře a vzhledem k tomu, že je „v té příčině málo, ba řekněme pranic, proskoumáno“, nachází jedinou možnost takového hradiska na Burbergu u Kadaně, jehož české jméno **Úhošť** je „starožitného hlaholu“. Popisuje horu dosti podrobně podle své návštěvy v srpnu 1881, srovnává s popisem v knize M. Kaliny z Jäthensteinu (*Kalina 1836*, 157–161) a shledává, že se tehdy „na Úhošti více spatřovalo, nežli nyní viděti jest“; nedověděl se nic ani o nálezech střepů nádob, o nichž se Kalina zmiňuje.

Dále vypisuje z pramenů zprávy o tažení v roce 805. Také tady logicky odmítá dosavadní nejběžnější ztotožnění Canburgu s Kadaní. „Ve světnici při mapě“ dospěl k závěru, že Canburg musel být mnohem východněji a „znaje ze spisův tištěných i jiných pramenův, zejména z map katastrálních, starých pamětí a z procházek svých drahně hradův slovanských i středověkých ve vlasti naší“, pátral po Canburgu „v Polabí i Zálabí“ a rozhodl se pro **Hradsko** u Kaniny (podle něj jménem odkazující na Canburg), které prohlédl v témže čase jako Úhošť, překvapen, že tu vidí „přirozenou pevnost, již jen málokterá v zemi se vyrovnávala“. Také tuto lokalitu podrobně popisuje – jsou to vlastně vedle Hrutova jediné tak obšírné popisy hradišť, Sedláčkem provedené.

První z vídeňských článků (*Sedláček 1888*) se týkal pozoruhodného opevnění zvaného **Příkopy** na vrchu Kravaří u Kouta na Šumavě, jehož pomístní název je odvozen od trojitého valového a příkopového opevnění, uzavírajícího nepoměrně malou plochu. (Jinak byla také nazývána Husitské šance podle tradice vykládající místo jako vojenský tábor z 15. století, což ale Sedláček oprávněně popírá.) Lokalita je zajímavá tím, že její plánec, zhotovený na příkaz hraběte Eugena Černína z Chudenic v roce 1826, je první známou kartografickou dokumentací hradiště v Čechách.²⁶ Na rozdíl od F. A. Hebera (*Heber 1846*, 169), jenž tuto dodnes nejednoznačnou lokalitu považoval za strážní baštu blízkého hradu Herštejna, i opozitního mínění J. E. Vocela, jenž ve svém *Pravěku* (*Vocel 1868*, 433) uvedl Příkopy mezi slovanskými hradišti s upřesněním, že „ohrada tato způsobem zdělání svého daleko přesahuje dobu, v nížto hrad Herstein vystaven byl“, patřil Sedláček k těm, kdo uznávali správnost alternativního lidového označení Starý Rýzmberek, protože tak je místo označeno již v listině 16. století.

Méně významný je druhý příspěvek (*Sedláček 1890*), věnovaný dvěma místům u Horažďovic v jižních Čechách, která rovněž sám poznal: **Velkým Hydčicím**, kde vrch Hradec nad Otavou vzbudil jeho pozornost svým názvem (ale nezjistil tam žádné valy, které by prozrazovaly hradiště), a **Buděticím**, kde ovšem šlo o středověký hrad (Džbán).

Morava

Spíše na okraj je třeba dodat, že pokud šlo o hradiště, zasáhl Sedláčkův zájem ojedinele také na Moravu. Bylo to již roku 1881, kdy z blíže nezdůvodněného zájmu („chtěl jsem zhlédnouti některá prastará hradiště“) cestoval Sedláček výjimečně na moravský jih. V cestovní zprávě z toho roku²⁷ o tom hovoří:

„Dne 21. t. m. jel na Moravu /.../ Dne 22. t. m. vyšel z Břetslavě na hradiště Pohanskou o němž mu pověděno jedním Slovákem ze Staré Břetslavě. Na Pohanské jsou valy ohromnou prostoru zaujímající, na níž bezpochyby starodávná osada Eburodunum stávala. Blížší zprávy o tomto zajímavém hradišti a o jeho okolí budou uveřejněny v nějakém časopise. Téhož dne odjel /.../ na Strachotín, do Mošova. V Strachotíně nenašel

26 Sklenář 2011a, 131–132, heslo 320/2 s lit.; týž 2023b, 13–15; týž 2023c, v tisku.

27 Zpráva o vědeckých cestách prof. Aug. Sedláčka o prázdninách r. 1881 vykonaných (PAS, složka S.164).

známky hradiště, ale přede vsí jmenuje se táhlé návrší Burgstall a pode vsí na cestě do Věstonic jsou valy, velké prostranství zaujímající a také na mapě gen. štábu znatelné. Němci říkají místu tomu ‚Hochgarten‘. Nazejtří odebral se z Mošova na hradiště řečené Burgstall, nyní docela vínem osázené (bez valův) a odtud na Ivaň ke dráze.“

V Břeclavi se tedy dověděl o (velkomoravském) hradišti na nedalekém Pohansku a navštívil je; pokud měl skutečně záměr napsat o něm do některého českého časopisu, neudělal to (pokud je známo). Opačným směrem pak vyrazil podle Dyje (v podstatě po linii dnešních Novomlýnských nádrží) do Strachotína a viděl raně středověká opevnění mezi ním a Dolními Věstonicemi (Petrova louka, Vysoká zahrada), ale zejména vrch Hradiště (Burgstall) u Mušova, později proslulý jako význačná archeologická lokalita – římská vojenská stanice z 2. stol. po Kr., což tehdy ještě známo nebylo. Proč tato místa navštěvoval, nikde neudává, a také se jejich poznání v té době v jeho práci nijak neodrazilo.

K (velko)moravské tématice se Sedláček vrátil mnohem později, když pro *Český časopis historický* recenzoval spis Josefa Zavadila *Velehrady Děvín a Nitra* (Sedláček 1913) a za rok nato souvisící práci I. L. Červinky *Děvín, velehrad říše Velkomoravské* (Sedláček 1914). Zavadila chválil, že odmítá dosavadní soustředění pozornosti badatelů o velkomoravském Velehradě na novodobý moravský Velehrad, aniž by existoval důkaz o totožnosti obou míst, ale na toponymickém základě polemizuje, že Velehrad neznámá hlavní město, ale jen velký hrad.

„Hrady knížecí 13. století, které byly sídlem úřednickovým, jsou buď nevelké (Vratislav, Chýnov, Netolice), neb mírné velikosti (Děčín, Bilina, Plzeň, Prácheň, Doudleby, Čáslav, Křivoklát, na Moravě hrady brněnský, znojenský a olomoucký); ale rozsáhlé a veliké jsou ohrady, které bývaly útočištěm v čas války, všude však jest jen jedna ohrada. Ovšem jsou také výjimky. U Libušína jest dvoje neopevněné návrší, z nichž jedno slove Starý zámek; u Levého Hradce jest předhradí a venkovské opevnění; u vsi Hradištka nedaleko Sadské zdají se býti dvě hradiště, vodními příkopy obehnaná: avšak nikde není (ovšem pokud mi jest známo) soustava hradišť taková, aby kromě jednoho bylo několik hradišť jako řetěz ven povydaných. /.../ Než nevýslovná pevnost Rostislavova, lišící se ode všech starých pevností, nemůže býti jen prosté, třeba i rozsáhlé hradiště, jako na př. Pohanská u Břetslavě, jejíž násep objímá takovou prostorou, že by v ní mohla státi velká vesnice. Konečné rozhodnutí o této věci může se státi jen soustavným kopáním, řízeným zkušenými archaeology a vedlo by k výsledku jen tehdy, kdyby se našly mince krále Ludvíka aneb současné.“

Pochvalně vyzněla i recenze Červinkovy práce s přehledem dosavadních lokalizací Děvína, přičemž v případě mušovského Burgstallu se Sedláček odvolává na vlastní poznání: „Hradiško u Mošova tím méně se hodilo za velehrad, protože je to chlum valně se z roviny vypínající beze všech známek opevnění. Tu mohla býti trhovářská ves nemalá, jen snad plaňkami zavřená, jak jsem sám spatřil.“

„Místopisný slovník historický“

Jedním z mála nedostatků Sedláčkových obdivuhodných *Hradů* je (s výjimkou několika příležitostných a spíše popularizačních vsuvek do popisů hradů v prvních sešitech prvního dílu) absence zobecňujících kastelologických kapitol či hesel, překračujících popisnost celku. Do jisté míry tuto absenci nahradil teprve *Místopisný slovník historický království Českého* – další Sedláčkův podstatný přínos k české historické literatuře (1908). Už v úvodu ke *Hradům* (1882) označil Sedláček toto své dílo za částečnou ná-

Obr. 12. August Sedláček na kresbě J. Vilímka (Humoristické listy 24, 1882, č. 42, s. 335).

hražku dosud chybějící novodobé soustavné historické topografie Čech. Hodnotnější náhradou za zastaralého Schallera a Sommera se měl stát právě tento slovník. A protože vedle konkrétních místopisných hesel se v něm objevila také hesla obecnější povahy, dostalo se tu i na pojmy „hrad“,²⁸ nebo „hradiště“. V těchto heslech Sedláček (*Sedláček 1908*, 275–288) konečně shrnul své názory na tyto typy lokalit či objektů, na jejich podstatu a historii.

„Hradiště, v českém jazyce nejen 1. jméno místa k postavení hradu spůsobilého, 2. nýbrž i jméno místa, které po spuštění neb zboření hradu zůstalo. Nejčastěji nazývají se tak všelijaké ty veliké a malé ohrady, které se zhusta spatřují na horách a v lesích a o jejichž založení a dějinách zpravidla nic známo není. /.../ Co se doby a trvání dotýče, kladli starší badatelé všechna hradiště do příliš staré doby, novější jsou střízlivější. (Němci pro nevěděni, do které doby co sahá, vynášeli název praehistorisch.) Jisto jest, že doba jich sahá od pradávna až do 13. st., tedy do té doby, kde se někteří drželi starodávného domácího zvyku a jiní již následovali sousedův Němcův v zakládání kamenných hradův. O způsobu, jak zakládány v nížinách, vypravuje Ibrahim Ibn Jákub (950–990). V Čechách bylo hrady opravovati a zakládati všeobecnou povinností /.../.

Opevnění dalo se rozmanitým způsobem a řídilo se i povahou krajiny. Asi 9 hradišť má spečené valy, okolo 40 má valy kamenné (nejvíce v záp. Čechách), velký počet má valy ze země nasypané, některá hradeň byla jen dřevěnými hradbami (Děvín) aneb rokytím a trním. Účel jejich byl hlavně obranný; velká část měla velikánský objem, pro to, aby se tu z daleka a ze široka rodiny se vším jich bohatstvím ukrýti mohly a mnoho branců k jich ochraně místa mělo. Tak učinili Čechové l. 630 bránice Úhošť. Když Karel Velký l. 805 do Čech vtrhl, vyhýbali se Čechové bitvám a spasili se do míst nepřístupných a lesův. Tak činívali i později. To byli praví národní hradové, za něž byly jen jakousi náhradou kostelce. Jiní hradové byli tržištěm; mnohé rovnaly se nynějším městům a v tom smyslu udrželo se slovo hrad u východních Slovanův. V takových udržel se za časté křesťanský kostel. Některé z nich byly sídlem jednotlivé osoby neb rodiny, obyčejně jim dáván název hradec neb hrádek. Byly to první pokusy, z nichž se vyvinuly tvrze. Toho způsobu byly také tůny.“

Důležitým dodatkem k heslu „Hradiště“ je ovšem soupis, v němž autor shromáždil (v určitém rozporu se zásadami slovníku) lokality nezávisle na tom, zda se toto slovo objevuje v příslušném (po)místním jménu, nebo ne. Díky tomu obsahuje jeho výčet celou řadu pravěkých a raně středověkých hradišť, a dokládá tak jeho široké povědomí o hradištích v Čechách, čerpané hlavně z Vocelova *Pravěku země české* (1866–68), z příspěvků v *Památkách* (především z článků B. Jelínka ve starších, J. L. Píče a jeho „družiny“ v mladších ročnících) a další archeologické literatury, ze zápisků A. V. Malocha aj.

Seznam, dosti nepřehledný, protože není uspořádán abecedně, nýbrž poněkud subjektivně geograficky, obsahuje 463 „*hradišť zřejmých jako i míst po nich jmenovaných, též prastarých hradův a hradcův*“. Začíná Pražským hradem, v dnešní Praze uvádí ještě Vyšehrad, Děvín nad Zlíchovem, Srnobj (hradiště u Butovic – název podle Hájka) a dvoje hradiště v Šárce. Následují pak lokality z celých Čech, z nichž ty, jež se týkají pravěkých či raně středověkých hradišť, jsou zde citovány v příloze 6, aby bylo zřejmé, kolik hradišť (a která) Sedláček v Čechách už tehdy znal, ačkoli některá mohou být uváděna jako objev pozdější doby. (Kromě toho následuje pak ve slovníku ještě řada hesel obcí se jménem Hradiště apod., kde se obvykle přítomnost opevnění znovu připomíná.)

Soubor „Hradiště“

Přehled o Sedláčkových znalostech pravěkých a raně středověkých hradišť v Čechách, podaný propátráním *Hradů a Místopisného slovníku*, by ovšem nebyl úplný, kdybychom nevzali v úvahu rukopisný soubor obsažený v jeho pozůstalosti pod názvem *Hradiště* a pro tuto otázku možná nejdůležitější.²⁹

Jde o poměrně rozsáhlou kolekci materiálů či dokumentace k asi 180 českým a dvěma moravským lokalitám, srovnanou do složek podle abecedy (přičemž ovšem většina názvů neodpovídá těm dnes obvyklým).

28 *Sedláček 1908*, 258–259: „Staročeské pojmenování pevnosti hrazené ať velké, ať malé. Prvotně tedy slovem tím znamenány místa obydlená na způsob našich měst a městeček, nýbrž i ohrady nacházející se v lesích pro čas nebezpečí /.../ Čím více poznáván způsob západní, tím více šířila se láska ke hradům kamenným /.../“

29 PAS, č. S.164 (krab. 323).

Obr. 13. Sedláčková mapa hradišť (PAS, S.164).

Obsah složky je pochopitelně podmíněn dobovými znalostmi, zahrnuje tedy – kromě mapy Čech se zakreslenými vybranými hradišti – lokality pravěké i raně středověké, čtyřúhelníkové či jiné valy, tvrziště či hrádky, ale i jen polohy s názvem Hrad, -ec, -ek. Většinou jde jen o plány nebo kopie katastrálních map (výjimečně ze stabilního katastru), někdy doplněné šrafováním – zejména větší plány hlavních hradišť, výjimečně i fotografie (Ostroměř). Časté jsou kopie a výpisky z prací J. N. Woldřicha či B. Jelínka, objeví se i články z novin (Dvory: *Tischler 1864*) a několik dopisů (zejména polemika Jana Hellicha o Oldřiši). Doplnkem je Morava v souhrnné složce, doplněné dopisem Jana Kniese o Starých Zámčích u (Brna-)Lišně ze 17. 2. 1880. Z lokalit se pak vymyká systematický článek J. L. Piče o staroslovanských hradištích (*Pič 1885*). Prakticky nic z toho Sedláček nepojal do *Hradů* a ani jinak nepublikoval, proto jsou všechny texty a významnější plánky, pokud se skutečně týkají hradišť v Čechách, otištěny zde v příloze 4 a v ilustracích doprovázejících tento článek.

Jen na okraj lze poznamenat, že také na mapkách hranic středověkých dekanátů v Čechách (PAS, č. S.166) jsou zakreslena význačnější hradiště, a dále, že v oddíle *Topographica* (PAS, S.141) byly rovněž obsaženy některé zprávy či záznamy o hradištích – bohužel je tento soubor už dlouhou dobu neznámý.

Sedláček v terénu

Nakonec je třeba zodpovědět ještě otázku, zda Sedláčkův archeologický zájem se omezoval jen na hradiště, jejich návštěvu a obhlídku, nebo zda přišel do styku s movitými památkami a jejich nalezišti. A je třeba říci, že i „vykopávky“ jej přivábily k účasti, a to ne jednou, jde však přitom až o pozdější léta.

Je zajímavé, že nejarcheologičtější ze Sedláčkových textů nemůžeme zařadit, protože pisatel zřejmě ve spěchu zapomněl napsat na dopis datum. Zaslal jej do Národního muzea profesorovi Josefu Smolíkově.

jenž byl dvě desítky let jednatelem a faktickou hlavou Archeologického sboru NM, ale v roce 1893 (vystrídán J. L. Pičem) se definitivně vrátil ke své nejmilejší numismatice. Můžeme tedy soudit, že dopis byl psán před tímto rokem.

„Velečtělý pane kollego! V Starém Táboře /Sedláček užívá staršího označení pro Sezimovo Ústí/ vykopali ve hloubce 2 m. tři nádoby, jichž obrazy jsem udělal na druhé straně. S hrnečky mohu disponovati, ale konvičku nechce majitel dáti. Podlé mého zdání zůstaly ty nádoby r. 1420 ležeti a pak jsou zasuty.“ Tady Sedláček naráží na zničení města husity v březnu 1420. Následují kresby, míry a popisy zmíněných tří středověkých nádob a dodatek: „Nemáteli v museum něčeho takového, dal bych tam, co by Vám scházelo, buď všechny tři, buď dva aneb jeden (pokud majitel k vydání konvičky svolí). Račte mi o tom dopsati. A. Sedláček“.³⁰

Případná Smolíková odpověď není dochována, a protože ani v Národním muzeu není podobný dar Augusta Sedláčka uložen,³¹ zdá se, že nabídka nebyla z nějakého důvodu využita.

Obr. 15. Sedláčkovy kresby středověkých nádob ze Sezimova Ústí (v dopise Josefu Smolíkovi, b. d.).

Časový odhad této události zhruba souhlasí s jiným, již datovaným dokladem Sedláčkova zájmu o (středověké) nálezy. Když v roce 1894 úpravy městských (Holečkových) sadů v **Táboře** vynesly na povrch nálezy kamnových kachlů a zlomků keramických nádob, napsali dva profesoři tamního gymnázia Karel Thir (iniciátor a autor dopisu) a August Sedláček dne 17. 6. dopis „Slavnému úřadu purkmistrovskému“ se žádostí, aby se místo prozkoumalo, protože jde o rupy vyvážené po velkých požárech města v 16. století a obsahující „zbytky kachlův z kamen s krásnými ozdobami a znaky, jež by seřaděny a spojeny s podobnými nálezy v městském muzeu pěknou sbírku tvořiti mohly“. Žádají o povolení k překopání zbytku pozemku, přičemž prof. Thir nabízí, že v případě potřeby uhradí náklady. Slavný úřad ale odepsal, že sady jsou již upraveny a kopat v nich tedy nelze. Je to škoda, protože v kladném případě by šlo o první doložený archeologický výzkum v Táboře a Sedláček by se na něm nejspíše podílel.³²

Možná, že by mu v tom ovšem zabránily zdravotní obtíže spojené se stářím, protože o něco později (1898) se na něj obrátil Alois Nechleba, knížecí fürstenberský lesní kontrolor na Křivoklátě, se zprávou, že nedaleko v okolí objevil místo, které pokládá za „zbytky prastarého dřevěného, příkopy a zemními

30 Archiv Národního muzea, fond Josef Smolík, kart. 1, č. 96.

31 Za pátrání v této záležitosti děkuji kol. Mgr. Kláře Flekové z oddělení starších českých dějin Národního muzea.

32 Státní okresní archiv Tábor, fond Archiv města Tábora, sign. 1/7/4-1984; *Tecl* 1994.

náspy opevněného hradu“ – tedy zřejmě tzv. Starého hrádku Křivoklátu. O něco později pak napsal do Národního muzea prof. Josefu Smolíkoví:³³

„*Sděil jsem důminky mé s panem profesorem Sedláčkem v Táboře, žádaje jej zároveň, by příležitostně na Křivoklát zavítal a domnělé hradiště znaleckému ohledání podrobil. Slovný pan profesor nemůže však pro vysoké stáří, jakož i ze zdravotních ohledů slušnému vyzvání mému pro ten čas vyhověti. Doporučil mi však, bych se ve věci té na Vaše Blahorodí, jakož i pana profesora Piče v Praze obrátil.*“

Měl Sedláček v té době skutečně potíže s věkem a zdravím, když ještě toho roku byl schopen vykonat celodenní pěší cestu, nebo šlo o výmluvu? (V takovémto kastelologicky důležitém případě by to bylo divné.) Jisté je, že ještě po mnoha letech Sedláčkův archeologický zájem takovými překážkami netrpěl. Víme, že v roce 1907 pomáhal prof. Josefu Ladislavu Pičovi z Národního muzea s první sondáží na hradišti ze starší až střední doby bronzové u **Vrcovic** nedaleko Písku; tehdy prováděli také průkop valem.³⁴ Už počátkem toho roku, když v lese u **Smrkovic** došlo k náhodnému nálezu bronzového depotu, odebral se Sedláček bez ohledu na nepříznivé počasí na místo a našel další kusy, které tak zachránil pro písecké muzeum; v roce 1908 dal pak místo prozkoumat, třebaže už jen se skromným výsledkem (*Chvojka 2001*, 172), a téhož roku ještě v Hůrkách u Smrkovic dal prokopat několik vyvýšenin, považovaných za mohyly, tady ale zcela bez výsledku (*Fröhlich 1976*).

Jindy si jako první povšiml valů hradiště ze střední a mladší doby bronzové na Sv. Janě u **Chřeštic**³⁵ a později (1924) doporučil jejich výzkum Bedřichu Dubskému, učiteli-archeologovi ze sousedního Strakonicka (ten zde pak kopal v letech 1928–29). A ještě roku 1924 získal pro muzeum obsah laténského žárového hrobu z **Čimelic** (*Fröhlich 1976*).

Tehdy také proběhla poslední a rozsahem největší archeologická akce, na které se Sedláček podílel s jejím iniciátorem, píseckým mineralogem Augustinem Krejčím (1856–1925). Šlo o Hradištský vrch nad vsí **Hradištěm** v těsném jihozápadním sousedství města Písku. Tato ves byla už v archeologii známá díky nálezům bronzových nádob etruského původu a zlatých ozdob v pozdně halštatské / časně laténské „knížecí“ mohyle z 5. stol. př. Kr., rozkopávané roku 1858.³⁶ Teprve později bylo zjištěno, že na vrcholové plošině uvedeného kopce nad ohybem Otavy se nachází pravěké hradiště s téměř už zaniklými kamenito-hlinitými valy. Původně zřejmě patřilo knovízské kultuře v mladší době bronzové, další doklady užívání pocházejí z pozdní doby halštatské (*Čtverák et al. 2003*, 236–237).

Krejčí se Sedláčkem, zčásti za spolupráce Bedřicha Dubského, dali v letech 1923–24 vykopat značné množství malých zjišťovacích sond a zjistili průběh opevnění, na povrchu již téměř neznatelného; o těchto vykopávkách psali oba do Otavanu.³⁷ Sedláček je ovšem vykládal mylně – kvůli blízké poloze automaticky spojoval hradiště se zmíněnými bohatými mohylami, a všechny tyto nálezy pak připisoval starým Slovanům.

Obr. 15. August Sedláček při prohlídce sond na Hradišti u Písku (1924).

33 List z 8. 7. 1898 – Archiv Národního muzea, fond J. Smolík, kart. 1, č. 79.

34 *Pič 1909*, 208; *Dubský 1949*, 129–133; *Čtverák a kol. 2003*, 347–348.

35 *Dubský 1928*, 272–273; *tůž 1949*, 146–157; *Čtverák a kol. 2003*, 114–115.

36 *Sklenář 2011a*, 89–91, heslo 198/1 s lit.

37 *Sedláček 1923*; *Krejčí 1924*; *Dubský 1925*, 466; *Fröhlich 1976*.

Sedláček – autochtonista

Tato atribuce nebyla náhodná a je potřeba říci k ní několik slov.

Příběh o slovanských Čechách jako nejstarších obyvatelích Čech, přišlých kdysi do víceméně pusté země, prošel během staletí různými změnami. Kosmova kronika ani její středověcí následovníci nikoho jiného neznali. 16. století (Martin Kuthen, Václav Hájek z Libočan) pod vlivem humanismu vneslo do našich dějin poznání, že před Čechy tu byli Germáni (Markomané) a ještě před nimi Keltové (Bójové). Tento sled platil, dokud Matyáš Kalina z Jäthensteinu (1836) nevystoupil s domněnkou, že Slované tu sice byli odedávna, ale podřízeni postupně Keltům a Germánům, takže historie je poznala teprve když vystoupili z jejich stínu. Romantickým vlastencům tento výklad nestačil a kolem poloviny 19. století se zformovaly dva tábory: proti vědeckému pojetí, ztělesněnému *Pravěkem země české* Jana Erazima Vocela (1868), stáli téhož roku vydání *Západní Slované v pravěku* Aloise Vojtěcha Šembery – jakási bible autochtonistů, která se učeným aparátem snažila proti Šafaříkovi a Vocelovi dokázat prapůvodnost Slovanů v českých zemích a navazovala spíše na fantazie Jana Kollára. „Já,“ vyznává se Šembera už v padesátých letech,³⁸ „co se pravěku československého dotýče, věřím to, co Kozmas a Nestor učili, totiž v Praslovanstvo u nás, a nikoli v Celtictvo a Němectvo před Slovanstvem.“

Dvojkolejnost trvala do konce století, kdy se s pokrokem archeologie objevila hypotéza, snažící se opět, na nové úrovni, smířit oba směry tak, že připsala Slovanům lid „popelnicových polí“ ve východní části střední Evropy v době bronzové a starší železné (kultura lužická a její další vývoj) a pokoušela se najít spojující články mezi ním a raně středověkými Slovany. Vyskytla se nejprve ve starší německé archeologii, odkud ji převzal, už v pojednání o Bójích, Markomanech a Slovanech v *Památkách archeologických* 1890–92 oživil a zejména pak ve svém životním díle *Starožitnosti země české* roku 1905 rozpracoval Josef Ladislav Pič. V následných sporech o pojetí českého pravěku mezi ním a tzv. univerzitní školou nepatřila idea slavnosti lužických popelnicových polí ke sporným bodům, protože i Lubor Niederle (tehdy) a zejména Karel Buchtela jako představitelé této školy s uvedenou myšlenkou souhlasili: „v posledním desetiletí podařilo se (...) rozřešiti spornou otázku definitivně ve smysl ten, že kultura polí popelnicových typu lužicko-slezského přináležejí jedině Slovanům.“³⁹

Ani to ale nestačilo určité skupině badatelů, kteří zůstávali věrní přesvědčení, že Slované jsou původními obyvateli našich zemí. Vedle archeologicky významnějších jmen českých (J. N. Woldřich, K. Čermák, B. Jelínek, J. Richlý) i moravských (J. Wankel, J. Havelka) se jej držel i Sedláček, u nějž, tak jako u ostatních autochtonistů, šlo spíše o jakousi vlasteneckou víru ve výlučnost slovanských praobyvatel a jejich nároku na české země, víru, jež nepřipouštěla pochybnosti. Proto se jej nedotklo, když ve dvacátých letech tato domněnka už rychle ztrácela příznivce. Jeho názory se utvářely v době Vocelově a Šemberově, vlastenecké nadšení jej však vedlo do sféry druhého z nich, a protože se archeologií blíže nezabýval, ustrnuly v této fázi. Pro Sedláčka vlastně neexistoval předslovanský pravěk a jeho památky a všechno, nemovitě památky i hmotné nálezy víceméně automaticky připisoval slovanským „starým Čechům“. Jasně to vyslovil ve své poslední větší práci, v dějinách Prácheňského kraje (*Sedláček 1926*, 12):

„/.../ za sto let dají mně za pravdu, jak smýšlím, že ten slovanský kmen, kterému říkáme Čechové, sídlil v této zemi odedávna. Tak zvané stěhování národův v tom smyslu, jak se vykládá, je bajka. Stěhovati se je možné jen u vojenské družiny /.../ Kam se poděli Gotové, Vandalové, Langobardové a jiní zbůjníci germánští? Zanikli mezi domorodým obyvatelstvem ... Němečtí badatelé hleděli všude jen zjišťovati, že Slované se přistěhovali, ale jak se to státi mohlo, to nám nikdy nevyličili. Pomáhali si všude tím, že strkali do zemí neněmeckých Keltů a tak nám všude straší Keltové a nikdo neví, kam se podíli. Strkali do Čech Boje, ale lze dokázati z věrohodných pamětí, že Bojové nikdy nebydli severně od Dunaje, že nám tedy do Bojův nic není. Strkali sem Markomany, kteří Boje vypudili... /.../“

K tomu poznamenal Sedláčkův mladší spolupracovník z posledních let, písecký archeolog-amatér Bedřich Dubský (*Dubský 1949*, 511), že toto mínění „není snad jen trváním na názoru z mladších let, nýbrž

38 V dopise Františku Sušilovi 1854 (*Vychodil 1917*, 61).

39 *Buchtela 1905*, 433. Více o tom *Sklenář 2013*, 55–62.

jeho pevným přesvědčením, jež v rozmluvě se mnou (v přítomnosti geologa /Augustina/ Krejčího) úporně hájil, ačkoliv znal i námitky proti autochtonismu“.

Ze základu těchto představ vyrůstaly pak Sedláčkovy domněnky o tom, že v seskupení raně středověkých lokalit v určitých oblastech jižních a jihozápadních Čech lze spatřovat menší slovanské kmeny, jimž dával regionální názvy Práchnané, Netolici apod., ovšem i Doudlebi s „hlavním městem“ Doudleby u Českých Budějovic s výjimkou Netoliců, jejichž otázka byla poněkud složitější, však Sedláčkovy domněnky neměly v odborném světě žádný ohlas.

Na závěr

Bylo už řečeno, že Sedláčkovi předchůdci v kastelologii neopomíjeli pravěká a raně středověká hradiště jako nejstarší formu hradů. Romantismus, který zrodil a rozvinul zájem o vrcholně středověké a mladší hrady, zahájil také éru objevování a výzkumů hradišť; uvědomoval si jejich souvislost a někdy ji dokonce hledal i na jedné a téže lokalitě (více o tom *Sklenář 2008; týž 2012*).

Ani Sedláček se v mládí nevyhnul jeho doznívajícímu vlivu, zprostředkovanému četbou i Vocelovými přednáškami, i v jeho raných časopiseckých příspěvcích „*hrdě šíjí svou vypínají šedé a osmahlé zříceniny hradův*“, ale byl už absolventem univerzitního studia a dorůstal k odborné úrovni pod vlivem nastupujícího pozitivismu. V jeho kastelologické práci se pojí romantické motivy zájmu o hrady s faktografickou věcností a pramenným výzkumem jejich historie. Archeologie v užším, novodobém smyslu do této kombinace bohužel nepatřila, přestože Sedláček byl ochoten se za archeologa označovat.

„*Obyčejně, když jsem objevil nové hradiště nebo tvrziště, došel jsem si do vesnice k představenému, vyličil jsem mu srozumitelně, že potřebuji si udělati náčrtek z katastrálních map, abych poznal rozměry aneb co jiného bylo třeba. Když jsem objevil tvrziště pod Drchlavou, došel jsem k představenému a protože se mi líbil, řekl jsem zkrátka po německu: „Jsem archeolog.“ Odpověď byla: „Nic takového nemůžeme potřebovat.“ Měl mne nesoucího tašku s potřebami za obchodního agenta, ale ochotně mi mapy ukázal, když jsem mu vyložil, oč mi jde.*“ (*Sedláček 1924, 150–151*.)

Jeho představa archeologie odpovídala časům jeho mládí a studia a fakt, že od Vocelovy smrti se tento obor s nástupem pozitivismu měnil, se jej už zřejmě nedotkl. Nicméně je pravda, že alespoň z topograficko-historického hlediska byla jeho pozornost, věnovaná hradištím, cenná i pro budoucnost, jakkoli soud Františka Roubíka (*Roubík 1949, 194*), že „*svým soustavným zájmem /.../ o staroslovanská i pravěká hradiště předstihl Sedláček značně svou dobu*“ je věcně i v souvislostech historie vědy nemálo nadsazený.

Přílohy ⁴⁰

Příloha 1

Řeč kterou jsem držeti hodlal 23 září 1863

Slavnostní projev Augusta Sedláčka, připravený k zahájení výstavy „Včely čáslavské“, 1865 (PAS, sign. S.145)

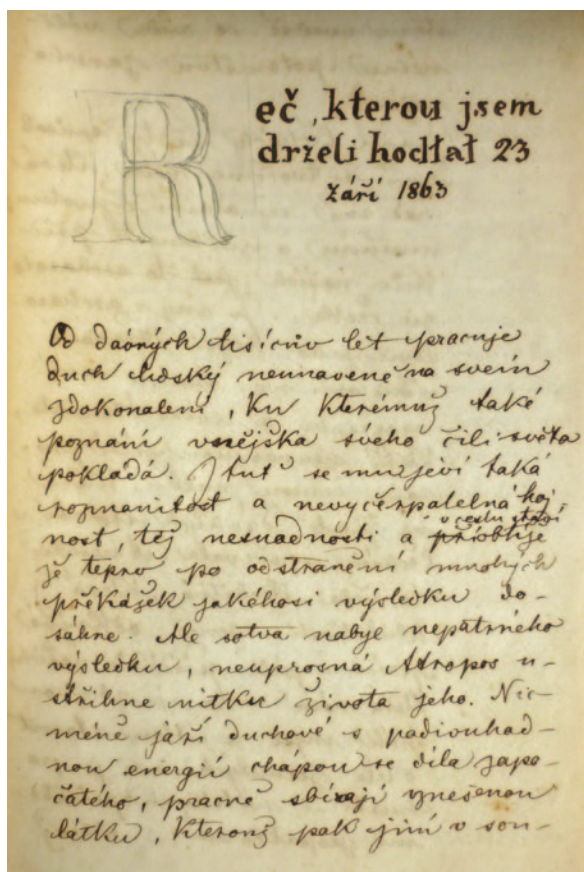
Od dávných tisícův let pracuje duch lidský neunaveně na svém zdokonalení, ku kterémuž také poznání vnějška svého čili světa pokládá. Tuť se mu jeví taká rozmanitost a nevyčerpatelná hojnost, též nesnadnosti a obtíže v cestu staví, že teprv po odstranění mnohých překážek jakéhosi výsledku dosáhne. Ale sotva nabyt nepatrného výsledku, neúprosná Atropos ustříhne nitku života jeho. Nicméně jaří duchové s podivuhodnou energií chápou se díla započatého, pracně sbírají vynešenou látku, kterouž pak jiní v soustavu uvedše co vědu vděčnému potomstvu zanechávají.

I my v Čechách na týž způsob nyní si tvoříme vědu, která nás má seznámiti s životem, uměním a vzdělaností předkův našich, jest to archaeologie česká. I my v archaeologii, jako kdysii Hřekové v historii své, máme své logo-

⁴⁰ Rukopisné texty jsou reprodukovány přesně podle originálu i s případnými chybami a původní interpunkcí. Sedláčkovy poznámky jsou vloženy do textu a označeny [], editorovy vsuvky a poznámky jsou označeny // (zejména /.../ části vypuštěné jako pro tento účel irelevantní), nebo umístěny pod čarou. Cizí rukopis, pokud nejde zřetelně o dopis, je jako takový označen. PAS = Historický ústav AVČR, Praha, fond Pozůstalost Augusta Sedláčka.

graphy a svého Herodota, kteří neunavenou pílo prorazili černou mlhu, která na životě dávných století v Čechách spočívala. A není-li to věda šlechetná, která z hlubokosti země odkrývá práci a píli předkův našich, která nám ukazuje zbožnou jich mysl a útlou starost o těla zesnulých, ani je po smrti i světskými potřebami zaopatřovali. – kteráž konečně jejich umělost a pokroky vzdělanosti nám před oči uvádí?

Avšak dosud jsme viděli, že jen jistá třída mužův šlechtých se seznámila s dávnověkostí a že jen jim jest chrám otevřen, do jehož předsíně i ostatní obecenstvo vstoupiti oprávněno jest; neb brána chrámu tohoto není zavřená, ona mileráda každému se otvírá, kdož v sobě povolání cítí a píli má, aby tento tak důstojný předmět sobě osvojil. Duchové ve vědě zběhlí výsledky bádání svého uvádějí u veřejnost a spisy jejich rozšiřují se po dálných vlastech všude roztrušující sítě blahodárné. A duch lidský, který se k slovům jich přivine divným ohněm jest pojat, jeho cit přilne k svědectvím a pravdám dávnověkosti, a rozum jeho s láskou a úctou obdivuje velké ctnosti předkův a obětavost jich pro krále, národ a své přesvědčení. Však nenamítej nikdo že bychom jen chvalné věci tu vyhledávali, nalezáme tu vedle nástrojův míru též nástroje, kterými jednotlivci hleděli příkoří

Obr. 16. Sedláčkův rukopis řeči pro zahájení výstavy v Čáslavi, 1865.

ností připomínáme obětavost jednoho každého, kdož neostýchali poklady své veřejně vystaviti a jiným nedospělcům ukázali vzor občanské ctnosti a bratrské náklonnosti.

Tane mi tu myšlenka v duchu, jakým způsobem bychom trvalý dojem názornosti docíliti mohli. A tu s vděčností zpomínám si na ony upřímné vlastence, kteří před několika desíti lety založili museum české, které v sobě mnohé poklady dávnověkosti národu českého obsahuje. Nemůžeme snad i zde příkladu jich ač arci ve skrovné míře následovati? nemůžeme v život uvéstí ustav, kterýby obětavostí a činností zdejších vlastencův víc a víc obohacován byl a každého času i každé doby s minulostí seznamoval obecenstvo i oné vzdálenější, kterémuž nemožno dnešního dne zde se účastniti? Šlechetný člověk uzná váhu podobných důvodův a rád ramene svého propůjčí k podniknutí takovému zvolaje s oním velkým mužem: Potuerint hi, potuerint hae, quare tu non Augustine !?

Pročež nemohu opominouti vážené obecenstvo na důležitost předmětu tohoto upozorniti hledě takto první překážky, které by takovému podniknutí v cestu se stavěti mohly překonati a v zmar uvéstí.

Hledě pak na to, že obecenstvo druhdy tak mohutného kr. města Čáslavi v poslední době několikrát svou probuzenost na jevo dalo dle vzoru předkův svých ondy obětavých, doufám že k tomuto pomníku pokročilosti své neupře své pomocné ruky, a osvědčí že zárodek vyššího zdokonalení i v něm spočívá.

činiti bližním svým, ano i chladným srdcem krásti jim poklad jejich drahocenný – život. naši předkové jich nevyalezli, nýbrž jest to smutné dědictví dávných nápadův bojových a ochrana proti útokům na bezpečnost cti, života a jmění. Naproti tomu ráději připouštíme námitku, zemrtvé slovo samo o sobě nemůže nás dokonale a úplně seznámiti s dávnověkostí, a že jest jiný prostředek, který nám ji lépe před oči přivádí. Ano názor výrobkův dávnověkého umění jest ono, kteréhož pomocí vnikneme do šera dávnověkých století; po jeho boku projdeme všechny obory umění a dlouhou řadu rokův, za kterých se ono blahodárné vyvíjelo.

Aby tehdy valná část obecenstva se s dávnověkostí poněkud seznámila s neunaveností a bedlivostí sbírají se památky, jež pak osvětluje výklad bádatele; a zvláště při vhodných příležitostech se všelikeré starožitné poklady, které se v rukou jednotlivcův nacházejí, sbírají a ve výstavě milovníkům starožitností před oči a v mysl uvádějí.

Takovým citem a přesvědčením vedeni zarazili zde někteří vlastenci spolek pod jménem „Včela čáslavská“ a obrali si za účel přední památky v zdejším okolí sbírat, popisovati, zachovati a na jejich důležitost poukazovati; pílí a snahou téhož spolku i tato výstava v život uvedena a aby co možná rozmanitostí a bohatostí účele svého tím snáze dosáhla, nešetřilo se času ani práce. Arciž nsmíme tu očekávati bohatou a ve všech oborech zastoupenou sbírku starožitní, nebo kdo jen poněkud zasvěcen jest v obtíže podobných pokusův, počínání takové zajisté náležitě oceniti dovede a ocení, a pozná, že jednotlivá krajina nemůže toho poskytnouti, na čemž celé země pílí a nákladem od dlouhých časů pracují. Protož i s vděč-

Nuž nechť duchové naši vymknou se z sphaery obyčejnosti a zlomivše pouta a osidla je výzící vyšinou se do oné výšky, která se vyvyšuje nad duchy malichernými požadujícími toliko – chléb.

A. S

Příloha 2

Z rukopisného soupisu hradů Karla Brantla (1801–1871)

(PAS, sign. S.142.)

Rukopis je členěn průběžně podle českých krajů, svisle pak do dvou sloupců, z nichž první obsahuje název, druhý stručnou charakteristiku. V tomto přepisu je přidán třetí, uvádějící dnešní název obce/locality a udání typu objektu. Z rukopisu jsou vybrány pouze lokality odpovídající zadání této práce, ostatní jsou jednoznačně hrady, hrádky či tvrze. Z použitých označení objektů je patrné, jak Brantlova doba (30., ev. 40. léta) nepočítala s pravěkým stářím valů a neměla možnost, jak stáří určit (kromě písemných zpráv). Každý objekt je „eine Burg (-stätte, -ruine), nanejvýše „eine uralte Burg“.

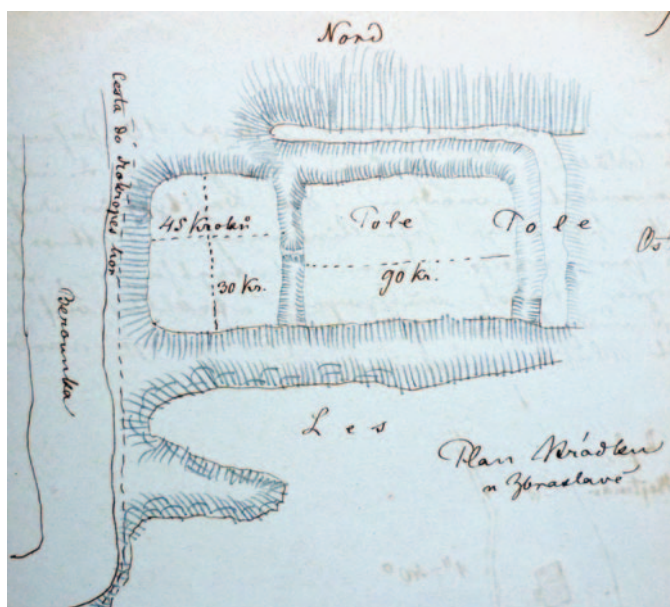
Aus K. Brandels Verzeichniß der Burgruinen. (Aus versch. Verzeichnißen, Briefen u. Ausflügen.)

Leitmeritzer Kreis		
namenlose	Burgstätte beim Dorfe Selnitz an der Biela	Želenice MO – ?
Schwedenschanze	auch Schanzen genannt, schwache Erdaufwürfe einer uralten Burg auf dem Berge oberhalb dem Felsen Malsche am rechten Elbeufer bei Rosawitz Hschft. Tetschen	(Děčín-)Nebočady DC/Švédské šance hradiště?
Saazer Kreis		
Borberg bei Kaaden		Úhošťany CV/Úhošť hradiště
Czernowitz	Burgruine unweit dem Dorfe Hschft. Brunnersdorf	Černovice CV/Hradiště hradiště
Prachiner Kreis		
Hradec	altes Bergschloß ¾ St. von Strakonitz	Liběčice ST/Hradiště hradiště
namenlose Burgstätte	ein runder Steinwall auf dem Berge Wěnec beim Dorfe Malenitz ½ St. ö. v. Eltschowitz	Lčovice ST/Věnec
Vácov	uralties Schloß 5 ½ St. von Strakonitz (aus Schaller)	Jáma PT? hradiště?
Pilsner Kreis		
Fuchsburg	Burgruine auf einem steilen Felsberge zwischen Mitrowic und Brennpörischen	Mítov PJ/Liškův hrad hradiště
	Auf dem Schafberge bei Bukovec Schlacken Erdwälle, uralt, ausgedehnt	Plzeň-Bukovec/Holý vrch hradiště
Kauřimer Kreis		
Alt Klučov	Überreste einer Veste beim Df u. Mhf. Klučov	Klučov KO/Stary Klučov hradiště
Blaník	Burgstelle am großen Blaník im tiefen Walde	Louňovice p. Bl./Velký Blaník hradiště
Bunzlauer Kreis		
Chlum	Burgstätte bei Chlumeck Hschft. Doubrawitz Bunzl. Kr. (Sommer p. 43)	Chloumek či Nepřevázka MB hradiště
Hrádek	(na hradku) Burgstelle ober dem Markte Fürstenbrück	Kněžmost MB tvrziště
Hradsko	Erdwall, Überreste auf einem großen Felsen bei Mšeno	Sedlec ME/Hradsko hradiště
Hrada	Burgstele auf hohem Felsen am östlichen Endpunkte des Musk Berges 1 ¼ St. von Münchengrätz, heißt „na hradách“	Dneboh MB/Mužský-Hrada hradiště
Klattauer Kreis		
	Auf dem Berge Příkopy zwischen Riesenberg und Herrnstein, Lager?	Podzámčí DO/Příkopy hradiště
Rakonitzer Kreis		
Hradišt	Erdwälle in welche das Dorf Hr. hineingebaut ist, bei Zvíkovec	Hradiště RO hradiště
Svidna	Burgruine im Walde unfern dem Dorfe Malkowitz ½ St. – H. Smečna	Malíkovice KL/Svidna zaniklá středověká ves
Bidschower Kreis		
Hradisko	bei Sadská Burgstätte	Hradištiko 1 KO/Valy hradiště
Warobul	Burgstätte im Walde – nächst davon soll eine große Stadt gestanden haben – nahe bei Mleinez Hsch. Kopidlno	Rožďalovice NB/Varobyle tvrziště, hradiště?

Příloha 3

Texty o hradištích z pozůstalosti Františka Alexandra Hebera (1815–1849)⁴¹(PAS, sign. S.142.)⁴²**Boletice CK / Hradec***Hradiště. Střední doba bronzová, doba pozdně halštatská / časně laténská, raný středověk?. Schaller 1797, 193 (hrádek), Sommer 1841, 264 (hrádek); Čtverák et al. 2003, 39–40. – Zápiskník str. 183.**Hradec.* Bei Dolern u. Boletic liegen die beiden Berge Groß u. Klein Hradec (Hradzen oder Raziberg genannt) wovon der erstere eine ziemlich kegelförmige Gestalt hat und der zweite einen kleinen Ausläufer vom ersteren bildet. – Am Gipfel des Groß Hradec erblickt man noch einen kreisförmigen etwa 3° tiefen Wallgraben nebst andern feuchten Graben. Nördlich außerhalb des Wallgrabens befindet sich scheinbar aufgeschüttetes Erdreich, wo vielleicht ein Vorhof und Einfahrt einst bestanden haben mögen.**České Lhotice CR***Oppidum. Pozdní doba laténská. Čtverák et al. 2003, 57–59. – Zápiskník str. 24–25.**Hradiště (1846).* Nahe bei Nassaberg, beim Dorfe Hradiště eine große Burg, Überreste von Wällen – die Chrudimka bildet nördlich von Hradiště einen weiten Bogen in Form eines Zirkels und umfließt eine Halbinsel, welche die ehemalige Stadt eintrage. Die steilen mächtigen Gehänge mit Wald bewachsen, die Plattform des Gipfels (56,000 □°) eine weitgedehnte Ackerflur, die s. und sw. durch 2 geradlinig umgelegte und mittagwärts rechtwinklig zusammenstoßende Verschanzungen von der Nachbarschaft getrennt nur durch eine Wallöffnung zugänglich ist. – Die Verschanzungen bestehen aus 3 (2–4° hohen) Wällen, die durch 2 Graben von einander getrennt sind und eine Länge von 250–300°. Fast in der Südecke, wo diese Aufwürfe eine rechtwinkelige Spitze bilden und wo der ehemalige Haupteingang wahrzunehmen ist steht die evang. Kirche und die Wohnung des Pastors – das Ganze hat eine Form des Quadrats.**Choteč PZ / Škrábek – Na zámkách***Hradiště, zatím nedatované. Pichl 1840, 138–139 (hrad); Sedláček VIII, 298; Čtverák et al. 2003, 112. – Zápiskník str. 46.*

V Brandlově seznamu: Choteč /.../ na zámkách Burgstelle bei Choteč.

Jíloviště PZ / Hrádek (Kazín)*Vyšinné sídliště (střední eneolit), tvrzíště (středověk). Sedláček VI, 85–86. – Zápiskník str. 38–39.**Hrádek.* ½ St. süd. von Königsaal dort, wo die bisher gegen O. strömende Beraun eine jähe Biegung gegen Norden macht, erhebt sich (ungefähr in der Mitte des Dreieckes, den die Dörfer Lipan, Unter u. Ober Mokropes bilden) am rechten Ufer der mächtige Fels Hrádek. Ein tiefer schluchtenartiger Wasserriß trennt den Fels gegen S. von dem Höhenzuge, der sich dem Flußufer entlang zieht; von der N. u. Ostseite war die Burg durch tiefe Graben und hohe Wälle geschützt. Der Graben auf der Ostseite verschüttet u. samt der 90 Kfr. langen Vorburg in Feld verwandelt, doch kann man seine Richtung noch genau ersehen. Ein zweiter Graben trennte die**Obr. 17.** Jíloviště „Kazín“, plán lokality (PAS S.142).

41 Žádnou z těchto lokalit Heber do svého uveřejněného díla nezařadil.

42 V anotaci každé lokality se uvádí její klasifikace a datování, pak publikované zmínky před Heberovým úmrtím (včetně tamní interpretace), výskyt v pracích A. Sedláčka a odkaz na novou přehlednou literaturu. Vsušky v lomítkách // provedl autor.

Vorburg von der Burg. – Hier findet man hie und da Grundgemäuer vielfach zerwühlt und mit Schutt bedeckt. Man hat hier manche Alterth. ausgegraben, unter andern einen thönernen Wirtel (preslen), der im Museum aufbewahrt wird (vgl. Čas. mus. 1835 str. 235: hlíněný přeslen, vykopaný ve valích u Hrádku na panství zbraslavském).

Plan Hrádku u Zbraslavě. /Popisky české, jen světové strany německy./.

Medový Újezd RO / Vimberk

Hrad přechodného typu? (raný? a vrcholný středověk). Sedláček VI, 258–259; Durdík 2000, 593; Čtverák et al. 2003, 299. – Zápisník str. 16.

Hrad beim Melmatěj (Som. Ber. 262)

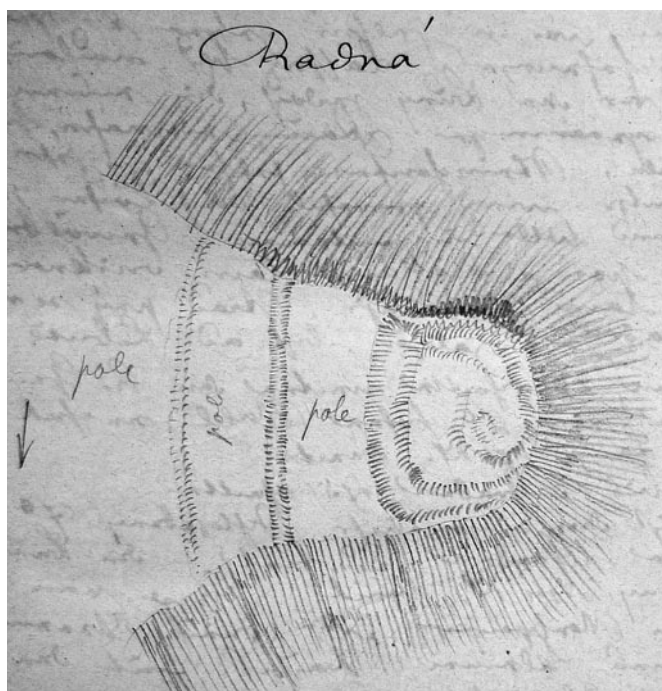
Zwischen dem Dorfe Strašic und dem Eisenwerke Dobřiv liegt rechts ab der Strasse die Einschicht Melmatěj, welche aus 1 Mühle und 1 Hütte besteht. N. W. daher etwa 200 Schritte erhebt sich über dem Mühlbache steil und schroff ein nackter Fels etwa 5–6 ° hoch empor, der etwas gegen das Thal versprengt u. an dessen Gipfel sich sonst eine Burg erhob, die Wimberg (Windberg, Waldberg) geheißten hatte. Sie ist nun ein Hügel, der von der Landseite durch einen 2 ½° tiefen Graben, dann einer 3 ½° hohen Erdwall in Halbmondform getrennt ist und mit alten Kiefern, Fichten und Eichen bewachsen ist – die Burgstelle 22° lang, 12° breit – von Gemäuer fast keine Spur, nur westlich eine Vertiefung, wo sonst der Keller war, dann eine Vertiefung des Brunnens. – Auf den nordwärts gelegenen Feldern wurde ein Napf mit Geld (c. 1590) ausgeackert. – Zu dieser Veste fuhrte von der Straciner Burg eine gebahnte Strasse.

Olešná u Radnic RO / Radná

Hradiště. Pozdní doba bronzová, pozdní doba halštatská, raný středověk. Kalina v. Jäthenstein 1836, 116 (hrad); Čtverák et al. 2003, 238–239. – Zápisník str. 3–4.

Radná. /.../ Ein tiefer klippiger Graben trennte die westliche Kuppe vom festen Lande und war in Felsen gesprengt. Spuren des alten Fahrweges lassen sich noch auffinden, die der Burg jedoch, die einen ziemlich geräumigen Raum einnahm, sind nur Hügeln, Steinhäufen, Felsen zu sehen – /.../ wird gewöhnl. Dachslöcher genannt und sollen in die unterird. Gewölbe führen – psi za liškami tam vniknou a dlouho tam zůstávají. Hrad prý se nazýval Radná a založen byl od Libuše – 1. Graben, 26 Schritte hinter der 2. Gr., hinter ihm 2° hoher Wall, er hat 130 Kf. Länge 7 Kf. Breite. Vom 2. bis 3. Graben 45 Schritte. Hier st...ht der eigentliche Schloßburg 7° /.../ Graben 5° tief. – Die Burg 50 Kf. lang 44 Kf. breit./.../ Vg. Pam. X. 248.

/Plánek./

Obr. 18. Olešná u Radnic – Radná, plán hradiště (PAS S.142).

*/Pozn.: Výjimečně připojil Sedláček k těmto výpiskům doplňující novější informaci – např. k textu o tvrzišti na Housině nad Neumětely připsal: „Hradiště *Votmič* řečené blíže Neuměteli (Pam. X. 810)“ – tj. **Otmiče / Otmíčská hora** BE (hradiště – pozdní doba halštatská, raný středověk?); zmiňuje je pak v VI, 207./*

Příloha 4

Texty a poznámky o pravěkých a raně středověkých hradištích (k plánekům i samostatně)
(PAS, kart. 323, sign. S.164 – soubor „Hradiště“)⁴³

Benátky SY/ Hrutov

Hradiště. Raný středověk. Sedláček 1868, 59; Čtverák et al. 2003, 33.

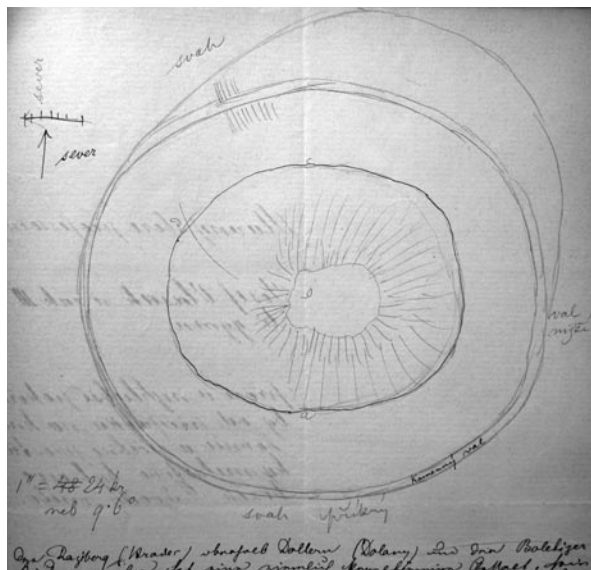
Hrutov 1868: a položení u staré silnice; b položení na hradisku; nad tím položení Stará voštická /Plánek./

Boletice CK / Hradec

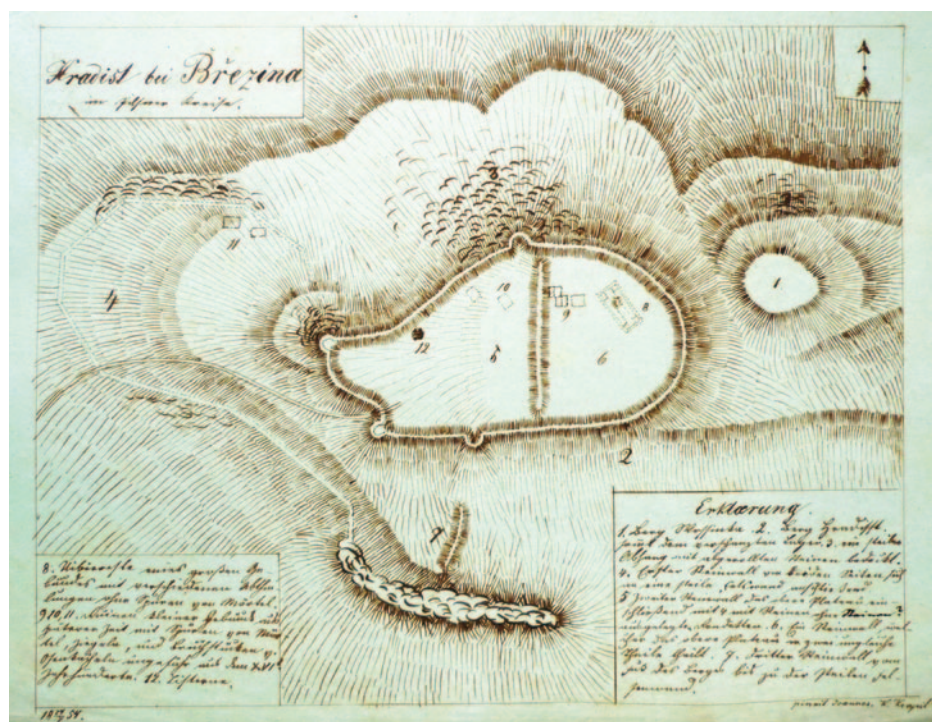
Hradiště. Střední doba bronzová, doba pozdně halštatská / časně laténská, raný středověk? Čtverák et al. 2003, 39–40.

Der Raziberg (Hradec) oberhalb Dollern (Dolany) und der Boletitzer Kirche gegenüber hat eine ziemlich kegelförmige Gestalt, sein niedrigere Ausläufer heißt Klein Hradec. Am Gipfel des Groß Hradec erblickt man einen kreisförmigen 3° hohen Wallgraben welchen ein aus großen und kleinen Bruchsteinen, sowie kleinern Felsknollen aufgeworfene Steinwall, einschließt. Das Innere ist nicht eben, sondern in eine felsige Spitze auslaufend, von Gebäuden menschlichen Schaffen keine Spur. Niedlich außerhalb des Walles befindet sich scheinbar aufgeschüttetes Boden, eine Art Hof von dieser Befestigung.

Boletitz befestigte Kirche.

Obr. 19. Boletice-Hradec, plán hradiště (PAS, S.164).

Obr. 20. Březina, plán hradiště, J. K. Kvapil 1854 (PAS, S.164).

43 Výňatky jsou seřazeny abecedně podle dnešních katastrálních obcí a názvů; dále se uvádí typ lokality, datování, výskyt v pracích A. Sedláčka a odkaz na hesla s bibliografií v práci Čtverák et al. 2003. Vsušky v lomítkách // provedl autor.

Březina RO / Hradiště

Hradiště. Stopy z doby halštatské, opevnění zřejmě z raného středověku. Čtverák et al. 2003, 45–46.

/Plán./ Erklarung. 1. Berg Wrssinka. 2. Berg Hradisst sammt dem verschanzten Lager. 3. Ein steiler Abhang mit abgerollten Steinen bedeckt. 4. Erster Steinwall von beiden Seiten sich an eine steile Felswand anschließend. 5. Zweiter Steinwall das obere Plateau einschließend mit 4 mit Steinen ohne Steinen? ausgelegten Rondellen. 6. Ein Steinwall, welcher das obere Plateau in zwei ungleiche Theile theilt. 7. Dritter Steinwall vom Fuße des Berges bis zu der steilen Felsenwand. 8. Uiberreste eines großen Gebäudes mit verschiedenen Abtheilungen ohne Spuren von Mörtel. 9, 10, 11. Ruinen kleiner Gebäude aus späterer Zeit mit Spuren von Mörtel, Ziegeln, und Bruchstücken v. Ofenkacheln ungefähr aus dem XVI Jahrhunderte. 12. Zisterne. – 17/7 (?) 1854. Pinxit Joannes K. Kvapil.

Bylany KH / Cimburk

Hradiště. Starší a střední eneolit, pozdní doba bronzová, doba halštatská, raný středověk. Čtverák et al. 2003, 49.

Od Kutné Hory asi ½ hodiny cesty na jih za kostelem sv. Trojice a proti vsi Poličanům spatřuje se zajímavé hradiště, kteréž nikdo jda pěšinou do Malešova, zrakem svým minouti nemůže, poněvadž každému mimo jdoucímů takořka do očí padá. Skalnatá stráž, jaké se vidí na obou březích potoka Malešovského, zdvihá se tu chlum, který má na 3 stranách (zvláště k potoku) patrné boky, na čtvrté straně však k výšině, na níž stojí kostel sv. Trojice, mírně spadá. Tento svah opevněn byl mohutným valem, jehožto západní polovina posud stojí, kdežto zbytek prý rozkopán jest, ano i od této části valu se kus po kusu odebirá. Val byl nasypán z kamení rozličného, šterku a sypké země, na páté?!, hořejší vrstvě spatřuje se země velmi sypká podobající se prsti, která se utvořila z popela. Jak daleko val šel a jestli hradiště po celé severní straně zavíral, nelze nyní již vypátrati, poněvadž jest ta celá strana úplně rozryta a rozkopána. /Schematický plánek hradiště s vyznačením valu./

Obr. 21. Bylany-Cimburk, plánek hradiště (PAS, S.164).

Čáslav KH / Hrádek

Hradiště. Raný středověk? Čtverák et al. 2003, 62 /Plánek./

Dalovice MB / Hradisko

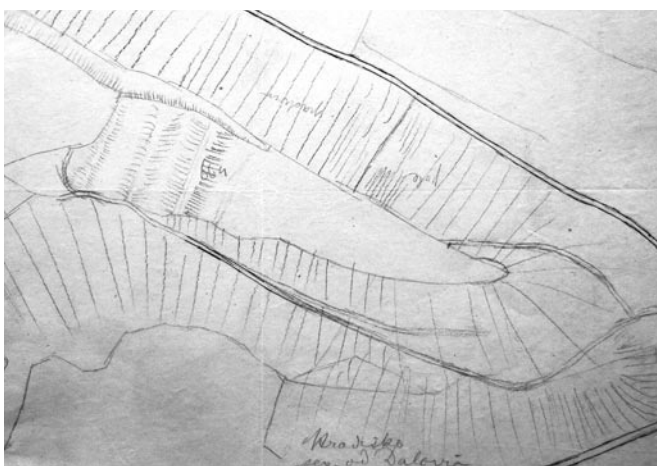
Hradiště. Raný středověk? Čtverák et al. 2003, 62 Hradisko severně od Dalovic. Zvláštnost tohoto hradiska: u a rozdělují se cesty, jdou obě znenáhla nahoru, ale tak že se z plotův brániti mohly; u d snad šla cesta na kraji? /Plánek./

Dobříš PB / Obora

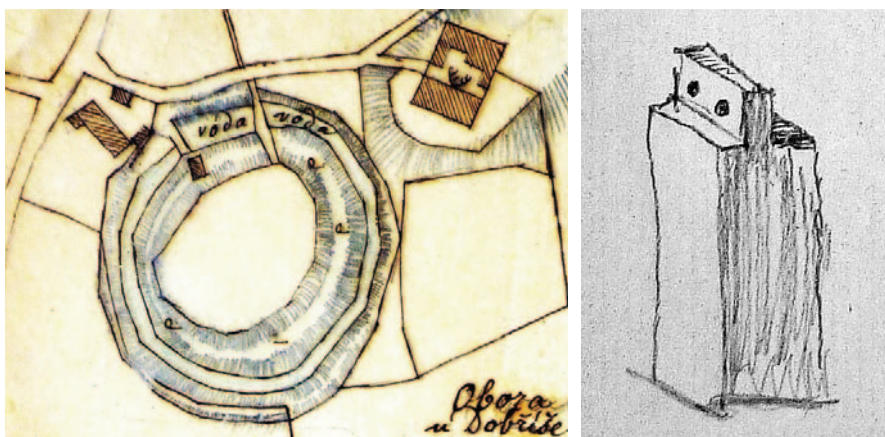
Hradiště? či tvrziště. Raný? a vrcholný středověk. Čtverák et al. 2003, 62.

Severně od Dobříše jest myslivna a hájovna Obora na kraji knížecí obory. Mezi oběma hned za vraty do obory jest místo jemuž se říká „na valech“ a jež jest také pojato do obory. Spatřuje se tu místo nízké vejčité podoby, zavřené hrubým valem, který jest na několika místech prokopán. Okolo valu jde příkop, v němž se i za suchého léta trochu vody drží. Ten byl zavřen druhým zevnějším valem, který je místy sploštěn, ale místy lze jej velmi dobře viděti. Myslivna stojí na konci ostrohu a jest s podivením, že zakladatelé pominuvše ostroh tento zřídili si hradiště pod samým jeho opyšem.

Když jsem tu byl dne 24/8 1885, vyvázeli z jedné části příkopu. Při tom přišli kopající nehluboko na silný dubový kmen osekáný (t. j. bez kořenů) na rozličné kusy dubového dříví neotesané i přitesané, některé z nich měly díry, jako ku př. /kresba/.

Obr. 22. Dalovice, plánek hradiště (PAS, S.164).

Obr. 23. Dobříš-Obora, plán hradiště (?) a Sedláčkova kresba nálezů trámů (PAS, S.164).

Doly CR / Rabouň

Hradiště? Opevnění, zatím nedatované. Čtverák et al. 2003, 268–269.

Doudleby CB

Hradiště. Raný středověk. Sedláček III, 287; Čtverák et al. 2003, 75–76.

Holovousy JC / Na šancích

Hradiště. Doba halštatská?, raný středověk. Čtverák et al. 2003, 82–83.

Hradiště u Kaplice CK / Hradiště

Hradiště. Pravěk? (mladší/pozdní doba bronzová?). Čtverák et al. 2003, 94–95.

Hradištko I KO / Hradištko

Hradiště. Raný středověk. Čtverák et al. 2003, 95.

Kal JC / Valy

Hradiště. Mladší a pozdní doba bronzová, raný středověk. Čtverák et al. 2003, 120–121. /Viz též dále samostatně./

Lžovice KO / Hradiště

Hradiště. Mladší a pozdní doba bronzová. Čtverák et al. 2003, 194.

Ostroměř JC / Hradištka

Hradiště. Raný středověk. Čtverák et al. 2003, 228–229.

Sadská NB

Hradiště bez terénních stop, raný středověk.

Sedlec ME / Hradsko

Hradiště. Doba bronzová, raný středověk. Čtverák et al. 2003, 95–97.

Úhošťany CV / Úhošť

Hradiště? (oppidum??), vícenásobné pravěké a středověké osídlení. Sedláček XIV, 333; Čtverák et al. 2003, 330–331 resp. 342–343 (Vogastisburk). /Viz též dále samostatně./

Zpráva o vědeckých cestách prof. Aug. Sedláčka o prázdninách r. 1881 vykonaných/.../⁴⁴

Dne 1. srpna vyjel drahou do Týnce n. L., kde stojí dosud na vých. konci města tvrz /.../ ale starodávný týnec nebyl tu, nábrž při kostele /.../ navštívil také hradiště u **Lžovic**, ale zanechal podrobnějšího pátrání, poněvadž popis jeho za nedlouho p. Šoltou v Památkách arch. uveřejněn bude. /.../

Nazejtří ráno odebral se do **Hradištka**, při němž v močálech hradiště stávalo. Ledva si počal kreslit valy, spustil déšť po třikráte a zmařil ohledání podrobnější této místnosti jako i blízké Oldřiše. /.../

Dne 4. srpna /.../ u Bezníka /.../ se poptával spisovatel o valech, které klade Vocel ke vsi **Kalu** a byv sveden neb. Peterou má za ohradu kamennou. O kamenném valu neslyšel nic, za to mu ukázána cesta na horu Vala mezi Kalem a Vřesníkem položenou. Výška její, strmé stráně, mohutný val na čtvrté straně činí vrch ten takorhka impozantním a hradiště toto lze tudíž přičísti k nejkrásnějším v naší vlasti. /.../

44 Tento rukopisný koncept je uložen rovněž ve složce S.164. Neotištěné části se týkají hradů, tvrzí či poloh prohlížených jen kvůli pomístním jménům, ale bez zjištěných průkazných stop v terénu.

Dne 5. srpna ohledal kamennou ohradu u **Holovous**, kdež se místy tři valy za sebou nacházejí. Ve vsi nesnadno se na ně doptati, poněvadž málo kdo o nich ví, neb jsou položeny v panské oboře hned za myslivnou holovouskou.

Velkolepé jest Hradištko u **Ostroměře**, ze dvou ohrad mohutnými valy a strmými neb dlouhými straněmi zavřeném. Na té straně, kde jest nynější Hradištko, byly tuším močály.

Dne 6. srpna odejel z Poděbrad do Melníka. odtud poštou do Mšena a pak na Sedlec k starodávnému **Hrazsku**, kteréž se tak již ve 13. století nazývá. Hradiště toto patří k nejzajímavějším a nejpevnějším místům v naší vlasti. Podobá se Královskému kameni v Sasích a jest od pláně tak odloučené, že se k němu jen prostou cestou vozovou přistoupiti může. Nížepsaný má jej za hrad, který Karel Velký oblehal a pošle o něm, jako i o následujícím obšírnou zprávu do Musejníka.

Dne 10. srpna vyjel do Kadaně /.../ Z Kadaně došel na tak zvaný Purperk neb staročesky **Ůhošť** řečený. Jest to vrch rozsáhlý, jehož tři spády se stěnám skalným podobají, na čtvrté straně sklání se pozvolněji, ale hluboko do údolí. Malé zbytky valu se spatřují, taktéž se nachází na temeni hory jaksi vysehrad, jemuž se říká „beim alten Schloß“. Středověkým hradům a tvrzím se nepodobá.

Dne 12. srpna odjel do **Sadské** /.../ Starý hrad knížecí stál u nynějšího kostela na táhlém mírně vysokém ostrohu a byl příčným valem a příkopem opevněn. /.../ Téhož dne navštívil **Hradištko** nad Labem hodinu cesty daleko od Sadské ležící. Ves stojí na místě trochu povýšeném, aby nemohla Labem zatopena býti. Východně od ní jest rozsáhlé hradiště, jehožto příkopy se mohly Labem zatopiti. Jak se zdá, bylo cosi podobného také „v Lázních“ západně od vsi proti Mydlovarům.

Dne 18. srpna /.../ ohledal veliké hradiště Rabounské, jemuž se co do rozsáhlosti málo rovná. /.../

Dne 2 září zajel nížepsaný do stanice Kaplické, a odtud odebral se na starý hrad Pořešín. Pobyt tu nedlouhý čas a jen tak tak skoumání své pro nepříznivé počasí dokončiv, chvátal do Kaplice, kdež za stálého deště skorem celý den v hospodě seděti musel.

Dne 4. t. m. ohledal hrad Rozemberk, /.../ Téhož dne ohledal tak zvaný Mansberg u Kaplice, jak se ve starších mapách, či Katzenbühel, jak se nyní u lidu nazývá. Název Mansberg (hradiště) poukazuje sice na bývalé obydlí, avšak nic se tu nespátřuje.

Dne 5. t. m. ohledal horu **Hradiště** u Blanského velmi vysokou, na níž se skrovné zbytky bývalého kamenného valu spatřují. Pod vrchem jest ves Hradiště /.../ zbytky hradu Sokolčí /.../ prohlédl starý hrad velešínský /.../ Vraccje se odtud do Velešína, uhořel na staré valy v polích a objevil velikánské hradiště při řece Malši, jemuž se „u kamenné věže“ říká. Hradiště to ohledal zvrubně dne 6. t. m., ale kromě valův samotných a strmých straní nic nespátřil. Téhož dne ohledal zříceniny hradu Maškovce /.../.

Dne 7. t. m. odebral se z /Kamenného/ Újezda do **Doudleby**. Starodávné toto místo má vysehrad, na němž kostel a fara stojí, a podhradí na třech stranách Vltavou a na čtvrté vysehradem chráněné. Od pláně odděloval Doudleby mohutný val. /.../ Dne 11. t. m. /.../ vrátil se do Tábora.

Celkový výsledek veškeré té cesty je ten, že si nížepsaný

1. přivezl plány skorem všech míst, kteráž ohledal, i poznámky o nich, jak je na místě udělal.

2. že si svůj soud u posuzování do kterého věku která památka patří vytříbil.

Doudleby CB viz **Doly**

Holovousy JC viz **Doly**

Hostim BE / Kozel

Hradiště. Raný středověk. Čtverák et al. 2003, 91.

Popsání hradu Kozel zvaného, z kterého se jen malé pozůstatky nacházejí.⁴⁵

Tento hrad Kozel zvaný se nalézá na jižní straně vesnice Hostima a jest na pěkné rovině mezi řekou Beřou a potokem Kačákem částečně na příkrých

Obr. 24. Sadská, plán výšiny s kostelem (PAS, S.164).

Obr. 25. Doudleby, plán hradiště (PAS, S.164).

45 Cizí rukopis. Silně opomíjená interpunkce je zde doplněna. Plánek, na který se v textu odkazuje, chybí.

stráních, hlavně ale na nepřístupných vysokých skalách, jen od půlnoční strany, totiž od vesnice Hostima, v rovině ležící.

Ačkoliv tento hrad na dosti vysokých skalách stojí, tak jest předce ze všech stran mnohem višími vrchy tak uschován, že ho od žádné strany na půl hodiny cesty viděti není, neb jest obklopen k severu vrchem Zahrabská, k východu vrchem Boubová, k jihu vrchem Kozel, k jihozápadu vrchem Koda a jen k západu, totiž od Tetína je otevřené údolí, na kterou stranu se asi hodinu dlouhé údolí otvírá.

Jak ze zbytku tohoto hradu se souditi nechá, nebyl tento hrad jen od půlnoční strany, totiž od vesnice Hostima přístupný a sice jen cestou v nákrese a naznačenou, neb sou posavade pro ni hradby b na severní stranu skorem veskrze jeden sáh vysoké a k jihu jen zároveň zrovnou plochou a mimo této cesty a/d nejní nikde žádné známky, že by tyto hradby přetržené byli, kde by cesta býti mohla. Ačkoliv tyto hradby nyní jen od severu k pozorování jsou, po jižní straně zostatními pozemky rovinu tvoří, tak přec udávají pamětníci, že ještě před nedávnem tyto hradby deset sáhů široké byli a se čas po čase po jižní rovině rozváželi. Jak se s pozůstalých hradeb souditi může, byli tyto zkamena a země staveny. Kámen ale není pevně jako zeď kladený, tím méně jest vápno mezi kamením k pozorování, sčehož se souditi může, že tyto hradby hlavně jen ze země pro větší bytelnost kamením promíchané neb obehnané byli. K východu jest tato část hradu na vysoké skále a k západu na příkré stráni, na které se jistě taky nějaké hradby nalézali, časem svím ale po příkré strani deštěmi kspláchnutí přišli.

Na 150 sáhů k jižní straně od těchto hradeb se nalézají druhé hradby, v nákrese c naznačené, z kterých nyní jen asi dva lokte vysoký, od východu k západu se táhnoucí, na jich a sever se skloňující hřeben k pozorování jest; nynější obyvatelé Hostima pamatují též tyto hradby ještě asi sáh vysoké a asi 12 sáhů široké. V těchto násypech se nalézá moho na polo vypáleného kamena dřevěným dubovým uhlím, na západním konci těchto hradeb v nákrese d naznačeným jest mnoho takového na polo páleného vápence y taky částky docela páleného vápna, z čehož se souditi nechá, že zde hradby byli násipi z kamena a země, pro lepší upevnění dřívím obehnané a převázané, na západním konci při d visokým dřevěním a kamením obehnaným stavením ozdobené, v kterýchžto dříví shořelo a tím se v hradbách kámen napolo a ve stavení docela co vápno vypálil. I tato část hradu stojí k východu na příkré skále, k západu ale jen částečně, kdežto druhá část velmy příkrá až doposavade nepřístupná stráž jest.

Na 100 sáhů k východu od těchto druhých hradeb se nalézají třetí hradby v nákrese e naznačené, tyto hradby jsou nyní taky jen co od východu k západu se táhnoucí, asi sáh vysoký hřeben, obyvatelé Hostima pamatují y tyto hradby sáh vysoké asy 12 sáhů široké.

Nejznamenitější jest při těchto třetích hradbách, že se v nich mnoho vypálené země nachází a k pozorování jest, že zde jedna pec vedle druhé býti musela a každá asy dva sáhy široká a k severu otvorem obrácena byla.

Dle pamětníků byli y tyto hradby od jižní strany kamenem promíchaný a obkladeny. Při těchto hradbách jest nápadné, že se při to tak sylně místama až na loket vypálené zemy ani uhlí nenalézá, z čehož by se souditi dalo, že v těchto pecech mrtvolu upalovali a pozůstalí popel k prvním hradbám k východní straně na místo v nákrese z f naznačené zakopávali; neb na sáh zhloubu na tomto místě se nachází na dva lokte popele, v kterém se již mnoho rozbitých popelnic našlo. /Marg. připsi:/ Že jest nyní popel tak hluboko, se dá souditi, že při rozkopávání hradeb se tady více země nashromáždilo.

Tento celý hrad y z hradbamy obnáší		84 jiter
a sice první prostranost	<u>A</u>	29,5 jitra
druhá prostranost	<u>B</u>	10 jiter
třetí prostranost	<u>C</u>	10 "
zbývá na hradby, stráně a skály		34,5 jitra

Při prohlídce tohoto hradu sem spozoroval, že jsou hradby e na mnoho místech kopané, dle udání přítomných rolníků nechal velkostatkář pan Emanuel Berger hradby odkrývat a má být toho mínění, tyto pece důkladně proskoumat, též míni popelnice na místě f hledati, pak nám snad ještě něco více o jeho nálezech zděli.

V Karlštejně dne 12^{ho} srpna 1875

Fil. Neugebauer
/tužkou připsáno: nadlesní/

Hradec u Stoda PJ

Hradiště. Raný středověk. Čtverák et al. 2003, 91.

Vaše Blahorodí!

Čtený dopis posledně zasláný jsem obdržel a těší mne velice že plánek můj ještě pozdě nepřišel. Šel jsem náhodou před krátkou dobou kolem Hrádku a tu jsem si shotovil 2 skizzi tohoto hradiště která jsem na papír uvedl a příkládám je tuto s tím podotknutím, že nejsem sběhlý malíř krajinář a protož – pokud chyby v provedení se naskytují – mně tyto laskavě prominouti račte. Snad bude moci dovednější ruka dle tohoto náčrtku lepší obraz vytvořiti.

Pak li by jste příštího roku jel v tyto naše končiny tož neračte opomenouti se sobě 2. stanice za Plzní vystoupiti a slabý ½ hodiny vzdálený Hradec navštívit a tamnější hradiště prozkoumati. Já tam byl letos v létě a při té příležitosti jsem si zašel na to místo i byl jsem rozsáhlostí tohoto hradiště nemálo překvapen, an když se jede dráhou

kolem zdá se toto býti nepatrné, a jen za tou příčinou že jsem se nemohl dlouho zdržeti abych vlak nezmeškal nemohlo jsem to místo změřiti a nácrtek vyhotoviti. Jak jsem jen tak zběžně pozorovati mohl tak bych soudil že to bylo náspem a příkopy ohrazené hradiště, kde snad stavby vnitřní ponejvíce dřívím provedeny byly. Na povrchu není lze pozorovati žádného zdiva, snad při bedlivějším ohledání by se zbytky takové objevily. Dosud tam stojí několik skrovných chatrčí a občas prý se tam ledacos najde jako zbraně, šípy, zlomky nádobí a t. p. Mám v té obci známého řídicího učitele a příležitostě ho požádám, aby sebral některé pověsti o takových nálezech a mně pak tyto zvěřil. Tak n. p. před několika lety vytasil se kdosi s nějakým starým (prý) spisem v němž bylo zcela dopodrobna udáno, že v blízkém lese na svahu vrchu „Trního“ u 4 dubů jest zakopán velký poklad, který tam za časů válek husitských uschovaly na svém útěku jeptišky z kláštera chotěšovského. Tu kde kdo byl kopal a až nadělali v lese dosti značných škod tu byl vrchnostenský úřad v Chotěšovech nucen proti všem „pokladníkům“ přísně zakročiti. Pokladu nenašli poněvadž neuměl nikdo ono místo naznačiti, kde ty 4 duby stávaly. U nás jmenuje lid ten les, jenž počíná vlevo od Holubí hlavy a jde nepřetržitě k Chotěšovu, klášterským lesem (jinak ve Vituni) a Žižkovo vojíni prý pronásledovali jeptišky z Chotěšova až v tato místa, kde prý našly bezpečného úkrytu. Na této pověsti může být něco pravdivého, an tyto lesy dostatečně svou temností i hloubkou tomu i dnes nasvědčují. Já sám tuto pověst slyším od starých lidí dosti často vypravovati. Také prý měla být u Hradce za starých časů svedena bytva.

Páni učitelé vzkazují srdečný pozdrav. Se vši úctou
V Stankově 5. listopadu 1885.

Jan Mathauser

Hradiště BN

Hradiště. Raný středověk. Čtverák et al. 2003, 92.

Hradiště. Od kostela táhlý ostroh, končí se u Blanice sráznou skálou. Na těch polích u kostela vyorali rozličné kameny od stavby, možná že tu přišli na zbytky fary. Přišli též na žluté kroužky z mosaze. Přišly k zahození.

Písek-Hradiště PI / Hradištský vrch

Hradiště. Mladší doba bronzová. Sedláček 1923; Čtverák et al. 2003, 236–237.

Hradiště. Od Písku na záp. naproti kostelu v osadě sv. Václava a nade vsí Hradištěm vypíná se homolovitá hora jménem Hradiště, rozkládající se na úpatí svém široko, tak že jest k ní přístup z několika stran dosti volný. Nejvíce strmá jest na té straně k řece Otavě, kteráž pod ní na straně záp. a sev. teče, nejméně strmá s volným totiž lázem jest k Hradišti, kterážto ves na boku hory položena jest. Jak svědčí jméno, stával tu hrad a jak více svědčí starožitné předměty pod ním vykopané byl původu velmi starého. Kdyby těchto věcí nebylo, nikdo by ty slabé a chatrné zbytky, které se na hoře spatřují, za pozůstatky bývalé osady nepokládal. Neb, okolo temene hory nepřilíš rozsáhlého a také nerovného šel asi do kruhu násep a místy příkop, ale zbytky jeho předně jen místy patrné, a za druhé i tu tak slehlé, rozkopané a sploštělé, že jen cvičené oko směr jejich najde. Na jižní straně jest také zvenčí prohlubenina jako příkop, ovšem mělká. Na záp. a vých. straně jest na těch místech, kde asi násep šel, množství kamene, jehož jest také na temeni dostatek. Na východní straně jest místo náspu vyvýšenina dosti široká s množstvím kamene. Na některých místech zdá se, že byla ohrada kamenná, jinde opět spatřuje se jen země a drobné kamení. Prostora náspem zavřená jest tak velká, že tu mohla znamenitá osada státi, obvod pak náspu také tak velký, že bylo k obraně jeho množství lidu zapotřebí. 16/7 1883.

Hradištko KO viz Doly

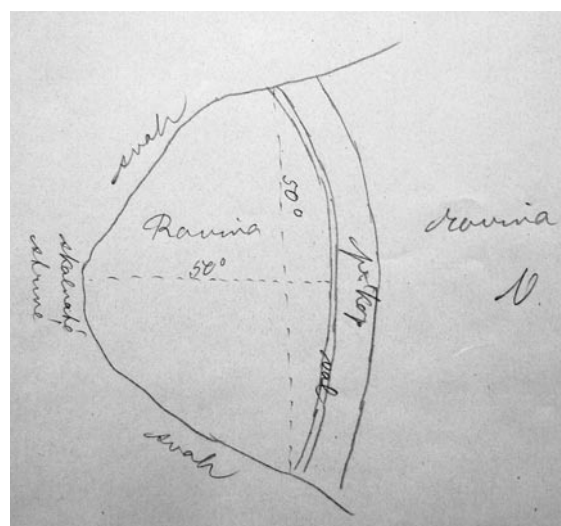
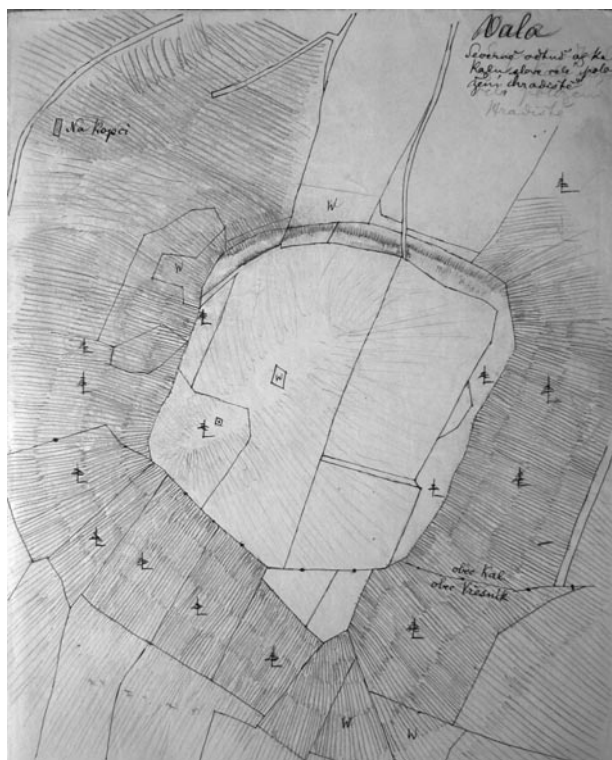
Jáma PT

Hradiště?. Pozdní doba halštatská, raný středověk. Čtverák et al. 2003, 117.

Drslavův hrad leží „zhůra Vadkova“ mezi Vadkovem a Jamou. Kopeček jest vysoký, lesem porostlý, a má úzký, skorem ostrý hřeben. Na jeho východním svahu jdou hranice obce vadkovské a selských lesův, co je odtud na západ, jest knížecí. Již od paty kopce podle té nejpohodlnější cesty, která na horu od Vadkova vede, lze šlakovati zbytky kamenných náspův, složených asi tak, jako jsou kam. náspy u Zahrádky a Klokot. Táhnou se všelijakým směrem až na hřeben nahoru. Místy vypadají jako zdi z kamene (bez malty) sestavené, avšak všude jsou nízké. Malý kousek pode hřebenem jest pahorek plný kamení vynikající, na němž bezpochyby Drslav sídlil. Hřeben uzavřen jest dílem zdi surovou, dílem balvanu,

Obr. 26. Jáma, plán lokality (PAS, S.164).

Obr. 28. Krchleby – Holubí hlava, plán hradiště (PAS, S.164).

Obr. 27. Kal, plán hradiště (PAS, S.164).

kopec pak na onu stranu srážně spadá. Mláží na úpatí slove v šancích, místo před nimi Rejtěžna – potok Rapačov, kopec Tuklatá. Místo slove Hradý, blízko chalupa Bělehrad.

Kal JC / Valy

Hradiště. Mladší a pozdní doba bronzová, raný středověk. Čtverák et al. 2003, 120–121.

Severně odtud až ke Kalu slove celé položení Hradiště. Viz též Doly

Kozojedy RA / Dřevíč

Hradiště. Pravěk?, raný středověk. Čtverák et al. 2003, 149–150.

Vinařice 20 / 3 1890.

Slovutný pane!

Osměluji se Vaší Důstojnosti jako ochránci našich hradů nejpokorněji psáti.

V krajině naší na Lounsku nalézají se zříceniny památného hradu Dřevíče, s kostelíkem na něm stojícím u vesničky Kozojed. Kostel na vrchu Dřevíči založený ke cti sv. Václava jest v patronátu Jeho Jasnosti knížete ze Schwarzenberků. O sv. Václavu schází se tam obecnost z dalekého okolí. Nadace prý má kostelík ten 60.000 zl. Byl již chatrný a proto byl lonského roku zbořen a postaven nový, do kterého však mimo kněze nikdo nebude moci vstoupiti, neb jest příliš malinký (část přední dřívějšího).

Obracím se k Vám Důstojný pane s prosbou, v souhlase okolního lidu, bylo-li by možno docíliti toho, by byl chrám ten postaven na dřívějších základech, neb bylo-li by prospěšné obrátit se v záležitosti té na konservátora našeho kraje neb snad poslance Adámka. Děkujeme již napřed za pomoc Vašnostinu, znajíce jej jako rádce upřímného.

Vaší Důstojnosti zvláště oddaný

Frant. Krob

učitel v Vinařicích, p. p. Ročov

Krchleby DO / Holubí hlava

Hradiště. Pozdní doba halštatská. Čtverák et al. 2003, 150.

Holubí hlava. Staré hradiště ležící východně od Stankov snad na obci kamenické neb stankovské. /Plánek ve 2 verzích./

Křivoklát RA / Starý Hrádek

Domnělé raně středověké hradiště. (K otázce původního hradu Čtverák et al. 2003, 155.)⁴⁶

46 Tento dopis jen výjimečně nepochází ze Sedláčkovy pozůstalosti, ale z Archivu Národního muzea (fond J. Smolík, kart. 1, č. 79). Zařazen je kvůli vztahu k Sedláčkově průzkumné činnosti.

Velectěný pane!

Poblíže hradu Křivoklátu rozkládají se dosti rozsáhlá, dosud úplně nepovšimnutá opevnění, kteráž po podrobném ohledání a zralém uvážení všech okolností za zbytky prastarého, dřevěného, příkopy a zemními náspy opevněného hradu pokládám.

Poloha ukazovati se zdá k tomu, že by to dosud postrádaný „Starý Hrádek“ býti mohl.

Sdělil jsem důmněny své s panem profesorem Sedláčkem v Táboře, žádaje jej zároveň, by příležitostně na hrad Křivoklát zavítal a domnělé hradiště znaleckému ohledání podrobil.

Slovutný pan profesor nemůže však pro vysoké stáří, jakož i ze zdravotních ohledů slušnému vyzvání mému pro ten čas vyhověti, doporučil mi však, bych se ve věci té na Vaše Blahorodí, jakož i pana profesora Píče v Praze obrátil. /.../

Křivoklát, dne 8. července 1898.

Alois Nechleba, kníž. lesní kontrolor

Kučer PI / Obrovy hroby

Čtyřúhelníkové valy. Doba laténská? Raný až vrcholný středověk? Novověk? Waldhauser 2001, 287.

/Plánek./

Lhovice KT / Tuhošť

Hradiště. Pozdní doba bronzová. Sedláček 1867a; Čtverák et al. 2003, 172.

Asi hodinu cesty od Švihova a Poříčí (1/2 hod. až k patě 1/2 hod. nahoru) jest hora Tuhošť vypínajíc se na patě velmi rozložitě, k osadám Švihovu, Poříčí, ke Lhovicům a k Mezhoří. Z té paty vzniká ostrá hora na rozličné strany více méně příkrá, nejpříkřejší skorem jako stěna k Poříčí, nejmírnější ke Lhovicům, ale ostatně na všechny strany příkrá. Stará cesta šla ze strany západní, lze ji stopovati jen po kousku, ale na té straně viděti dva umělé zřízené odstavce, na nichž bývaly ploty k obraně této cesty.

Poněvadž přišel přichozí po staré cestě /n/a západní stranu temene byl tu příkop hluboký a široký, který zavírá val z kamení hrubého i drobného. Kde cesta se točí do hradu, přestávají násep i příkop a jest toliko kolkolem rovinka nevelmi široká (plotiště). Cesta vede zrovna k malému okrouhlému pahrbku, na němž bývalo přední stavení, od něho k jihu jest místo sklánějící se k příkopu a sráznému vrchu dosti prostranné (příbytky čeledi). K sv. táhne se hřeben hory valně se svažující, kde nebylo příkopu, patrně bylo chraští a křoví.

/Plánek s mírami./

Libochovany LT / Hrádek

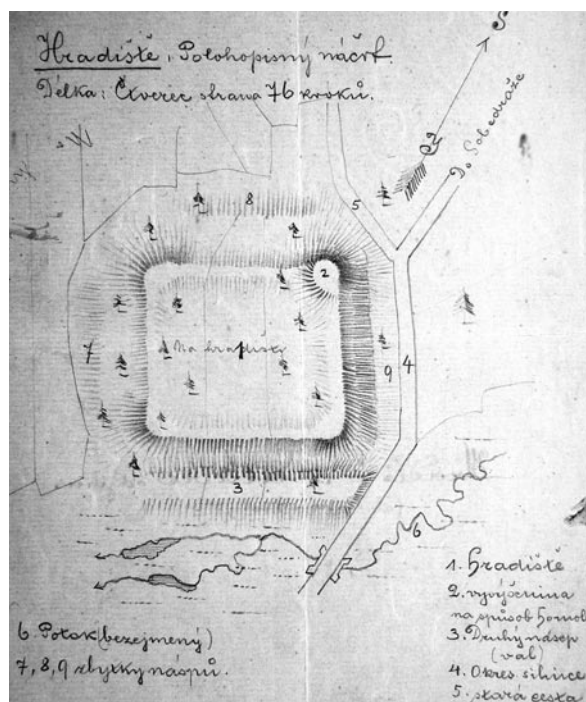
Hradiště. Mladší doba bronzová?, pozdní doba halštatská, raný středověk?. Čtverák et al. 2003, 177–179.

Hrádek. Staroslovanské valy – něm. Ringwälle.

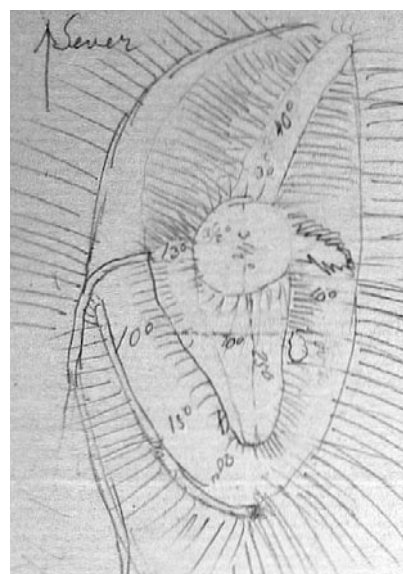
Na pravém břehu Labe asi 2 km severozápadně od Černošek jsou k spatření, z větší části nižším stromovím porostlé, velké dvojnásobné valy, z nichž první jest nízký (asi 2 až 3 m vysoký) a druhý v prostředku svém ale výšky až 12 metrů dosahuje. Oba valy se táhnou od západu k východu a teprve u východního konce nabývají směru jihovýchodního. První val jest od ostatní náhorniny oddělen asi 9–10 metrů širokým a asi 2–3 m hlubokým příkopem a jest v celku 520 metrů dlouhý a na hřbetě 3 až místy i 5 metrů široký. Druhý val jest asi 650 metrů dlouhý.

Za tímto valem od tohoto asi 20 m širokým příkopem oddělen táhne se hlavní či vnitřní val, v polovině délky 12 metrů vysoký a na svém hřebenu velmi ostrý, tak že chůze, které i četné křoviny brání, jest po něm nemožná. Výška toho valu jest počítána ode dna příkopu, na vnitřní straně hradiště jest průměrně jen 4–8 metrů vysoký. Oba valy jsou stejnoběžné.

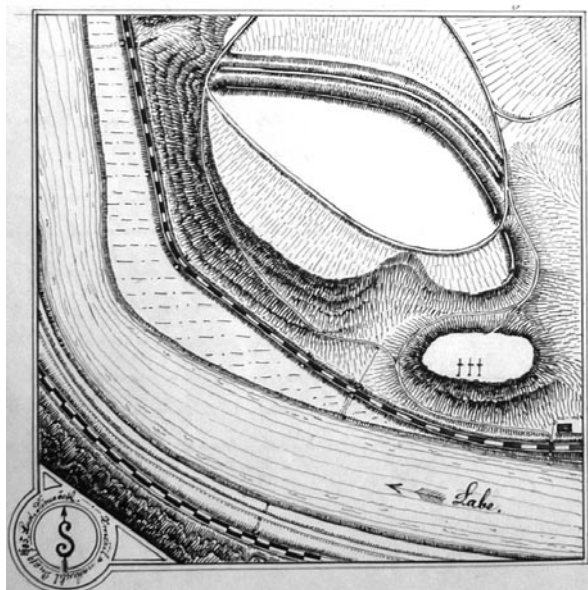
/Plánek hradiště. Měř. 1:7500. Změřil a navrhl dne 16/7 1905 Rud. Šimeček./

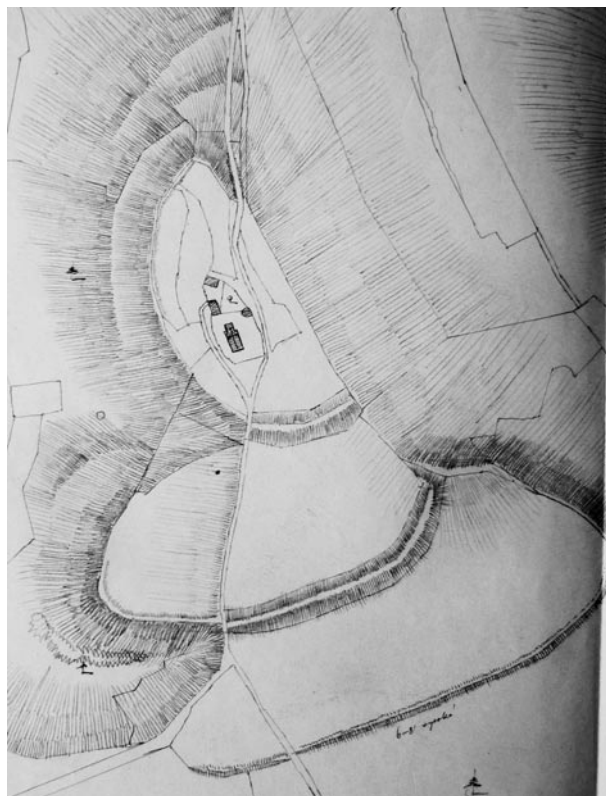
Obr. 29. Kučer – Obrovy hroby, plán čtyřúhelníkových valů (PAS, S.164).

Obr. 30. Lhovice-Tuhošť, plán hradiště (PAS, S.164).

Obr. 31. Libochovany-Hrádek, plán hradiště, L. Šimeček 1905 (PAS, S.164).

Obr. 32. Libušín, plán hradiště (PAS, S.164).

O této valové pevnosti dlužno za to míti, že před založením vlastních Litoměřic zde bylo první a hlavní sídlo kmene Liutoměřiců, kterým zajisté i ještě později sloužilo a co bezpečné útočiště, obzvláště při občasných návalech nepřátelských do země. V ten čas zajisté veškeré vůkolní obyvatelstvo, které nemělo hrazená bydliště, sem se uchýlilo. Tvořily tyto valy zajisté župní hrad starých Liutoměřiců. /.../

Vnitřek hradiště jest nerovný, kromě skalnatého místa, které z něho vyčnívá. Jest tu prohlubeň novější kopaniny, z nichž kamení divně rozházeno. Nikde není památky, že tu zdi stály, ovšem pak místy země rudá, která má barvu cihelné podobnou. Jestliže tu byla stavení, mohla býti jen ze dřeva. Mezi lidem povídá se, že tu stával hrad, čemuž nejen poloha, nýbrž i název Cimburk, který se též mlýnu pod hradištěm dává, nasvědčuje. Hradiště toto má nemalou podobnost s hradištěm netolickým.

Libušín KD

Hradiště. Raný středověk. Čtverák et al. 2003, 180–183.

/Náčrtek profilu vrchu./ Na pašových drahách první vrch. Přes ten kopec jest jiný na starých zámkách. Je to les, v něm prostřed placina velká, kdež stromkoví neroste. Velký jest asi tak, co by stál velký statek. Okolo jsou základy zdi, kde nic neroste, znáti kamení, jak byly zdi. Z vesnic jest nejbliž Libušín. Vedle lesa se říká na Ryni. Parcela ta mezuje na jz. s obcí žehrovskou na p. o. kladenském. Kolem do kola ostrý vrch, přes tu je břeh (t. j. násep).

/Schem. plánek/ val vyší nežli šance /?/ na Hradiště /?/ Prostora není velká, je tam mnoho kamení. Příkopu není.

Na jižní straně Hradiště přišli na zeď stavenou červenou hlinou (na samém kraji). Podle pověsti šel odtud most až na pašové dráhy. Na jižním kraji pole, kde vykopali mnoho střepin. Na krchové přišli na hroby pokryté dlažicemi. Při orání našli kosti. Na místě polí okolo kostela byla stavení, přicházejí na grunty, jak kopou.

Libušín skládá se ze dvou oddělení, předního a zadního, na němž stojí kostel, hřbitov a byt hrobníkův. Staré cesty dvě, jedna do přední části jde na jižním okraji, travou zarostlá, druhá jde ze zadního hradu dolů do vsi. Obě cesty jsou travou zarostlé, ale dobře patrné. Nynější cesta od Kopanin jde přes val, ovšem ten cestou sploštěný. Pověst že šel z Hradiště most na Paš. dráhy a Libuše po něm do kostela chodívala.

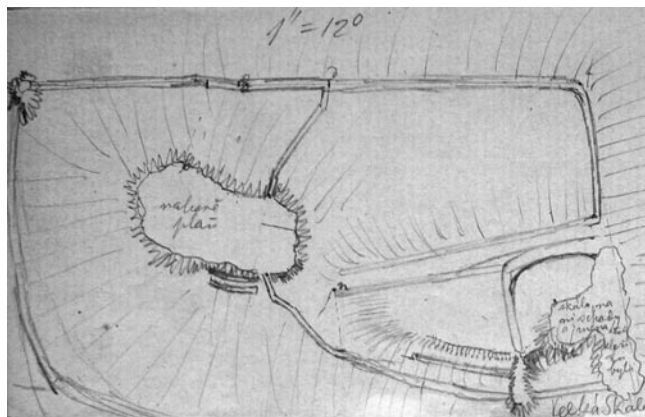
/Plán./

Louňovice p. Bl. BN / Velký Blaník

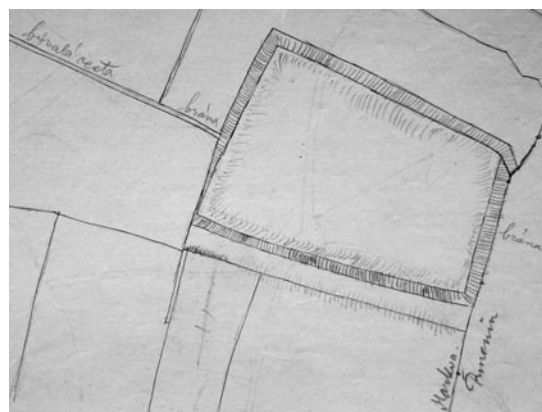
Hradiště. Pozdní doba bronzová, pozdní halštatská, středověk. Čtverák et al. 2003, 189–190.

Ostrov. Jižně ode dvoru ostrovského tvrziště asi /.../ Na Blaníku vykopali všelijaké věci od železa, podkovy, zbraně a pod. /Plánek opevnění na Blaníku./

Nahoru mě vedl Josef Štika, krejčí v Louňovicích.

Obr. 33. Louňovice pod Blánkem – Velký Blaník, plán hradiště (PAS, S.164).

Obr. 35. Markvartice, plán čtyřúhelníkových valů (PAS, S.164).

Obr. 34. Lštění, plán hradiště, 1880 (PAS, S.164).

Lštění BN

Hradiště. Raný středověk. Čtverák et al. 2003, 191–193.

/Plánek./

Lžovice KO viz Doly

Markvartice JC / Šance

Čtyřúhelníkové valy. Doba latěnská. Waldhauser 2001, 327–328.

/Plánek./

Mítov PJ / Kokšín

Hradiště, zatím nedatované.

Kokšín hora nad Mítovem lesem porostlá zdvihajíc se stran tu volně tu strmě, někde pozvolnými lázy až rovinami. Na vrchu jejím rovina, ze které se zdvihá temeno na všechny strany strmé. Na temeni jsou zbytky naspů z kamene nanesených, již velmi sploštělé. Byly do čtverhranu. Na jedné straně opíraly se o skály. Podrobné ohledání je nemožné, poněvadž je tu mladý les.

Mítov PJ / Liškův hrad

Hradiště. Pozdní doba bronzová?, doba halštatská?, raný a vrcholný středověk?. Čtverák et al. 2003, 204–205.

Vážený pane profesore!

/.../ Jelikož na mé cestě slyšel jsem v Mitrovici mluvit o hradě, který prý, jako vždy Žižka rozbořil po nezdařeném obléhání Plzně. Oblehl prý tento hrad, leč na nejprve hradu nedobyl, odtáhl dále k jihu, tam se obrátiv, obešel Kokšín a hradu dobyl a spálil, prý měl být dřevěný !?. Tolik v pověstech lidových.

Zlákán tímto, ježto mne staré hrady zajímají, Které Vy tak ve svých dílech skvostně popisujete, /.../ došel jsem na toto hradiště.

Hned u cesty je plocha rovná, na čtyři strany sklonem, ač mírným, který je snad zmírněn dobou a polmi okolními. Pak následuje široká prohlubeň, táhnoucí se po celé straně oné plochy. Potom příkop ve skále vylámaný, nejméně čtyři metry hluboký.

Právě na severní hraně tohoto hradiště je do čtyřhrana přitesaný kámen, na kterém snad byl most zdvihací. Celé pak hradiště má sklon nad potok, pod strmou skalní stěnou tekoucí. Jsou-li ony zvýšeniny ve vlastním hradišti snad zdi, nemohu říci, ale kus úlomku z takové zvýšeniny ukazuje, že na tento kámen byl velký žár, dle jeho útvaru a bublin na něm se nalézajících. Možná tedy, že hrad býval dřevěný, neboť na staroslovanské hradiště, dle rozměrů na jiných místech viděných, je přespříliš málo prostorný, spíše že zde stával hrad či hrádek, který nemá snad větší plochy, než Jivno u Krivoklátu. V dolní části nalézá se prohlubenina, kde mohla stávat buď věž či studna, dle polohy spíše studna, ježto je nad samým potokem.

/.../ Jos. Rous, asist. drog., Král. Vinohrady, Purkyň. nám. 1356

Mukov TP / Hradištany

Hradiště. Mladší doba bronzová. Čtverák et al. 2003, 207–209. /Plánek./

Neumětely BE / Košík

Výšinné sídliště, tvrz. Eneolit, vrcholný středověk. Sedláček VI, 216–219; Čtverák et al. 2003, 217.

Skřípel BE / Švédské šance

Čtyřúhelníkové valy. Doba laténská?; novověk. Waldhauser 2001, 448.

Vaše Blahorodí. Zasilám následující poznámky.

I. Ad. Skřípel.

Stará tvrz stála blíže vesnice Skřípale v místech kde nyní „v šancích švédských“ sluje. Viz Pam. archaeol. nové řady r. II. Jest to skoro quadrát úplný. Výkres. /Plánek s popisem./ Násep západní jest v prostředku prohlouben, zdá se že zde byl vchod.

Nápisy náhrobní na hřbitově skřípelském /.../

Ad. Neumětely

U Neumětel byly 2 staré tvrze:

I. Severně od Neumětel, asi ¼ hodiny odtud, při staré stezce k Berounu vedoucí, na homolovitém kopci pod Housinou „Košík“ zvaném, báječně sídlo Horymíra. Ohledal jsem tvrzíště ono mnohokrát. Nyní není o něm více ani stopy, neb r. 1866 kameník zrovna ve vnitřku hradiška lom otevřel a učinil z hradiště hlubokou propast.

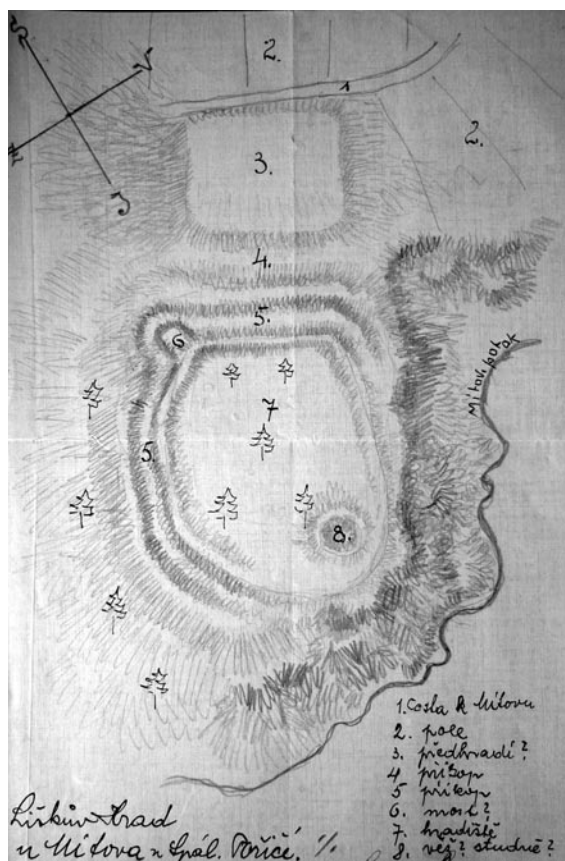
Ohrazení táhlo se kolem špičky homolovitého kopce, mělo zrovna 100° objemu – o něco méně nežli známé hradiško na homolovitém kopci u Libomyšle sousední. Příkop, který hradní rozlohu do kruhu objímal, byl místy 1 ½° hluboký.

Nuzice TA

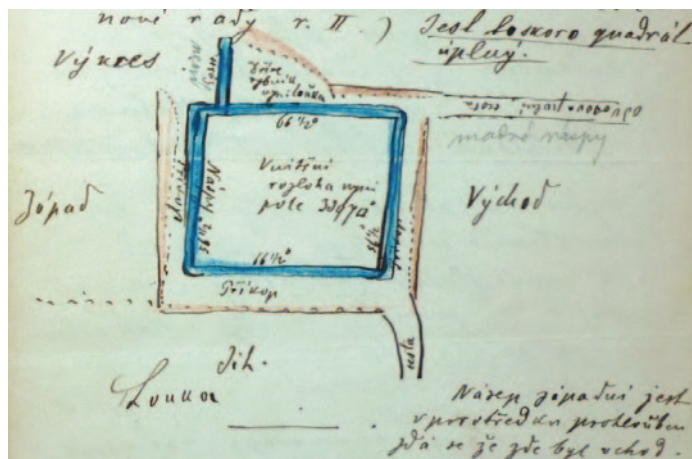
Hradiště. Střední doba bronzová, doba halštatská, raný středověk? Čtverák et al. 2003, 220–221.

/.../ na ostrohu, kde vlévá se Židovská strouha do Lužnice, říká se všeobecně „na Hradcích“. Před třemi roky byl jsem tam s prof. Smolíkem, zrovna když nějaký soused nuzický rozvázal val tehdy ještě dosti zřetelný. Tam uka-

Obr. 37. Skřípel, plán čtyřúhelníkových valů (PAS, S.164).

Obr. 36. Mítov–Liškův hrad, plán hradiště(?) (PAS, S.164).

Obr. 38. Olešná u Radnic – Radná, plán hradiště (PAS, S.164).

zovali nám střepy z valu vybrané, které byly černé jako popelnice i také ornamentovány. Zbytky staveb nebylo viděti. Prof. Smolík pronesl mínění, že je to nějaké hradiště. Val byl směrem k Nuzicům. Na mapce přiložené naznačil jsem to místo. /.../

N. Bydžov 14. 3. 1889.

prof. Ed. Malý

Olešná u Radnic RO / Radná

Hradiště. Pozdní doba bronzová, pozdní halštatská, raný středověk. Čtverák et al. 2003, 238–239. /Plánek./

Ostroměř JC viz Doly

Písecká Smoleč PI / Hradiště

Hradiště. Mladší doba bronzová, raný středověk. Čtverák et al. 2003, 236.

Ctěný pane profesore!

Smoleč, 29./VI. 1920

Zasílám slíbený Vám plánek Hradiště. Je to parcel č. 553. v katastrální mapě zanesená jako les. Pole na Hradišti nyní se nalézající jsem do plánu zakreslil a vyčárkoval. I. pole je poněkud výše a nalézá se na temeni ostrohu, druhé, níže položené pole, nalézá se na hřbetu, který spojuje ostroh s okolními stráněmi. I. má rozměry 150 × 50 m, II. 100 × 30 m. Rozměry jsou udávány přibližně průměrné, ježto obě pole jsou nepravidelného tvaru.

Pokusil jsem se načrtnouti též několik vrstevnic. Ovšem neměl jsem pomocné přístroje, ba ani kompas, proto je vše nepřesné – jen od oka a měření prováděno na kroky. – Vyptával jsem se obyvatelstva jak dlouho ony pole již existují. Bylo mi řečeno, že děd dřívějšího majitele, nyní již mrtvého vykácel les a mýtinu zoral. Katastrální mapa je tisknuta v r. 1894 a od těch dob neopravována. Pole však existovaly již před tímto datem, jak mi bylo řečeno.

S úctou

poručík Procházka

/Plánek./

Plzeň-Hradiště PM / Pod Homolkou

Hradiště. Doba bronzová, pozdně halštatská. Čtverák et al. 2003, 92–94.

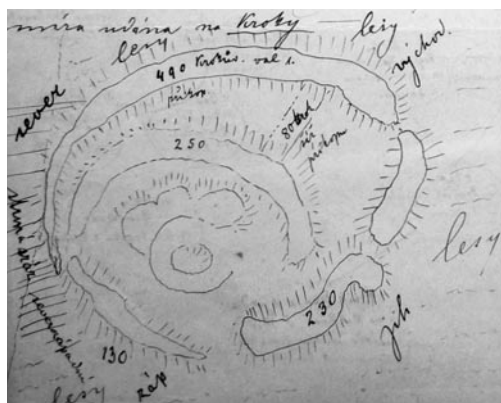
/Plánek./

Obr. 39. Písecká Smoleč, plán hradiště (PAS, S.164).

Obr. 40. Plzeň-Hradiště, Pod Homolkou, plán hradiště (PAS, S.164).

Obr. 41. Počaply-Šance, plán hradiště (PAS, S.164).

Obr. 42. Praha-Královice, Sv. Markéta, plán hradiště (PAS, S.164).

Počaply PB / Šance

Hradiště. Raný středověk. Čtverák et al. 2003, 241–242.

/.../ K těmto památkám připojuji i polohový plán nedalekého vrchu „Šance“ (viz *Naučný Slovník*), míra udána na kroky. /Plánek./ /.../

V Březnici 12. 8. 1888

Jan Kout, učitel na školách měštanských.

Praha-Královice / Sv. Markéta

Hradiště. Raný středověk. Čtverák et al. 2003, 256–257.

/Plánek./

Předhradí KO/ Oldřiš

Hradiště. Raný středověk. Sedláček XII, 23; Čtverák et al. 2003, 241.

1. August Sedláček Janu Hellichovi, b. d. (1906).

(Polabské muzeum, Poděbrady, osobní fond Jan Hellich, kart. 25, č. 13.147.)

Velectěný pane!

Vašnostin Pravěk byl mi velkým potěšením /.../ Nejvíce mě bavila Libice i její mohutné opevnění bývalé. Avšak s Oldřiší nesouhlasím. Nehledě k tomu, že Tomek pracoval některé své věci ku př. Prahu jako ze skály, přece nemohl jsem souhlasiti, že by Oldřiš a Předhradí byly jedno.

1. Ves Oldřiš stála ještě 1315 („Kdo v Oldřiši býval“) a možno i později. Kostel byl 1315 pustý, t. j. nebyl potřebován a ještě stál.

2. Předhradí jako fara připomíná se již 1352 a byla tu zajisté ještě starší fara. V havranském a kolínském děkanství jsou samé staré fary.

3. Kdyby Předhradí bylo u samé Oldřiše muselo by se jmenovati Podhradí, ovšem jestli by k ní bylo přihrazeno.

4. Na Malinačce dobře je viděti (na Vašnostině výkresu) hrad a tuším k němu podhradí, t. j. les zádušní Předhradský.

Bylo by mi velmi milé, kdyby se moje mínění kopáním a nálezy potvrdilo.

S přáním všeho dobrého

August Sedláček

2. Jan Hellich Augustu Sedláčkovi, b. d. (1906).

(Historický ústav AVČR, Praha, pozůstalost Augusta Sedláčka, složka S.164.)

Vaše Slovníčnosti!

Těší mne, že jste laskavě mé skromné práci věnoval svou pozornost. Tehdence spisku jest čistě populární, aby hlavně naše učitelstvo z okresu mohlo z něho těžiti.

Ohledně Oldřiše, račte laskavě přečíst ještě jednou článek „Kde ležela Oldřiš“ v arch. Památkách. Věnoval jsem věci té mnoho práce a prozkoumával celé okolí zevrubně hlavně sondováním archaeologickým! Nežli jsem se k vývodům vyličeným rozhodl, promarnil jsem mnoho času i práce. Na pravém břehu labském nemůže být Oldřiš, protože schází naprosto kultury, které by ji doložit mohly. Hradisko „na kopci“ vedle „Malinačky“ jest skrovné a nemá stop po paláci, po kostelu!! Zádušní les „Na Malinačce“ jest terrain naplavený, bažinatý, inundovaný. Není tam ničeho, na co by se soudit na hradiště mohlo.

Oldřiš stála na Labi a musí tudíž ležet blíže toku A, který se dá stopovat do 13 věku. Uvážímeli to, leží pak Malinačka úplně z obzoru tehdejšího Labe.

Předhradí stará neležela úplně u Oldříše, nýbrž něco severněji, as jak jsem modrou tužkou naznačil. Z urbárů jest zjevno, že byly statky na břehu stojící v 16–17 věku vodou odmilány a byly pak překládány tam, kde je červenou tužkou znamení. Pokud se statky nejstarší otaxirovat dají, ležely dost vzdáleně od hradebního příkopu.

Rozeznávaly se tedy před 14 věkem správně 2 obce: Předhradí a Oldříš. O oldříšském kostele se u Dalimila mluví již jako o ruině. Soudím že kostel byl vodou podemlet a sesul se; hradiště bylo odplaveno vodou již tehdy asi do polovice! Kdo zná zdejší terrain a okolí Předhradě, škody

každoročně vodou činěné, lehce věci pochopí. Předhradí naproti tomu byla bezpochyby tehdy položena dále od Labe, proto přečkala asi o 1 ½ věku déle a pak sdílela částečně osud s Oldříš. Ku konci 14 věku splynuly obce ty asi dohromady, neb se o Oldříši nikde více nečiní zmínky! Máme něco podobného nad Libicí. Tam splynuly 2 vsi v hromadu a sice: stará ves Podbřeží a Opolany, ačkoli definitivní splynutí stalo se teprve as r. 1750, dnes žádný ze sousedů nedovede povědět, kde vlastně ležela ves Podbřeží. Splynutí Oldříše a Předhradí stalo se bezpochyby při založení zemanského sídla v Předhradí. Jeli tato hypotéza oprávněná, pak se vše lehce vysvětluje. Také jest možno že Předhradí bylo v jisté souvislosti s Oldříš od starodávna. Oldříš spustla a jméno Předhradě ostalo. Na klínu Oldříše posud zachovaném jsou dosud kultury staré patrné. Tam povstala tvrz zemanská, tam obnoven kostel spustlý, ležící někdy blízce k východu, dnes ovšem v star. toku Labe. Místo mezi vlastní Předhradí a vlastní Oldříš bylo pusté, neobydlené. Domky tam dnes stojící povstaly v novější době.

Historické zprávy musí naprosto souhlasit s archeologickým výzkumem a pak je theorie správnou. Tak jak jsem ve svém článku naznačil, shodoval by se výzkum archaeologický s prameny, jinaké jsme hned ve vážném rozporu! Závažným dokladem pro polohu Oldříše u Předhradí jsou nalezené sochy z tympanonu, které nesou ráz byzantský. Byly nalezeny ve stavivu starého kostela předhradeckého, tedy farního ze XIV věku. Když byl kostel 1742 spustošen, byly částečně sochy rozsešeny po vsi. Učinil jsem opatření, aby při přestavbách ve vsi Předhradí bylo všimáno starých památek, neb mám za jisté, že se v budoucnosti ještě ledacos najde! Též okolnost tato svědčí o souvislosti kostela oldříšského s předhradským!

Práce v Předhradí nejsou dokončeny a možno že ledacos na podporu mé theorie vynesou. Méně již stopy hrobů kostrových – ty ležejí tam, kde jsem učinil červený kříž! Jsem příliš zaměstnán různým způsobem, že mně na věci ač důležité dost času nezbyvá. Vše však rád prozkoumám. Cením si zajisté vysoko Vaše námitky proti Oldříši, mám však plně přesvědčení na základě dokonalé místní znalosti, že Oldříš musela být blízko Předhradě. /.../

S přáním všeho dobrého znamenám se s úctou oddaný

Jan Hellich

S Dr Pičem prokopávali jsme paláce na Vraclavi, teď studuji Libici, abych povahu staveb 9 a 10 věku zjistil. Paláce knížecí mají mělké kamenné podvaly a stavby jsou dřevěné!

/Mapa prostoru Předhradí – vpisky vlevo „Poloha staré vsi Předhrad“ a „Oldříš“; vpravo „Domnělá Oldříš! Kostelík na Oldříši“ a „les zádušní jest poloha bažinatá, inundační“./

Přerov nad Labem NB / Přerovská či Bílá hůra

Hradiště. Pozdní doba halštatská, raný středověk. Čtverák et al. 2003, 264.

Bělizna. Nad Přerovem vrch Bělizna, jehožto část západní příkrými stráněmi obmezená oddělena jest od mírného východního svahu k Semicům dvojitým valem na přič ostrohu (Pam. arch. X. 650).

Přistoupim KO / Šance

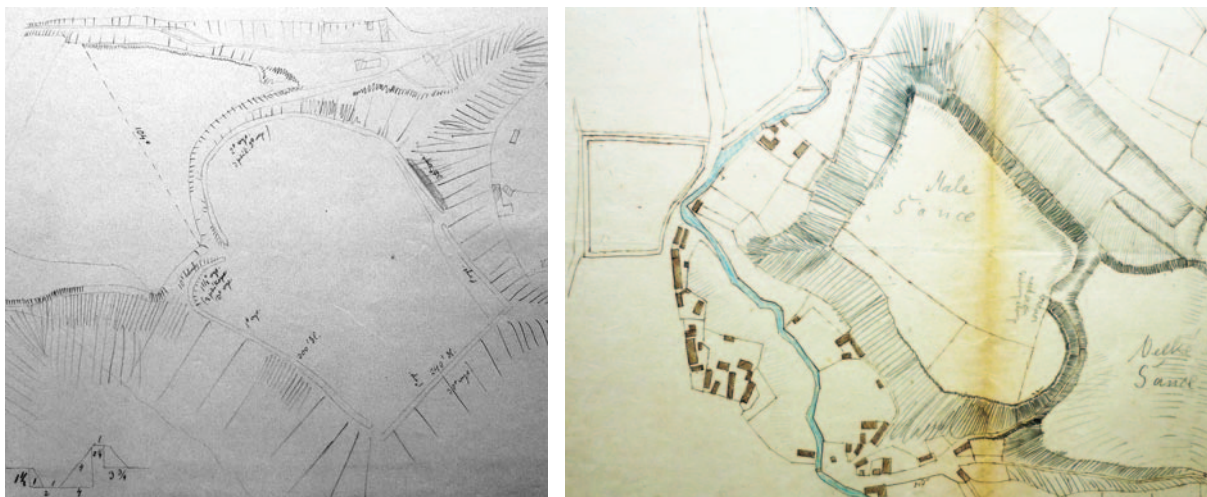
Hradiště. Raný středověk. Čtverák et al. 2003, 265–266.

/2 plánky – starší (s mirami) a novější. K prvnímú připsán německý text: /

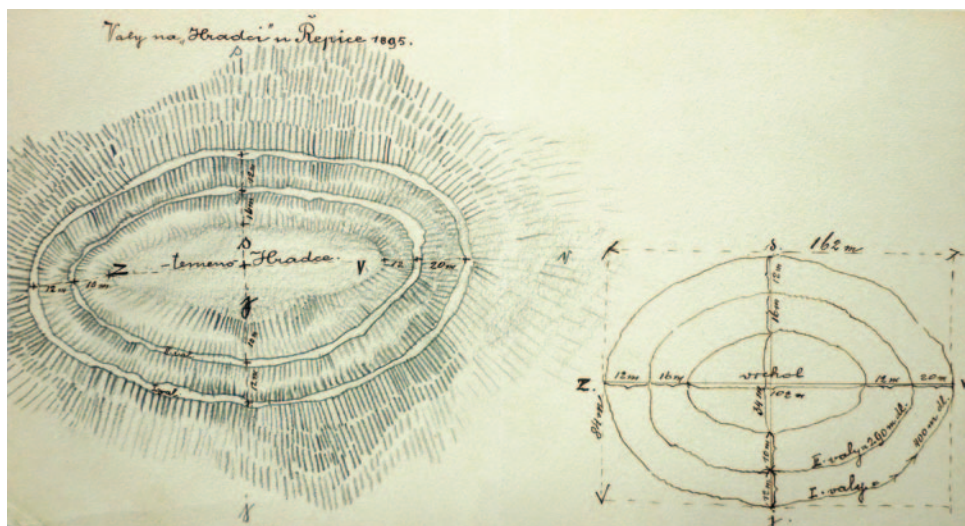
Přistoupim. Es soll von den Römern herkommen. B. Brod soll da gestanden haben mit 24 Bräuhausern; der tren-

Obr. 43. Předhradí-Oldříš, mapa lokality (PAS, S.164).

Obr. 44. Přistoupim-Šance, dva plány hradiště (PAS, S.164).

Obr. 45. Řepice-Hradec, plán hradiště (PAS, S.164).

nende Wall von dem etwas kleineren Vorwerke ist bereits abgeackert und nur wenig erkennbar weil ein Feld darüber geht.

Řepice ST / Hradec

Hradiště. Raný středověk. Sedláček XI, 241; Čtverák et al. 2003, 279–280.

Hradec mezi Domanici a Řepicí lesnatá hora. Vrch její jest rovný bez známek opevnění. Asi do svahu asi 100 kroků zdělí o polovici zšíří. Val se táhne teprve pod temenem hory ale jest velice sploštěn, pod tím zase val ještě více sploštělý, třetí snad byl
/Jednoduchý nákras hory a plánek./

Sadská NB viz **Doly**; samostatně uložen plánek

Sedlec ME / Hradsko viz **Doly**

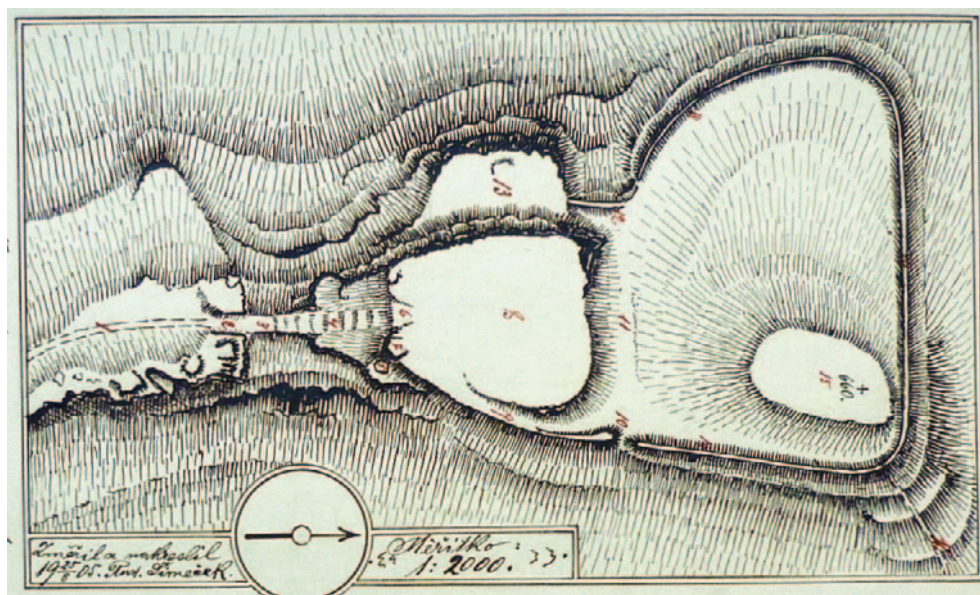
Skočice ST / Hrad

Hradiště. Pozdní doba bronzová, pozdní halštatská, raný středověk. Čtverák et al. 2003, 284.

Hradiště u Vitic = Hrad = U Altánku. /Cizí rkp./

Asi ¼ hodiny pěšky severně od vesnice Svinětic a Vitic, západně od Vodňan, nalézá se na vrchu „Hrad“ ohrazení valové, které objímá západní konec temena tohoto vrchu. Od severovýchodního ohbu valu jde pěšina ku východnímu konci temena vrchu, který jest tuto o 6 metrů vyšší než hradiště a jest označen kamenou kulatinou v průměru 3 m. Tato tvoří trigonometrický bod 666 m. n. m.

Severní, větší polovina hradiště jest obemknuta valem. V ní se nalézá pahrbek posunutý do severovýchodního

Obr. 46. Skočice-Hrad, plán hradiště (PAS, S.164).

rohu a tvořil baštu proti východní části temene. Jižní, menší polovinu hradiště tvoří skála nahoře plochá, z níž na západní stranu vybíhá níž položená plošina, rovněž příkrou skalou na západě ohraničená. Jižní konec skály sklání se dosti příkře a tvoří posléze jakýsi most (hráz), který ústí do soutěsky úplně oddělené části jižního konce temene. Temeno vrchu tvoří pravý úhel.

/Náčrtek./ Popis: 1 = cesta od jihu do 2 = soutěsky ve skále vysekané, 3 = kamená hráz přes příkop rovněž ve skále utvořeném /sic/, 4 = stupňovitá cesta na nejvyšší skálu, která tvořila nejpevnější a nejnepřístupnější část pevnosti. 5 = prohlubnina ve skále, podobající se zasypané studni; 6 = místo bývalého vchodu nebo brány; 7 = skalisko; 8 = rovná plošina, na které byla obytná stavení; 9 = cesta do 11 = příkopu, dělícího obě části hradiště, nyní skoro docela zasypaný; z něho vedla 10 = cesta výpadní brankou do stráně; 12 = násyp, kterým byl tento příkop na západě uzavřen a po kterém se chodilo na 13 = postraní, níže položenou plošinu, která zajisté sloužila co místo pro hospodářská stavení; 14 = val z kamenů skládaný; 15 = kopeček co bašta; 16 = pěšina vedoucí po hřbetě vrchu ku výškové značce 666. /.../

Dne 25. VIII. 1905

R. Šimeček.

Skřípel BE / Švédské šance viz Neumětely

Sovolusky KH / Hradiště

Hradiště? Raný? a vrcholný středověk. Čtverák et al. 2003, 288–289. /Cizí rkp./

Semtěš. /.../ Jdeme-li od tvrze vzhůru podél potoka, přijdeme po několika minutách do hluboké rokle, v níž ukrývá se řada domků zvaných „Hradiště“. Na severním konci této osady zdvihá se příkrý ostroh 342 m vys. porostlý krásným tmavým lesem, ohraničený dvěma roklemi s potůčky pod ostrohem se sbíhajícími. Od ostatní náhorní roviny jest ostroh na severu oddělen hlubokým příkopem, vedoucím od jedné rokle k druhé. Zde jest skutečné hradiště, které dále k jižnímu konci má ještě jeden příkop. Prvé větší oddělení měří v průměru 95 kroků, druhé menší 40 kroků. Podobá se, že tu stála původní semtěšská tvrz ode dřeva, jelikož tu není nikde ani zdiva ani kamení. Zdejší lid říká místu tomu „Na zámku“ a dle pověsti prý byla tvrz v osadě se dřevěným „Zámkem“ spojena mostem, což, hledě jednak k vzdálenosti 1 km, zvláště ale k nepříznivému hornatému terénu, jest ovšem zhora nemožno. Ostatně to může býti též hradiště předhistorické.

Spytice HB / Hradec

Hradiště. Doba halštatská? Čtverák et al. 2003, 289. /Cizí rkp./

Mezi Spyticemi a Moravany, asi 1 km cesty východně od Spytic, jest na homolovitém vrchu staré hradiště řečené „Hradec“. Pahorek jest přístupný pouze od Spytic a tu jest vyhozen dvojitý val a příkop. Na ostatních stranách sklání se velice příkře do hluboké rokle, která hradiště se tří stran obstupuje, a kterouž se dva potůčky, tu se scházející, vinou. S těchto stran jest Hradec z rokle vysoko se vypínající těžko dostupným. Údolí se odtud rozšiřuje k Moravanům pokračujíc. Na temeni homole jest role. Kdysi tu byl také třešňový sad. Stop po nějaké stavbě tu není. Jest to bezpochyby hradiště předhistorické; ve středověku však mohla tu stávat tvrz spytická.

/2 mapky z katastrálních map./

Sudoměř MB / Zadní Hrádek

Hradiště. Pozdní doba bronzová?, halštatská?, raný a vrcholný středověk. Sedláček X, 391; Čtverák et al. 2003, 303.

Hrádek u Skalska a Sudoměře.

Naproti Skalsku přes potok a od Sudoměře ke Kovani tahne se podlouhlý ostroh Zadní Hrádek. Popis podrobný Pam. VI. 175.

Třebanice PT / Velký Hrádeček

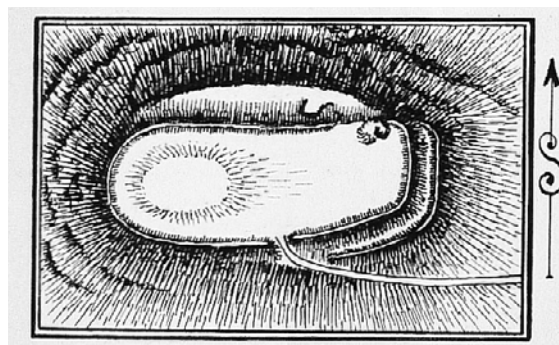
Hradiště. Pozdní doba halštatská. Čtverák et al. 2003, 323.

Hradiště „Velký Hrádeček.“

Asi uprostřed mezi Netolicemi a Elhencemi jest západně od vsi Hrbova (asi 2 km) kopec (570 m n. m.) jehož téměř nese stopy po bývalém valovém opevnění. Hradiště toto bylo na severu, západě i jihu od přírody chráněno místy velice sráznými stráněmi (obzvláště na severu). Přístup ku hradišti dál se od východu, po cestě dnes již téměř úplně neviditelné. Tato strana byla chráněna dvojím valem. Nedaleko stojící vesnička „Hradce“ svědčí, že tu býval hrad.

V západní polovině podlouhlého hradiště jest mírné vyvýšení půdy k vidění, vejčitého půdorysu, kde stávala hlavní budova hradní, bezpochyby dřevěná. V severovýchodní části jest prohlubeň ve skále, kde snad bývala voda. Pod severní stranou hradiště jest po celé délce jakási plošina a na této nacházíme opět prohlubninu ve skále vylámanou a také z největší části zasutou, kterouž bychom mohli spíše za bývalou cisternu považovati.

/Při plánu:./ Měřítko 1:2000. Navštívil a nakreslil dne 26 srpna 1905. Rud. Šimeček.

Obr. 47. Třebanice – Velký Hrádeček, plán hradiště (PAS, S.164).

Třísov CK

Oppidum. Pozdní doba laténská. Sedláček III, 60; Čtverák et al. 2003, 325–326.

/Plánek s textem:./ Valy nasypané jsou na západní straně dvakrát. Na ostatní strany jsou na kraji svahu. Kamenné valy, uprostřed toho jest jaksi vyšehrad, kdež se nachází dosti kamení. Na cestě od Podhradského nahoru byly tuším dvoje překážky, totiž valy, jak nasvědčují zbytky jich.

Úhošťany CV / Úhošť

Hradiště? (oppidum??), vicanásobné pravěké a středověké osídlení. Sedláček XIV, 333; Čtverák et al. 2003, 330–331 resp. 342–343 (Vogastisburk). /Viz též Doly./

Burgberg bei Kaaden. /Částečný výpis z textu Kalina von Jäthenstein 1836, 157–167, a odkaz na Pam. arch. VIII. 367./

Obr. 48. Třísov, plán oppida (PAS, S.164).

Ústaleč KT / Hradec

Hradiště. Raný středověk? Čtverák et al. 2003, 331–332.

Na Velkém Hradci nade mlýnem „na valše“ zbytky starod. hradiště – ze suchého kamení nanesena ohrada, jejíž příkop ještě na severní a severozápadní straně se zachoval. Temeno jest urovňováno, uvnitř nižší než val kolem se táhnoucí.

Velké Hydčice KT / Prácheň

Hradiště. Raný a vrcholný středověk. Sedláček XI, 204–205; Čtverák et al. 2003, 336–337.

Hradiště Prachenské. Poloha a t. d. viz u hradu. Pozoruhodné jest, že není na východním svahu Prachně který jest přece velmi volný ani nejmenší známky opevnění. Jde totiž skrze husté mláží, které vrch pokrývá, ode dvora ke kostelíku rovná cesta, ale ani nejmenší známky není, že by bývalo na té straně opevnění.

Na jižní straně Prachně za kostelíkem 30–7 sáhů, jest tu na příč velmi hrubý a vysoký val na hoře plochý podobající se docela valům které viděti u Netolic, Vratislavě a jiných knížecích hradův. Na západní straně jsou valy (viz

Obr. 49. Velké Hydčice – Prácheň, plán hradiště (PAS, S.164).

nákres) z nichž jeden pochází z 14. věku, jdou jen potud, pokud nezačíná velká příkrost kopce. Na jednom místě jsou valy přerušeny, jdou tu 2 valy podlé sebe, podle všech známek se zdá že tu byl příjezd pro jižní stranu.

Jižně od Prachně asi ¼ hodiny cesty při řece Otavě jest hajnice, která se jmenuje *na Hradcích*. Stojí na výběžku, který k řece strmě stěnami spadá. Také k sev. a jihu jest dosti příkrý.

/Plánek s textem: „u d jest velmi příkré, u k jako by snížené valy patrné, snad kamenné, spíše jen plateau umělé; valy nahoře z hrubého kamene naházené.“ Na pláнку ale písmena nejsou./

Vesec u Sobotky JC / Poráň

Hradiště. Pravěk, raný středověk? Čtverák et al. 2003, 337–338.

/Plánek./

Vraclav UO / Hradisko

Hradiště. Pravěk?, raný středověk. Čtverák et al. 2003, 346.

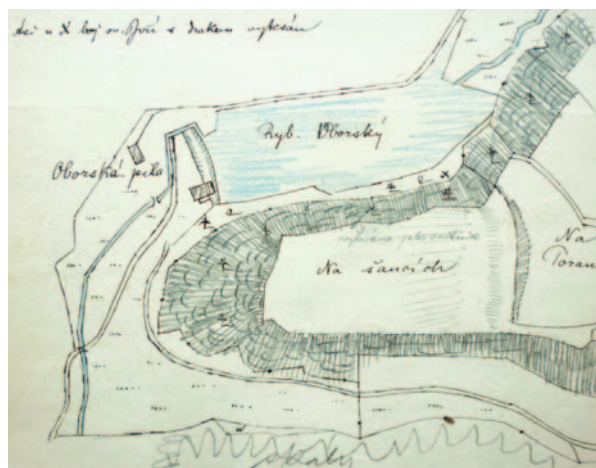
a/ *Zpráva o vědeckých cestách prof. Aug. Sedláčka o prázdninách r. 1881 vykonaných*

Laskavou podporou slavným výborem Svatoboru poskytnutou umožněno bylo podepsanému dostatečné množství hradišť a středověkých zámků ve východních a jižních Čechách spatřiti a ohledati. Krátký výsledek skoumání toho jest tento:

Dne 18. července odebral se na starodávnou Vratslav. Hradiště jest na ostrohu ze třech stran strmých a má nevelkou prostoru, tak že se od středověkého hradu jen ohromným náspem z části již rozkopaným liší. Malá prostora hradu jako i to že jsou ve Vratslavi posud dva kostely (jeden pod hradem a druhý nad ním přes rokli) vedou k tomu, že byl na „hradisku“ toliko knížecí dvůr (neb vysehrad) a osada na místě nynější vesnice. /.../

b/ *Vratslav.*

Krásný kousek země je ta Vratslav. Dvě hluboké debřiny od jihu a jihovýchodu sbíhají se pod ní spojujice se v údolí rozkošné bujným křovím a travou porostlé, za nimi pak se zdvihá lesnaté návrší. /.../ Mezi oběma debřemi vypíná se ostroh, ze tří stran příkrý, v podobě čtverhranu na konci zakulaceného. Lid mu říká hradisko a polím,

Obr. 50. Vesec u Sobotky – Poráň, plán hradiště (PAS, S.164).

Obr. 51. Vraclav, plán hradiště (PAS, S.164).

kteřá odtud na jihovýchod leží, nad hradiskem. Na třech stranách jest místnost tato od přírody dostatečně tvrzena, ana stráž na severovýchodní straně zejména k bývalým lázním jako stěna spadá. Na čtvrté totiž jihovýchodní straně býval ohromný t. j. dosti široký a vysoký val, z kamení hrubého i drobného a země nasypáný. zachovala se z něho hromada tu a tam rozkopaná a rozházená, z níž však přece poznati lze, že se val tento velice podobal valu který se zachoval na Chlumku (u Mladé Boleslavi). Spůsob totiž obou těchto valův nachází se hlavně u hradův doby knížecí a nasypání jich dalo se asi tak, jak vypravuje arabský cestovatel. Na hoře totiž byla rovina tak široká, že tam vůz jezdit mohl, což se obyčejně u hradův a tvrzí feudálních nenachází. Jihozápadní konec náspu vratslavského jest již na dobro rozkopán a rozvezen. Prostora hořejší hradiska obrácena jest na role, na stranách roste stromoví, násep konečně jest hubeným pastviskem. Stráně a násep patří obci vratslavské.

Od kolika let se na hradisku nic nevyoralo, toliko staří lidé vypravují že se tu nacházely železné šavle a podkovy /konec rukopisu/.

Vrtěšice HB / Červenice

Hradiště. Pravěk (střední doba bronzová, doba halštatská, laténská) ?, raný středověk; na témž místě vrcholně středověký hrad. Durdík 2000, 99; Čtverák et al. 2003, 348.

Asi uprostřed mezi Sirotkovicemi a Vilímovem, severovýchodně od blízkých Vrtišic, na lesnatém a vysokém ostrohu jsou zbytky valů a příkopů, hradiště to slove „Červenice“. Se tří stran obstupuje hradiště krásné, hluboké a travnaté údolí, jímž protéká potůček. Údolí to mohlo býti kdysi rybníkem, hradiště chránícím. Dvojí val a příkop obstupuje na příkrých stranách hradiště; tam, kde souvisí s ostatním širším návrším, jest mimo to ještě třetí příkop. Poloha jest velice krásná a příjemná. Možno, že tu bývalo hradiště předhistorické, nicméně mohla tu býti též tvrz středověká. Dle pověsti zdejší jest hradiště to spojeno podzemní chodbou s býv. klášteřem vilímovským, a ukazuje se blíže osady Klášteřa na silnici jenikovské místo silně dunící, z čehož se soudí, že tu silnice podzemní chodbu překračuje.

Příloha 4

Sedláček, A.: Burgen, Schlösser und Vesten. In: Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Böhmen (2. Abtheilung). Wien, 318–346.

(První část o nejstarších hradech, 318–324.)

Die ursprüngliche Anlage und fortschreitende Entwicklung der böhmischen Burgen hing enge zusammen mit der seit Jahrhunderten tüchtigen und von den Nachbarn nicht selten bewunderten Wehrkraft des Landes. Die alten Böhmen waren ein wehrhaftes, tapferes und physisch tüchtiges Geschlecht, das sich seinen Staat im Verlaufe des IX. und X. Jahrhunderts aufgebaut hatte und seit dem dessen Selbständigkeit mit Erfolg behauptete. Ein wesentliches Hilfsmittel dabei war die eigenartige Gestaltung des Landes: der dichte dasselbe auf allen Seiten umringende Grenzwald und die mannigfachen Höhen und Bergkegel, welche von Natur aus zur Vertheidigung wie geschaffen waren. Aber je mehr die Bevölkerung im Innern wuchs, je mehr die steigenden Bedürfnisse des Staatshaushaltes größere Einnahmen und deshalb die Zuziehung fremder Colonisten forderten und schließlich der Adel in dieser Beziehung dem Beispiel der Herrscher nachfolgte, umsomehr lichteten sich nicht nur die bisher schützenden Wälder des Innern, sondern auch der früher gesetzlich geschützte und gehegte Grenzwald. Die anfangs primitiven Vertheidigungsmittel bedurften und erfuhren infolge dessen eine immer größere Vervollkommnung, bis schließlich der regere Verkehr dem Eindringen westeuropäischer Befestigungskunst bedeutenden Vorschub leistete. Könige, Clerus und Adel bauten nun jene kühnen und festen Burgen, die noch heute unsere Bewunderung erregen. /.../

Die ersten historisch bekannten Burganlagen Böhmens erscheinen bereits in der heidnischen Periode. Wir erwähnen nur einen alten Herzogsitz, welcher gewiß noch aus der heidnischen Zeit stammt, nämlich Alt-Kauřim oberhalb der Stadt Kauřim. Die weitläufige Anlage dieser Herzogsburg unterscheidet sie von den Beamtenburgen des XII. und XIII. Jahrhunderts. Man findet in Böhmen eine große Anzahl ähnlicher Anlagen, welche vom Volke Hradiště (= Burgplatz, vom Worte hrad = Burg) benannt werden. Einige von ihnen sind mit gewaltigen Erdwällen umgeben und umfassen einen großen Raum.

Einen Übergang von diesen großartig angelegten Wallburgen, deren Gründungszeiten wahrscheinlich Jahrhunderte weit von einander liegen, zu den einfachen befestigten Wohnorten bildeten solche Burgen, welche wir mit den späteren Städten vergleichen könnten. Sie werden auch von unseren älteren Chronisten urbes genannt, während sie ihrer Befestigung wegen auch castra heißen. Sehr oft ist auch auf ihnen die in den ersten Zeiten des Christenthums gegründete Kirche verblieben. Ein Beispiel davon ist die sonst (1056) Lštění, jetzt Hradiště benannte Burg, deren Standpunkt man sehr gut vom Bahnwagen betrachten kann, wenn man die Sázava entlang Station Čerčan entgegenfährt. Eine überaus steile, oben ziemlich geräumige Erdzunge wird von der Hochebene durch einen gewaltigen, nun schon verflachten, Erdwall getrennt und in der Mitte steht die alte St. Clemenskirche.

Eine ähnliche Lage hat Alt-Pilsen (bei Plzenec) mit seiner uralten Rundkapelle, Prachin (bei Horaždiowitz), und ähnlich sind die Anlagen bei Levýhradec und Budeč und die gewaltige Burg Dřevíč (bei Laun), woselbst überall die Kirchen, der einzige Rest der alten Ansiedlung, geblieben sind.

Wallburgen der kleinsten Dimension waren die von den Beamten des Herzogs bewohnten Sitze. Sie waren auf steilen Erdzungen angelegt und durch einen gewaltigen Erdwall von der Hochebene getrennt, aber ihr Umfang gleich vollkommen den späteren Steinburgen, welche mitunter auch in die älteren Anlagen hineingebaut wurden. Bis jetzt sind derartige Anlagen erhalten in Wratzlau (Vratslav bei Hohenmaut), Netolitz, Cheynow, Teindles (Doudleby) bei Budweis. Eine ähnliche Anlage haben auch die alte Herzogsburg Vlastislav (bei Trebnitz), Hrutov (bei Leitomischl), Libošín (bei Schlan), Hradiště Homolka (bei Pilsen). Einige von ihnen besaßen ein *suburbium*, wie dies deutlich bei Wratzlau, Netolitz und Teindles zu sehen ist. Interessant ist besonders die Anlage von Teindles, denn das *suburbium* wird von drei Seiten von der Moldau umflossen und stützt sich auf der vierten östlichen Seite auf den nicht gar breiten, aber beiderseits zur Moldau steil abfallenden Burgberg.

Derartigen Burgen verwandt waren die sogenannten Teine (týny). Die dem deutschen Worte Zaun etymologisch entsprechende Benennung dieser von Holzwerk aufgeführten Umzäunungen hat sich in Ortsnamen häufig erhalten. Bei den meisten der Týn, Týnec, Tyniště, Tyništka benannten Ortschaften bemerkt man eine Anhöhe von mäßiger Ausdehnung und gewöhnlich ohne Wälle. Deutlich sieht man eine solche Anlage in Elbeteinitz, doch findet man bei der Schloßstätte von Moldauthein (in die später eine Burg hineingebaut wurde) einen auf die beschriebene Weise angelegten Erdwall.

Die im Tieflande und in der Ebene angelegten Burgen der ältesten Zeit hatten eine wesentlich andere Anlage als die auf Erdzungen und Bergvorsprüngen gegründeten. Die natürliche, durch steile Abhänge erzielte Befestigung wurde hier durch Sümpfe und Gräben ersetzt. Auf diese Weise entstand bei Dobřísch eine kleine Wallburg, aus deren sumpfigen Gräben unlängst große schwarze Holzstämme ausgegraben wurden. Kleinere Anlagen dieser Art, welche alle befestigte Sitze einzelner Familien zu betrachten sind, waren Vorgänger der sogenannten Vesten, von denen wir unten sprechen werden.

Die Erhaltung unserer ältesten Burgen erforderte einen großen Aufwand von Arbeit, da, das Material störenden Einflüssen viel weniger trotzte als steinerne Mauern. Deshalb wurden einestheils viele derselben, welche nicht hinlänglichen Schutz boten, verlassen, wie zum Beispiel die sagenhafte Burg Krakov, die schon zu Anfang des XII. Jahrhunderts mit Wald bewachsen war. Andernteils wurde bei vielen das verlangen nach steinernen, auf römische Art angelegten Mauern größer, obwohl sich der conservative, an Holzbauten gewöhnte Sinn des Landvolkes dagegen wehrte; Boleslavs (gestorben 967) energisches Eingreifen bei dem Bau der steinernen Ringmauern von Alt-Bunzlau wird als rücksichtslose Strenge geschildert. Derartige Maueranlagen erscheinen indessen nur sporadisch, wie z. B. die Mauer um der alten Burg Tetin (nicht mit der Steinburg gleichen Namens zu verwechseln). Man fand indessen bald einen Mittelweg, indem man einheimische Anlagen mit römischer Bauweise combinirte. Diesem Umstande verdankt auch der alte schwarze Thurm von Klingenberg (fälschlich Markomannenthurm genannt) sein Entstehen. Dieses in seiner Art seltene, dem Egerer Thurm ähnliche Bauwerk unterscheidet sich auffallend von dem übrigen Mauerwerk von Klingenberg und erscheint als einziger Rest der ursprünglichen Burganlage, welche sonst durch den außerhalb der jetzigen Burg gelegenen, in schwachen Überresten erhaltenen Erdwall abgeschlossen war. Etwas Ähnliches kann man bei der im Jahre 1126 neuerbauten Burg Přimda (Pfreimtberg, Pfraumberg) bemerken. Auch hier unterscheidet sich der auf der höchsten Spitze stehende viereckige von Quadersteinen erbaute Thurm so sehr von dem übrigen Mauerwerk, daß an gleichzeitige Erbauung beider nicht gedacht werden kann; auch unterscheidet er sich wesentlich von den im XIII. bis XV. Jahrhundert gebauten Warttürmen. Der Hradschin zu Prag wurde im Jahre 1135 nach römischer Art ummauert, wogegen die Residenz am Vyšehrad noch im XII. Jahrhundert von Holz gebaut war. Auch die märchenhafte Burg Děvín (bei Prag) stellte sich Cosmas als Holzbau vor. Als Zeitpunkt derartiger Neuerungen wäre also der Anfang des XII. Jahrhunderts zu betrachten. /.../

Obr. 52. Lštění, hradiště – ilustrační obrázek k nejstarší fázi vývoje hradů (Sedláček 1896, 319).

Während die niedere Adel (Vladyken, Ritter) in den Dörfern ansässig war, wohnte der Herr entweder auf der königlichen Burg als Burggraf oder besaß einen befestigten Wohnsitz auf seiner Herrschaft, die er als erblicher Amtmann verwaltete. Hierher gehört die am Berge Razi (Hradec bei Krummau) befindliche Umwallung mäßigen Umfangs, welche von einem ringförmigen, aus Bruchsteinen und Erde aufgeworfenen Wall und Graben um-

schlossen wird. Während hier das innerhalb der Umwallung befindliche Wohngebäude von Holz aufgeführt war, erscheinen auf dem im Jahre 1263 erwähnten *Mons* oder *castrum Dyrislai* (Berg Hradec oder Hradý bei Vagau, auf der Generalstabkarte irrthümlich Vrata) Mauerreste aus lose aneinander gereihten, aber behauenen Steine. Auf dem im XVI. Jahrhundert Alt-Riesenberg benannten Berge Přikopy (bei Neugedein) bemerkt man schon den Übergang von den eben geschilderten zu den späteren Burgen, indem hier die Vorburg von der Hochburg getrennt ist und letztere von einem dreifachen steilen Steinwall umschlossen ist. Obgleich der Innenraum nur ein kleines hölzernes Gebäude fassen konnte, wollte man doch diese Stätte zu einem husitischen Lager stempeln. Es sei hier auch die interessante Burgruine am Berge Trěmsin (bei Rožmítal) erwähnt. Hier findet man ein ganzes System von eingegangenen Steinwällen mit einer etwas tiefer gelegenen Umwallung des Brunnens und in die alten Steinwälle wurde mit theilweiser Benützung derselben als Unterlage für Holzbau das Mauerwerk einer späteren Burg hineingebaut. Die im XVI. Jahrhundert benannte Veste Hrochův Hrádek (heute Hrad bei Gutwasser, Umgebung von Březnitz) ist auch in die Ecke einer älteren Umwallung hineingebaut.

Příloha 5

Vývoj hradův a zámkův v Čechách

(První část původního českého textu⁴⁷ stati v příloze 4 – Sedláček 1924, 166–187.)

Prvotní zakládání a stále pracující vývoj našich hradův souvisel s brannou silou našeho národa, od staletí znamenitou a od sousedův nezdědky obdivovanou, ba i pociťovanou. Staří Čechové byli (dodej jsou) chrabří, udatný lid, který si svůj stát v 9. a 10. století zbudoval a jeho samostatnost od té doby udržoval. K tomu mu pomáhaly zvláštní tvar země, pomezny les, který ji na všech stranách zavíral, mnohotvarné hory a homole, které přírodou takorba k obraně byly stvořeny. Avšak čím více vzrůstalo obyvatelstvo v zemi a čím více bylo žádoucí, když v hospodářství státním bylo potřebí větších příjmů, přibírali osadníkův z ciziny, v čemž šlechta následovala panovníkův, tím více vysekávány nejen lesy chránící části vnitřku, nýbrž i pomezny les, do té doby starým řádem chráněný. Co tedy děláno dříve k obraně, to docházelo řečenými změnami většího a většího zlepšení, až konečně cílymi a vzájemnými styky způsobeno tolik, že si Čechové oblíbili opevňovací způsob západních národův. Králové, duchovní a panstvo stavěli pevně a hrdě hrady /.../

Nejstarší hrady naše připomínají se ve válečných bězích mezi Čechy a sousední Franckou říší. Nejstarší tedy nám známý hrad jest Wogastisburg, jehož veliká posádka společně odpírala mocnému útoku Frankův táhnoucích z údolí Mohanu. Je to bezpochyby hradiště nad Kadaní na břehu řeky Ohře, které sloulo staročesky Úhošť (vlastně Ugosč), ale od přistěhovalých Němcův pojmenováno bylo Burgberg. Hora tato na všechny strany buď strmě neb hluboko se sklánějící má na povrchu pláň tak rozsáhlou, že mohla pojímati velký počet lidstva, jak to též líčeno jest starým dějepisem. Tu se často ubránili Čechové a též se ubránili l. 805 vojskům Karla Velkého, ač byla lépe ozbrojena a vycvičena, než naše voje, jež se zase chránily na vysokých a lesnatých horách neb pevnostech. Jednu z nich nazývá starý kronikář Kanburg, je to snad Hrazsko (Hradsko) proti vsi Kanině severně od Mělníka, jehož tvar dává dobře na srozuměnou, proč se tu Čechové ubránili a proč Frankové naň marně útočili neb místo to jest již od přírody tak nedostupné, že nebylo třeba velkého umění k jeho opevnění. Je to mohutné skalisko vejčitého okolku na všechny strany spadající jako stěna, souvisící s plání mšenskou jen skrze šíji úzkou a též na obě strany strmou; povrch pak rovný jest tak rozsáhlý, že se na něj vešel nemalý počet lidstva a nyní na něm je ves s kostelem.

[Uznávám, že není na jisto postaveno, kde Samo panoval, ale zajisté mnoho svědčí úprava a poloha Úhoště a samo jméno, protože posud nebylo dostatečně vyzkoumáno, kde Wogastisburg – doslova Úhošťův hrad, v Úhošťově hradě – ležel. Možná že šlo Dagobertovo tažení proti nějakému mocnému spojenci Samovu. Co se týče Kanburka (Kaň hrad), jsem o jeho poloze nezvratně přesvědčen.]

Připomenouti dlužno ještě staré knížecí sídlo, které pochází z dob velmi starých, je to Zlič (obecně Starý Kouřim) nad městem Kouřimem se vypínající. Toto rozsáhlé hradiště liší se velice od hradův knížecích 12. a 13. století a velice se podobá Úhošti. Jest skorem k neuvěření, že mohla býti tu rozsáhlá pevnost, k již obraně nestačil hlouček a nelze jinak souditi, než jen tak, že část byla obydlena a ostatní prostora zůstavena byla pro trhy anebo útočiště venkovského lidu.

Kromě dotčených tří hradův najde se v Čechách mnoho podobných pevností, jimž lid říká Hradiště. Některé z nich jsou zavřeny mohutnými náspy a drží velkou prostoru.

[Z těch snad nejpamátnější jest Hradiště nad Pískem, hora na dvě strany k Otavě strmá, jejíž povrch byl hrazen valem, jehož chatrné známky lze posud znáti, a to asi v kruhu trochu stlačeném a na jednom místě v roh vybíha-

47 Sedláček v Pamětech (s. 166) uvádí tento text jako překlad (tj. z německého originálu?), ale text je rozsáhlejší o úvodní partii, v německém vydání vypuštěnou (což Sedláček l. c. sám připomíná), takže se jako logické jeví opačné pořadí.

jícím. S ním nepochybně souviselo pohřebiště „v Dolinách“ blízko ležící, kdež objeveny skvostné věci ze zlata, stříbra a bronzu, svědčící o velkém bohatství.⁴⁸ (Přidáno r. 1924.)]

Sem patří na př. Hradiště u Nasavrku na třech stranách Chrudimkou objaté a na čtvrté trojím náspem zavřené, jehož prostředek slove trhovice, veliké náspy u Češova, rozsáhlé hradiště u Hryzel, hora Hradiště u Závisti a jiné. Velká rozsáhlost některých z nich svědčí o tom, že to bývala pouhá útočiště. Jestliže se blížil nepřítel, obyvatelé vzdálení oznamovali lidem dále bydlicím ohněmi, že hrozí nebezpečí. Často se vyskytující výšiny pojmenované Stráž neb Varta ještě (ovšem nikoliv všechny) připomínají tuto starou telegrafii, protože jsou tak položeny, že z jedné viděti na druhou. [Z okolí

Obr. 53. Hryzely, plán hradiště (PAS, S.164).

Pisku na př. viděti na Strakonické hory, Boubín, Libín, Chlum a Blanský les.] Kouř za dne vystupující a zář za noci svítící zvěstovaly cvičenému zraku, že je zle. Ihned opustili vesničané své dřevěné chalupy a uchýlili se s dobytkem, svým nejlepším jměním, na hradiště. Tu dávaly jim náspy dostatečnou ochranu a vnitřek poskytoval dobytku pastvy na několik dní, dokud nebezpečí neminulo. Vláda, která nikoliv vždy a všude pomáhati nemohla, prohlédala k tomu, aby nejen byl dostatek takových opevnění, nýbrž také k tomu, aby náspy byly v dobrém stavu udržovány. K zemským robotám patřilo nejen opravovati sesuté, nýbrž i nasypávati nové náspy. Kde to šlo, vyzdvihovaly náspy z hrubého kamení, jako na př. na Hradišti nad Březinou, na Hradci u Dobříše a na jiných. Na některých z těchto rozsáhlých hradišť jsou vyšehrady o sobě opevněné, které se nacházejí na nejstrmější straně. Tak slučovány obydlí s útočištěm, jako na př. na Třemšíně, Plešivci, Blaníku a Kněží hoře (též na Úhošti).

Přechodem z těchto rozsáhlých hradišť k jednoduchým obydlím opevněným byly takové hrady, jež by se podobaly pozdějším městům. Naši staří kronikáři říkali jim města (urbes) nebo pro jich opevnění hrady (castra), jak posud Rusové městům říkají. Často na nich zůstal kostel, který byl v prvních dobách křesťanství založen. Na příklad jmenujeme hrad dříve (1056) Lštěn neb Lštění, nyní Hradiště řečený, který dobře vidí každý, kdo jede drahou podle Sázavského údolí u Čerčan. Ostroh velice strmý a na povrchu rozsáhlý zavřen jest mohutným náspem a uprostřed stojí kostel sv. Klimenta. Sem patří hrad Plzeň (nad Plzencem) s kaplí starodávnou, Levý Hradec, Budeč, Pracheň a mohutný Dřevíč, kdež kostely jsou jediným zbytkem bývalého osídlení. Ke všem takovým hradům, obyčejně méně rozsáhlým, jde cesta vždy a nejinak než po stráni vzhůru aneb i v deblině, tak že hlavy přicházejících nepřátel vydány byly nárazu, který přicházel z hořejší strany.

Hrady nejmenší rozsáhlosti byla sídla, v nichž obývali úředníci knížete. I ty bývaly na strmých ostrozích a zavřeny byly mohutným náspem, ale rozsáhlost jich rovnala se rozsáhlosti pozdějších hradův panských. Takovými byly Vratislav, Netolice, Chýnov, Doudleby a Čáslav (Hrádek). Podobně jsou založeny Vlastislav, starý hrad Lučanův, Hrutov u Litomyšle, Libušín u Slaného a hradiště na Homolce (u Plzně). U některých z nich bývalo podhradí, jak zřejmě viděti u Vratislavě, Netolic a Doudleb. Zvláště upoutá zrak založení Doudleb. Podhradí jest objato na třech stranách Vltavou a na čtvrté straně východní jest hradiště neširoké.

Hrady založené v nížinách a na rovinách nejstarší doby zpevněny byly docela jinak, než hrady nacházející se na ostrozích. Pevnost, která těmto dávána strmými boky, nahrazena tu močály neb blaty. Každý si při tomto slovu připomene Kocelův hrad Blatno. Podobné bylo sídlo Slavníkovo Libice, skládající se ze dvou okrouhlých výšin, avšak okopaných náspy. Arabský cestující Ibrahim ibn Jakub popisuje způsob, jak se takové brody zakládaly. V luhu neb blatech vytýčeno okrouhlé neb čtverhranaté místo, vykopán okolo příkop a země vykopaná okolo nasypána. Aby země se nesouvala, zpevněna a spjata dřívím. Na takový způsob založen byl u Dobříše hrádek okrouhlý, z jehož močalovitého příkopu vykopána černá a velká dřeva dubová. Pevnůstky tohoto způsobu, které lze pokládati za opevněná sídla jednotlivých rodin, byly předchůdcem tvrzí /.../.

Vydržování nejstarších hradův stálo mnoho práce, poněvadž hmota jejich zhoubnému povětří méně vzdorovala nežli kamenné zdi. Z té příčiny mnohé z nich nedávajíce dostatečné ochrany opouštěny, jako na př. báječný Krakov, jenž byl již do konce 11. století lesem zarostl; také se vzdávalo přání, aby byly zdi po římském způsobu stavěny, třeba lid zvyklý dřevěným stavbám o kamenné zdi nestál. Proto také pokládáno za bezohlednou přisnost, když kníže Boleslav († 967) žádal neúprosně, aby okolo (Staré) Boleslavě byla vyzdvižena kamenná hraba; také

48 Časně laténské „knížecí“ mohly se žárovými hroby a bronzovými nádobami etruského původu, rozkopané roku 1858.

jsou takové prastaré hradby vzácné, jako na př. kamenná hradba okolo Tetína (nemásti však s pozdějším hradem). Avšak brzo se našlo východisko, totiž tak, že se domácí založení přizpůsobilo stavitelství římskému. Z té příčiny vznikla stará černá věž hlízovatá na Zvíkově, kterážto podobna jsouc chebské věži a lišíc se patrně od ostatního zdiva zvíkovského jest jediný zbytek prvotního hradu, jenž byl větší nežli nynější Zvíkov a zavřen byl v tu stranu ke Karlovu náspem již sploštělým a málo znatelným. Něco podobného lze zřítí u Přimdy hradu, l. 1126 v nově vystavěného. Čtverhraná, ze štukoví vyzdvižená věž liší se též od ostatního zdiva později vyzdviženého, také se nijak nepodobá hlídkám v 13.–15. stoletích stavěným. Taková věž jest i na Ralsku. Pražský hrad r. 1135 po římském způsobu hrazen, an Vyšehrad byl dřevěným ještě v témž století. I starý Děvín, z pověstí známý, myslil si Kosmas jako dřevěnou stavbu. Tedy lze začátek této novoty do počátku 12. století klásti. /.../

Hradům se podobaly *týny*, t. j. hrazení dřevěné, jehož pojmenování zachovalo se v některých názvech místních. U mnohých míst, která se jmenují Týn, Týnec, Tyniště a Tyništka, lze shledávati výšinu mírného rozsahu a bez náspův. Dobře se to spatřuje v Týnci nad Labem a v Tyništce, také v Týně nad Vltavou, kdež však Týn přeměněn na hrad náspem zavřený.

/.../ Kdežto nižší šlechta (vladyky neb rytíři, zemané a dědinníci) bydlívali po vsích, bydlíval pán buď na královském hradě jako purkrabě anebo měl opevněné sídlo na svém panství jako dědičný královský úředník. Do tohoto počtu náleží opevnění na Hradci u Boletic, nevelké místo, které je zavřeno valem z kamení nasypáním a příkopem. Kdežto zde obydlí bylo dřevěné, vyskytne se na Drslavově hradu u Vadkova, který se l. 1263 připomíná, hradba vyzdvižená z kamenů přitesávaných. Na Kravařce neb Příkopech u Nové Kdyně, kdež stával hrad předkův Švihovských z Ryžemberka, lze pozorovati přechod od starších k pozdějším hradům, poněvadž zde jest odděleno předhradí od hradu, jenž jest zavřen trojím náspem z kamení nasypáním. Ačkoliv uvnitř jen malé stavení dřevěné státi mohlo, chtěli zde nacházeti husitské ležení. Též budiž připomenut Třemšín, na němž jest soustava již zašlých kamenných náspův, do nichž později stavěn kamenný hrad, a opevnění studně níže položené. Tvrz Hrochův hrádek u Březnice, tak jmenovaná v 10. století, dostala jméno své po starší pevnosti Hrochově, v jejížto rohu byla založena v 15. století.

Příloha 6

Místopisný slovník historický království Českého (Sedláček 1908) – heslo Hradiště (275–288).

a/ Úvodní stat'

Následující seznam hradišť zřejmých jako i míst po nich jmenovaných, též prastarých hradův a hradcův (vynechajíc kostelce, týnce a stráže ve zvláštních člancích popsané), zdělán jest v tom pořádku, že popsáno napřed okolí Prahy a potom obvod království. (Čísla za jménem napřed arabská, pak latinská, spec. mapy.)⁴⁹

b/ Položky seznamu se vztahem k hradištím v užším smyslu (pravěk a raný středověk)⁵⁰ *(str. 275)*

1. **Pražský hrad**, u starých Čechův zprosta hrad zvaný (jako urbs u Římanův); obyvatelé jeho slouli hradčané.
2. **Vyšehrad**, podle pověsti za dívčí války založený.
6. **Levý hradeček**, starý knížecí hrad u Žalova nad Vltavou (Vocel, v Pravěku II. 405.)
7. **Řivnáč**, hora a hradiště prastaré západně od předešlého v nepatrné vzdálenosti. (PA. XII. 209.)
10. **Budeč**, starý knížecí hrad. (PA. X. 6, Voc. Pr. II. 407.)
11. **Slanská hora**, hradiště s kamennými valy nad městem Slaným. (PA. XI. 443, XII. 111.)
12. **Libušín**, hradiště přepevné okolo nynějšího kostela sv. Jiří jižně od Smečna. (Voc. Prav. II. 403.)
17. **Krakov**, prastarý knížecí hrad, bezpochyby na místě nynějšího Červeného zámku (Kraťovce).
18. **Hlavačov**, jinak Červený zámek, starý hradeček sev. od Rakovníka, záp. od Lužné.
19. **Hradiště**, vesnice vých. od Zvíkovce na starém hradišti vystavěná.
20. **Hrádek Křivoklát**, starý knížecí hrad před založením nynějšího hradu.
22. **Branov**, hradiště u Nezabudic v okr. Křivoklátském. (PA. VI. 235.)
25. **Hradiště**, vrch rozsáhlý jižně od Nové huti a vých. od Stradonic, památný svými nálezy, které o tom svědectví vydávají, že tu bývalo (mluvíc v našem smyslu) lidnaté město. (Vocel, Pr. I. 111, PA. X. 835, XII. 113.)

⁴⁹ Ze seznamu jsou zde citovány pouze pro archeologii či její historii významnější položky; Sedláčkovy citace literatury jsou ponechány v původní formě, odkazy na speciální mapu vypuštěny, Zkratky: L. – léta; n. – někdy, někdejší; příp. – připomíná /se/.

⁵⁰ Voc., Vocel, Prav., Pravěk = *Vocel 1868*; PA. = Památky archeologické.

27. **Hyskov** neb **Heskov**, ves na starém hradišti stojící. (Tak aspoň to bylo za dob V. Hájka z Libočan. Viz jeho kron, k l. 776.)
28. **Tetín**, prastarý knížecí hrad na místě nynější vesnice. (Vocel, Pr. II. 402.)
29. **Kozel**, hradiště naproti Tetínu a jižně ode vsi Hostína na ostrohu mezi Mží a potokem Kačákem.
30. **Oseka**, hora, kamž klade Kosmas hrad Kazín od báječné Kazi postavený, snad ten ostroh, který končí u sv. Havla nad Zbraslaví.
(str. 276)
33. **Kotyz** (na Kotysi?) hradiště jižně ode vsi Koněprus mezi Zdici, Berounem a Litní (PA. XI. 353.)
34. **Šance**, pravidelné opevnění u Skříple a Osova.
35. **Hradec**, ostroh nad silnicí z Dobříše do Hostomic vedoucí, kamennými valy zpevněný (Vocel, Pr. I. 109, PA. XI. 109.)
37. **Hradiště** u Lochovic, již l. 1640 tak řečené. (PA. XI. 111, XII. 144.)
38. **Hradiště** na Otmické hoře severozápadně od Lochovic nad Otmiči a Praskolesy. (PA. XI. 657, XII. 144.)
39. **Plešivec**, hora severně od Jinec, jihozápadně od Hostomic s velkým a starým hradištěm. (PA. X. 691, XI. 587, XII. 85.)
40. **Ostrý**, malé hradiště jihovýchodně od Rpet, severně od Jinec nad Litavkou.
42. **Komorsko**, hora lesem zarostlá, vých. od Čenkova, kdež prý jsou (podle poznámek n. A. Z. Malocha) valy (zbytky snad vsi? Viz Komorsko.)
48. **Hrádek**, sev. od Třebeska u Příbramě, na návrší slove „na hrádkách“ /.../ Pod samým návrším u cesty jest pravidelné čtverhranaté opevnění (v mapách: Švédské šance)
50. **Pačická hora** mezi Seldčany a Chlumcem, hradiště snad nedodělané.
59. **Hradištko (Mstibín)**, staré hradiště obecně „na sekané“ řečené, při samém stoku Vltavy a Sázavy /.../ Hájek jmenuje je Mstibín, snad proto, že se mu tak za jeho doby říkalo. /.../
63. **Lštěň**, nyní Hradiště, kostel na hoře nad Sázavou, mezi Lštěním a Dubskem, vých. od Pyšel (viz Hradiště nade Lštěním – Vocel, Pr. II. 420, PA. IVa. 24.)
(str. 277)
65. **Hradiště** u Dolních Břežan nad Závistí v okr. Jílovském. (Voc. Prav. II. 417. PA. VI. 106.)
68. **Zámky**, na zámkách sev. od Bohnic nad Vltavou, staré hradiště. (PA. XV. 369.)
69. **Kostobrdá**, na zámkách, hradiště u Klecan. (PA. VIII. 630, XII. 111.)
70. **Ve valech**, hradiště nad Klecankami. (PA. XV. 368.)
72. **Hradiště**, poloha mezi Lobkovici a Kostelcem n. L. u vsi Kozel. (PA. XV. 360.)
74. **Boleslav** (nyní Stará Boleslav), podle pověsti první hrad v Čechách, jenž byl zděnými hradbami zavřen. (Viz Boleslav.)
76. **Hradištko** jižně od Vnoře, hradiště ze dvou oddělení složené, v němž postavena později středověká tvrz. (Vocel, Pr. II. 432, PA. XV. 369.)
78. **Bělizna, Bílá hora**, vrch nad Novým Přerovem, jehož staré hradiště se obecně na šancích nazývá. (PA. X. 650, XV. 366.)
79. **Sadská**, hrad, který se v starých pamětech připomíná (viz Sadská), nyní západní povýšená část městečka, kdež stojí kostel. (Jiná místnost při Sadské řeč, Valy jest opevněné manství.)
80. **Hradištko**, rozsáhlé hradiště severovýchodně od Sadské na břehu labském, po němž zdělila název ves Hradištko, západně od něho stojící. (PA. XV. 365.)
82. **Šance**, staré hradiště mezi Radimí, Chotutici a Chroustovem. (PA. XV. 372.)
85. **Hradiště**, n. tvrdé a rozsáhlé opevnění nad samou Přistoupimí, jihovýchodně od Č. Brodu. (Vocel, Pr. II. 414, PA. IVb. 33, XV. 370.)
86. **Starý Kouřim**, rozsáhlé a veliké hradiště nad Kouřimem městem, n. sídlo knížat Zlických, prvotně snad řečené Zlič. (Vocel, Pr. II. 413, PA. IVb. 31.)
87. **Hradiště hryzelské**, rozsáhlé opevnění jižně od Hryzel (sousední les odtud ke Škvrňovu slove proto U starého zámku. (Vocel, Pr. II. 416, PA. IVb. 31.)
88. **Hradiště**, býv. opevnění nad Doubravčany, záp. od Zásmuk, nyní řečené na hradištatech, okolo něhož se vine Výravka. (PA. XV. 374.)

94. **Šance**, pevné hradiště u vsi Březí, jihozápadně od Škvorce na ostrohu, severně od kostela sv. Bartoloměje. (PA. XV. 370.)

(*str. 278*)

95. **Kralovice**, n. knížecí hrad severozápadně ode vsi Kralovic u Uhříněvsi, o čemž svědčí kostel sv. Markéty na hradišti stojící. (PA. IVb. 87, XV. 369.)

102. **Čáslav**, knížecí hrad na místě Hrádku, návrší u Čáslavě.

104. **Hradiště** (tak 1431) nad mlýnem Cimburkem u Poličan jižně od Kutné hory, ve 12. st. sídlo Miroslava předkův pánů z Cimburka, odkudž se hradišti ve starých pamětech i Cimburk říkalo.

119. **Červenice**, hradiště mezi Golč. Jeníkovem a Vilémovem, u vsi Vrtěšic a jižně od Sirakovic. (PA. XIV. 420.)

122. **Chrudim**, starý hrad knížat českých v 11. st.

123. **Pumberk**, hora nad Chrudimí, na níž jsou náspy. (PA. III. 45.)

127. **Hradiště** u Lžovic, západně od Týnce n. L. (PA. XI. 469.)

129. **Pračov**, staré hradiště nad řekou Chrudimkou. (PA. XIV. 46.)

130. **Hradiště**, rozsáhlá a přepevná ohrada u vsi téhož jména (severozáp. od Nasevrk), jež Chrudimka obtéká. (PA. II. 92.)

(*str. 279*)

133. **Zkamenělý zámek**, hradiště v jihovýchodním cípu okresu hlinského nedaleko levého břehu Svratky severozáp. od Perníček (jinak Starý Karlštejn),

135. **Hradiště rabounské** v obci doleské. (PA. III. 367.)

137. **Vratslav**, starožitný, avšak nevelký hradec knížecí. (PA. III. 367.)

139. **Hrutov**, hradiště u Benátek, jihovýchodně od Litomyšle. (Viz Hrutov.) Léta 1505 říkalo se mu Hradiště. (PA. III. 367, VIII. 59.)

140. **Hradec nad Labem** neb králové, prastarý knížecí hrad.

151. **Opočen**, starodávný knížecí hrad, na jehož místě stojí město se zámekem.

155. **Homolka**, hradiště u Náchoda. (PA. VIII. 433, XV. 341.)

(*str. 280*)

169. **Hradiště** u Češova, jedna z největších ohrad v Čechách. (Vocel, Pr. I. 115.)

174. **Havraň**, knížecí hrad u Vesce, sev. od Poděbrad. (PA. X. 489.)

175. **Oldřiš**, knížecí hrad proti Předhradí na pravém břehu Labe ležící tam, kde slove Na kostelíku neb na hradě. (PA. III. 97, XV. 355.)

176. **Libice**, starožitný knížecí hrad u nynější vsi Libice. (Vocel, Pr. II. 410, PA. VII. 200, XV. 355.)

177. **Hradištko**, starožitná ohrada u vsi H. sev. od Kolína.

184. **Hradiště dvojce** v Prachovských skalách u Jičina. (PA. XIV. 352, 605.)

186. **Hradištko**, velká ohrada u Ostroměře, západně od Hořic. (Vocel, Pr. II. 423.)

187. **Hrádek, Hradištko** (i šance), hradiště u Chodovic a Holovous, blízko Hořic.

194. **Hradiště** mezi Kalem a Vřesníkem, jehož opevnění nazývá se Vala.

196. **Boleslav**, knížecí hrad na místě nynější Ml. Boleslavě, jehož opevnění se nazývalo ve 14. st. Hroby.

205. **Hrádek**, pravidelné opevnění mezi Markvarticemi, Řmenínem a Skuřinou, jižně od Sobotky.

(*str. 281*)

206. **Hradiště** na Porani mezi Sobotkou, Dobšínem a Kostí. (PA. XIV. 351.)

209. **Hradec**, ves nad Jizerou naproti Loukovci. (PA. XIV. 161.)

210. **Hrada**, hradiště vých. od Mnich. Hradiště nad Dnebohem na Mužském. (PA. XIV. 330.)

211. **Klamorna**, hradiště nedaleko odtud též na Mužském. (PA. XIV. 336.)

217. **Mazova Horka**, vrch nad Javorníkem, severně od Českého Dubu a pod Ještědem. (Vocel, Pr. II. 424.)

222. **Hrádek** nad samým Skalskem mezi Sudoměří, Spykaly a Kovaní. (PA. VI. 168.)

227. **Hrazsko**, starožitné a přepevné hradiště proti Kanině, záp. ode Mšena. (PA. IX. 455, XV. 463. Viz Canburg.)

228. **Pšov**, n. knížecí hrad na místě nynějšího Mělníka.

229. **Litoměřice**, prastarý hrad na místě nynějšího města Litoměřic.

231. **Hrádek**, velké a staré hradiště (na Velký a Malý Hrádek rozdělené) mezi Vel. Žernoseky a Libochovany. V l. 1499 a 1543 nazývají se lesy v této poloze Hradiště. (Vocel, Pr. II. 428. PA. VIII. 434.)
236. **Hradec, Hradsko**, návrší pod Sedlem a u Levína, u něhož i vesnička. L. 1580 přip. se les Hradec a l. 1669 les Hradsko. (Vocel, Pr. II. 426.)
(str. 282)
248. **Hradiště** na hoře řeč. Quaderberg nad městem Děčínem, na níž bývaly kamenné valy. (PA. XI. 469, 473, Focke, Popis Děčínska II. 29.)
255. **Hradiště** mezi vesnicemi Hradištěm, Dolánkami a Lyscem, celá soustava kamenných valů s vysehradem. (Hallwich, Gesch. v. Teplitz 11.)
257. **Bílina**, knížecí hrad na místě zámku a hory nad ním. (PA. X. 435.)
261. **Hradiště** u Zabrušan. (PA. XIV. 425.)
262. **Staré Hradý** (něm. Starade, nyní obecně Schtepaner Berg), hora s valy a příkopy mezi Štěpánovem, Rdovesicí, Kostomlaty a Milešovem.
263. **Hradišťany** (něm. Radelstein), hradiště nad Mokovem v okr. bílinském. (Voc. Pr. I. 103, PA. VII. 434.)
264. **Hradišťko** u Měrunic v témž okresu. (PA. VIII. 435.)
265. **Vlastislav**, n. knížecí hrad nad nynější vsí Vlastislaví, severozáp. od Třebenic. (Vocel, Pr. II. 406.)
268. **Žatec**, starodávný knížecí hrad na místě nynějšího města.
273. **Drahouš**, starodávný knížecí hrad jižně od Postoloprta na Ohři. (PA. VIII., 136.)
274. **Dřevíč**, jedno z největších hradišť nade vsí Kozojedy, jižně od Loun. (Vocel, Pr. II. 430.)
(str. 283)
277. **Rubín**, na Rubíně u Kaštic, hradiště s kam. valy.
278. **Hradiště** (Kl. Purberg) severozápadně od Černovic, záp. od Chomutova. (PA. VIII. 192.)
284. **Úhošť** (Purberg), jihozápadně od Kadaně za Ohřem, jedno z největších hradišť. (PA. VIII. 376.)
291. **Hradiště** (1226 Na hradišti), návrší mezi Vojkovici a Velichovem při řece Ohři.
293. **Radešova hora** (Rodisberg), vrch proti předešlému přes řeku Ohři.
294. **Sedlec**, n. knížecí hrad, nyní vesnice severozápadně od Karlových Var. (PA. VIII. 569.)
295. **Vladořská hora** (něm. Wladař), vysoká hora nad Vladořici, jihovýchodně od Žlutic. (Vocel, Pr. I. 110, PA. VI. 599.)
299. **Starý Locket**, hradiště západně od Lokte při řece Ohři.
311. **Okrouhlé a Dlouhé Hradiště**, dvě vsi vedle sebe jižně od Bezdruzic, pojmenované po hoře Hradišti nad nimi se vypínající.
312. **Hradiště** (Höllberg) u Bržina, mezi Nečtiny a Úterým. L. 1461 přip. se mlýn pod horou Hradištěm.
317. **Hradiště hořejší**, ves severozápadně od Plas. Poloha u ní slove na Kozím zámku.
(str. 284)
318. **Hradiště dolejší**, ves mezi Plasy a Liblínem nad Střelou.
320. **Radná**, hradiště proti Plané (přes řeku Mži), záp. od Radnice, jinak na zámku.
321. **Hradiště**, hora s mohutným opevněním nad Březinou jižně od Radnice. (Vocel, Pr. I. 107.)
322. **Hradiště** u Bukovce, severových. od Nové Plzně. (Vocel, Pr. I. 114, PA. V. 286, VI. 36.)
325. **Žďár**, hora vysoká u Rokycan. (Vocel, Pr. I. 104.)
327. **Hradiště nad Homolkou**, jižně od Nové Plzně.
328. **Plzeň (stará)**, n. knížecí hrad nad Plzencem. (PA. VIII. 417.)
331. **Kokšín**, hradiště nad Mitovem, jihovýchodně od Spáleného Poříčí.
332. **Hrad, Liškův hrad**, hradiště pod Kokšínem u Mitova (?).
335. **Jindřín**, hradiště mezi Horšici, Radkovicí a Dolci v okolí Přeštic.
336. **Hradec, Hradce**, ves nad Radbuzou, záp. od Stoda a rozsáhlé hradiště. Léta 1298 stál tu kostel sv. Vavřince na Hradci, l. 1450 nazývá se hradiště na Hrobích.
340. **Obrové hradiště** slove l. 1526 les nad zámek žinkovským „/.../ Vobrové hradiště“.
342. **Hrádek**, hradiště nade vsí Zborovem, vých. od Planice. (Vocel, Pr. I. 109.)

345. **Hradec**, hora mezi Ústalcem a Buršici, jižně od Planice, záp. od Nalžovských hor. L. 1630 slove „les aneboližto vrch Hradec“.
347. **Tuhošť**, hora hrazená nad Švihovem. (PA. VII. 215.)
348. **Hradiště přední a zadní**, polohy záp. od Malechova.
351. **Kravařka** (Příkopy), hradec nevelký v 16. st. Starý Ryžemberk zv. severně od Nové Kdyně.
(*str. 285*)
356. **Tuhošť**, starodávný hrad v krajině domažlické, po němž se nazývala vše krajina okolní. Název ten se pamatoval ještě v 16. stol. Snad valy na mapě (8. VIII.) viditelné západně od Petrovic.
358. **Hradišťany**, ves záp. od Stoda, jižně od Kladruhu, nad níž jest staré hradiště.
359. **Hroby**, hradiště s kostelem sv. Vavřince u Štítar, východně od Hostouně. L. 1544 slove „na Hrůbích“.
367. **Obrové hradiště** (Riesenschloss), /.../ u vsi Reckerberg.
371. **Větec**, hora východně od Čkyně s kamennými valy. Pod ní k západu jest ves Hradčany.
376. **Pracheň**, starý knížecí hrad, jehož stará ohrada vedle středověkého hradu se zachovala.
378. **Kněží hora**, hradiště nad Otavou u Katovic. (Vocel, Pr. I. 112, PA. IVb. 27.)
380. **Třemšín**, hora s ohradou starožitnou u Rožmitála. (Vocel, Pr. I. 109.)
382. **Hradiště (Šance)** mezi Stražištěm a Počapy, jihovýchodně od Březnice. (Vocel, Pr. II. 432.)
383. **Hrochův hrádek**, ohrada u Dobrévody naproti předešlé přes vodu, v jejíž rohu postavená středověká tvrz.
389. **Hradiště** u Podskalí nad Vltavou na gruntech obce Kozlí. (PA. XI. 442.)
391. **Hradiště** u Letošického mlýna, jižně odtud u vsi Nevěžic nad Vltavou.
392. **Hrad**, návrší s kamennými valy u Čimelic (tuším nyní Chlum. Vocel, Pr. II. 425.)
(*str. 286*)
396. **Hradec**, hora hrazená mezi Domanici a Řepicí u Strakoníc (1540 les Hradec).
403. **Zvíkov**, knížecí hrad ještě před založením nynějšího zámku, jenž se dále k Oslovu táhl, nežli nynější zámek.
406. **Hradiště** okolo kostela sv. Jana nad Vltavou u Chřešřovic, východně od Písku.
407. **Hradiště**, hora nad Otavou, západně od města Písku. Ves H. při ní připomíná se již l. 1389.
408. **Hradec** na Boubíně nad Smrkovici jižně od Písku.
409. **Hradiště** mezi Liběticí a Předními Zborovici, jižně od Strakoníc. (Vocel, Pr. II. 571.)
410. **Zámek**, návrší mezi Nemědicí a Strunkovici, jižně od předešlého.
417. **Hrad**, hora západně od Vodňan, mezi Skočici, Pivkovici, Bílským a Vitici, l. 1383 vrch Hradiště jinak Bilšnice.
418. **Netolice**, starý knížecí hrad nad samým městem nynějším (nyní u sv. Jana. PA. IX. 651, X. 183.)
419. **Velký Hrádeček** a pod ním véska Hradce u Hrbova, jihozápadně od Netolic.
423. **Hradce**, hora mezi Poněšicí a Dobřejici, severovýchodně od Hluboké.
424. **Bába**, hora severně od Hluboké při Vltavě s kamennými valy.
425. **Drslavův hrad** (něm. Dyrslawspurg 1346) nyní Hrady neb Hradiště jižně ode Lhenic a Jámy a Vadkova. L. 1263 nazývá se horou, která slove hrad Drslavův.
426. **Kamenný**, val mezi Kuglvaidem a Brlohem.
427. **Hradec**, kuželovitá hora u Boletic (něm. Raziberg). L. 1263 nazývá se vrch Hradiště.
(*str. 287*)
435. **Hradiště**, hora se zbytky opevnění nade vsí Hradištěm, východně od Blanského u Kaplice. Ves se tak již ode dávna nazývá.
437. **Hradiště** u samé vsi Třisova mezi Vltavou a Křemžeckým potokem naproti hradu Divčímu kameni.
440. **Doudleby**, starý knížecí hrad, jižně od Budějovic. (PA. VIII. 549.)
445. **Svákov**, hradiště severozápadně od Soběslavě, později také ves. (PA. IVb. 27, XII. 223.)
448. **Hradec**, hradiště jižně od Bechyně při Lužnici a Židovské strouze naproti Nuzicům. L. 1596 se přip. les řeč. na Hradci k Nuzicům.
454. **Blaník** (Velký B.), hora u Louňovic se starodávným hradištěm. (PA. VII. 573.)
456. **Hradiště**, hora na níž stojí nynější Tábor. Tak se nazývala hora ta již ku konci 13. st.

Příloha 7

Dopis Jana Kniese Augustu Sedláčkovi (PAS, S. 164).

Velevážený pane professore!

Líšeň 17/I 80.

Vzdávám tímto Vašnosti srdečný dík za zaslouženou mi důležitou pro nás zprávu.

Líšeňské hradiště, které lid v okolí „Staré Zámky“ zove, jest archeologicky velmi zajímavé. Mimo římské mince z dob Vespasiana a pozdější nalezeno zde 5 bronzových srpů, které jsem viděl u hr. Belcrediho, jedna bronzová sekera, která bohužel do rukou Němcům brněnským se dostala (řed. reálky Krassr). –

Letošní rok byl jsem v tomto oboru velmi šťastným, nejen že jsem odkryl obydlí člověka v blízké jeskyni z doby sobů, které mě a Dr. Wanklovi, kterého jsem o nález uveřejnil, hojněho materiálu ku sbírce poskytlo, nýbrž našel jsem u Líšně tumulus, a odkryl na zmíněných Starých zámkách mlýnské kameny. Jeskyně výše zmíněná poskytla nám mnoho kamených krásných nožů, šípů a j. zbraní, dále nástroje leštěné dláta jehly, šídla a p. Cena těchto starožitností jest značná, zvláště nástrojů pracovaných z křišťálu – jaké posud na Moravě známy nebyli. – Jeskyně zove se „Pekárna“. –

Na protějším vrchu, který se Starými Zámky tvoří břehy potoka Řičky nachází se doposud valy, bohužel pro zimní počasí nedá se nyní mnoho dělati. Dle všeho ubírali se kupci údolím tohoto potoka, který pod jménem Cezava do Svitavy se ústí. Možná že s touto cestou v nějakém poměru se nachází starožitnosti z vyšších vrstev Pekárny (želez. šípy, nože, bronz. náramek, jantarový úlomek), dále starožitnosti Býčí Skály a Rudice (předhistoričtí kováři, o čemž Wankel vydal „Prähistorische Eisenschmelz und Schmiedestätten in Mähren. Von Dr. Wankel 1879.“

Vůbec Líšeň musila býti kdysi velmi důležitá. Nalezeno již za dřívějších let zde pohřebiště, ve farské zahradě (kdež mám dovoleno o prázdninách kopati) nalezeny dvě kostry ozdobeny bronzovými náramky, v lesích poblíž Líšně nalezeny kamené zbraně (bohužel vyvezeny do Vídně) a j. Doufám, že budoucí prázdniny mě se podaří více ještě nalézt.

Opětuji ještě jednou svůj dík zůstávám Vašnosti v hluboké úctě oddaný

Jan Knies

Literatura

Anonym 1865a: Archeologický sbor musea král. českého. Lumír (15), 1865, č. 6 (9. 2.), 94.

Anonym 1865b: in: *Národ* 2, 1865, 35 (6. 2.).

Anonym 1865c: Zpráva o „Včele Čáslavské“. Výstava archeologická dne 21–24. září 1865. Památky archeologické 6, 277–278.

Brantl, K. 1837: b. tit. (Briefliche Mittheilungen der Mitglieder.) Zwölfter Jahresbericht des Voigtländischen alterthumsforschenden Vereins, 22–24.

Brantl, K. 1841: Die großen Erdwälle von Hradišt, auf der Herrschaft Kopidlno, im Bidschower Kreise Böhmens. Sechzehnter Jahresbericht des Voigtländischen alterthumsforschenden Vereins, 3–28.

Brantl, K. 1867: Kamenné valy na Velkém Blaníku. Památky archeologické 7, 1866–67, 573–576.

Buchtela, K. (B-a.) 1905: Slované (Archaeologie). Ottův slovník naučný 23, 432–435.

Bukačová, I. 2006: Severočeské hrady v dobové ikonografii. In: Heber, F. A., České hrady, zámky a tvrže. Druhý díl – Severní Čechy. Praha, 15–40.

Bukačová, I. 2007: Kapitola z dějin české uměleckohistorické topografie 19. století. In: Heber, F. A., České hrady, zámky a tvrže. První díl – Západní Čechy. Praha, 7–44.

Bukačová, I. – Miler, J. 1985: František Alexandr Heber. Ročenka Klubu Augusta Sedláčka 1985, 5–24.

Čermák, K. 1889: „Včela Čáslavská“ v prvním čtvrtstoletí. Sep. b. m., b. d.

Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha.

Dubský, B. 1925: Hradiště u Písku. Památky archeologické 34, 1924–25, 463–468.

Dubský, B. 1928: Hradiště u Chřeštic nad Vltavou. Památky archeologické 36, 1928–30, 272–280.

Dubský, B. 1949: Pravěk jižních Čech. Blatná.

Durdík, T. 1995: August Sedláček a studium českých feudálních sídel. In: Kopiczková, B. (red.), August Sedláček a pomocné vědy historické. Sborník prací z konference ke 150. výročí narození Augusta Sedláčka. Mladá Vožice, 89–95.

Durdík, T. 2000: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha.

- Erben, J. 1868:* Staré pomezí cesty a brány zemské v Čechách. Květy 3, 315.
- Fröhlich, J. 1976:* Archeologické výzkumy A. Sedláčka na Písecku. Výběr 13, 120.
- Heber, F. A. 1843–1849:* Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser, I–VII. Prag.
- Heber, F. A. 2006:* České hrady, zámky a tvrze. Druhý díl – Severní Čechy. Praha.
- Heber, F. A. 2007:* České hrady, zámky a tvrze. První díl – Západní Čechy. Praha.
- Hellich, J. 1903:* Kde ležel hrad Oldřiš? Památky archeologické 20, 323–330, 405–422, 555–564.
- Hellich, J. 1906:* Pravěk. In: Poděbradsko, obraz minulosti i přítomnosti I. Poděbrady. (Sep. tisk: Pravěk Poděbradska. Poděbrady 1906.)
- Hoffmann, F. 1995:* Úvaha o písemné pozůstalosti Augusta Sedláčka a pracovní dokumentaci historika. In: Kopiczková, B. (red.), August Sedláček a pomocné vědy historické. Sborník prací z konference ke 150. výročí narození Augusta Sedláčka. Mladá Vožice, 113–120.
- Chvojka, O. 2001:* Mittleres und unteres Flussgebiet der Otava – Jung- und Spätbronzezeit in Südböhmen. Fontes Archaeologici Pragenses 25. Pragae.
- Jičínský, K. 1866:* Zpečené valy na Tuhošti. Památky archeologické 7, 1866–67, 215–216.
- Jireček, H. 1859:* O některých starožitnostech v Chrudimsku. Památky archeologické 3, 1858–59, 366–369.
- Kalina von Jäthenstein, M. 1836:* Böhmens heidnische Opferplätze, Gräber und Alterthümer. Prag.
- Kalina z Jäthensteinu, M. 2021:* Böhmens heidnische Opferplätze, Gräber und Alterthümer. – Pohanská obětiště, hroby a starožitnosti v Čechách. (Ed. K. Sklenář.) Praha.
- Kolář, O. 1988:* O Augustu Sedláčkovi. Písek.
- Kotalíková, J. 1981:* August Sedláček. Bibliografie. Písek.
- Kopiczková, B. red. 1995:* August Sedláček a pomocné vědy historické. Sborník prací z konference ke 150. výročí narození Augusta Sedláčka. Mladá Vožice.
- Maloch, A. V. 1849:* Uiber Entstehung, Bauart, Zerstörung und Erhaltung der vaterländischen Burgen. In: Heber, F. A., Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser VII. Prag, 260–268.
- Maloch, A. V. 1855:* Slovo o předhistorických nálezích v Čechách. In: Programm c. k. Gymnasium v Jičíně roku 1855. Jičín, 3–22. (Přetisk pod tímž názvem: Beseda 3, 1865–66, č. 4–6: 25–27, 34–36, 42–45.)
- Musil, F. – Úlovec, J. 1984:* August Sedláček. Ročenka Klubu Augusta Sedláčka 1984, 5–18.
- Piř, J. L. 1885:* Črty ze života starých Slovanů. Staroslovanské hrady. Pokrok 115, č. 303 (4. 11.)
- Piř, J. L. 1909:* Čechy za doby knížecí. Starožitnosti země české III. 1. Praha.
- Pubal, V. 1964:* „Včela Časlavská“ a její přínos k rozvoji českého muzejnictví v 80. a 90. letech 19. století. Muzejní a vlastivědná práce / Časopis Společnosti přátel starožitností 2 / 72, 209–215.
- Roubík, F. 1949:* Topografický a kartografický materiál v pozůstalosti Augusta Sedláčka. Časopis Společnosti přátel starožitností 57, 193–197.
- Sedláček, A. 1865a:* Hrádek v Čáslavi. Památky archeologické 6, 1864–65, 215–217.
- Sedláček, A. 1865b:* Hrádek nad Zámostí. Lumír 15, 744.
- Sedláček, A. 1867a:* Tři památné vrchy. Památky archeologické 7, 1866–67, 437–438.
- Sedláček, A. 1867b:* Zaniklé osady v okolí Časlavském. Památky archeologické 7, 1866–67, 561–564.
- Sedláček, A. 1868:* Hradisko Hrutovské u Litomyšle. Památky archeologické 8, 1868–69, 59–62.
- Sedláček, A. 1874:* Děje města Čáslavě. Praha.
- Sedláček, A. 1880:* Kl. Ptolemaia zprávy o Čechách a zemích sousedních. In: Výroční zpráva c. k. vyššího reálného gymnasia v kr. městě Táboře za šk. rok 1880. Tábor, 1–53.
- Sedláček, A. 1882–1927:* Hrady, zámky a tvrze království Českého, I–XV. Praha.
- Sedláček, A. 1883:* O poloze hradů v letopisech Franckých Wogastisburg a Canburg řečených. Památky archeologické 12, 1882–84, 247–258.
- Sedláček, A. 1888:* Ueber die alte Burgstätte zwischen den Ruinen Riesenberg und Neu-Herrenstein. Mittheilungen der Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale N. F. 14, 219–221.
- Sedláček, A. 1890:* Nachtrag zu den seinerzeit gegebenen Nachrichten über Wallburgen in Böhmen. Mittheilungen der Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale N. F. 16, 263–264.
- Sedláček, A. 1893:* Hrady, zámky a tvrze království Českého IX. Domažlicko a Klatovsko. Praha.

- Sedláček, A. 1896:* Burgen, Schlösser und Vesten. In: Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Böhmen (2. Abtheilung). Wien, 318–346.
- Sedláček, A. 1900:* Hradý, zámky a tvrže království Českého XII. Čáslavsko. Praha.
- Sedláček, A. 1908:* Místopisný slovník historický království Českého. Praha.
- Sedláček, A. 1911, 1913:* Dějiny královského a krajského města Písku, 1–3. Písek.
- Sedláček, A. (A. Sčk.) 1913:* rec. Zavadil, J.: Velehrady Děvín a Nitra (Kroměříž 1912). Český časopis historický 19, 362–367.
- Sedláček, A. 1914:* rec. Červinka, J. L.: Děvín, velehrad říše Velkomoravské (Brno 1914). Český časopis historický 20, 202–203.
- Sedláček, A. 1923:* Něco o Hradišti u Písku. Otavan 7, 149–150.
- Sedláček, A. 1924:* Paměti z mého života. Praha.
- Sedláček, A. 1926:* Dějiny kraje Prachenského. Písek.
- Sklenář, K. 2001:* Pravěké a raně středověké lokality středních Čech v topografiích 1785–1850. Archeologie ve středních Čechách 5, 9–31.
- Sklenář, K. 2002:* Hradiště nad Březinou a první archeologická úvaha o hranicích „Slavníkovy říše“. Sborník Západočeského muzea v Plzni – Historie 16, 167–181.
- Sklenář, K. 2008:* Pohanské počátky českých hradů v představách romantické archeologie. Castellologica bohemia 11, 9–30.
- Sklenář, K. 2009:* Hrádek u Velkých Žernosek v počátcích české archeologie. Porta Bohemica 5, 7–42.
- Sklenář, K. 2011a:* Pravěké a raně středověké nálezy v Čechách do roku 1870. Pramenná základna romantického období české archeologie. Fontes Archaeologici Pragenses 36. Pragae.
- Sklenář, K. 2011b:* Význam „Včely Čáslavské“ v počátcích českého regionálního muzejnictví. In: Nováková, D. (red.), Muzejní spolky včera a dnes. Čáslav, 9–13.
- Sklenář, K. 2012:* Hradiště jako předmět studia v počátcích české archeologie. Archeologie ve středních Čechách 16, 497–611.
- Sklenář, K. 2013:* Píč – Niederle – Buchtela: zápas o českou archeologii na přelomu 19. a 20. století. Praehistorica 31/1, 9–98.
- Sklenář, K. 2022:* Karel Brantl a počátky výzkumu hradišť v Čechách. Archeologie ve středních Čechách 26, 7–48.
- Sklenář, K. 2023a:* Jan Erazim Vocel – Život a dílo zakladatele české archeologické vědy. Praha.
- Sklenář, K. 2023b:* Eugen Černín z Chudenic a jeho okruh. Kapitola z dějin archeologie v jihozápadních a středních Čechách. Archeologie ve středních Čechách 27, 7–60.
- Sklenář, K. 2023c:* Nejstarší plán hradiště Příkopy u Kdyně na Domažlicku. In: Sborník prof. Jiřího Slámy, v tisku.
- Šimák, J. V. 1923:* O díle Augusta Sedláčka. Časopis Národního muzea, odd. duch. 97, 209–220.
- Šimák, J. V. 1926:* Doslov. In: Sedláček, Hradý XV, nestr.
- Šimák, J. V. 1927:* Dr. August Sedláček. Almanach České akademie věd a umění 37, 77–90.
- Tecl, R. 1994:* První známý (neúspěšný) pokus o archeologický výzkum v Táboře (aneb jak se mohl stát profesor August Sedláček i prvním tábořským archeologem). Výběr 31, 207–209.
- Tischler F. 1864:* Zápisky archaeologické II. Hradiště u Dvorů v okrese Prachatickém. Prácheň 1864, č. 3, 32.
- Truc, M. 1995:* Studijní léta Augusta Sedláčka. In: Kopiczková, B. (red.), August Sedláček a pomocné vědy historické. Sborník prací z konference ke 150. výročí narození Augusta Sedláčka. Mladá Vožice, 29–51.
- Vocel, J. E. 1868:* Pravěk země České. Praha.
- Vocel, J. E. 1869:* O hradištích a branách zemských. Památky archeologické 8, 1868–69, 321–330.
- Waldhauser, J. 2001:* Encyklopedie Keltů v Čechách. Praha.
- Zápotocký, M. 2000:* Cimburk und die Höhensiedlungen des frühen und mittleren Äneolithikums in Böhmen. Praha.

August Sedláček, Archäologie und Burgwälle

August Sedláček (1843–1926), Gymnasialprofessor und verdienstvoller Historiker, ist weithin bekannt als einer der Begründer der Burgenkunde in Böhmen und als Autor eines fünfzehnbändigen Werkes mit dem Titel *Burgen, Schlösser und Festen des Königreichs Böhmen* (1882–1927), das selbst im europäischen Vergleich einzigartig ist – umso mehr, als es das Ergebnis des unvergleichlichen Fleißes eines einzigen Forschers ist.

August Sedláček studierte 1863–67 an der Philosophischen Fakultät der Karl-Ferdinand-Universität in Prag, wo er sich allmählich von der klassischen Antike zur einheimischen Geschichte hinbewegte, aber schon zu dieser Zeit machte er sich daran, die bestehenden, eher populären Schriften über die böhmischen Burgen (vor allem *Heber 1844–49*) durch eine vollständige Bestandsaufnahme und Beschreibung auf der Grundlage seiner eigenen Kenntnisse und archivalischer Quellen zu ersetzen. Er war ein Schüler des Begründers der tschechischen archäologischen Wissenschaft, Prof. Jan Erazim Vocel, Vorsitzender des Archäologischen Komitees des Nationalmuseums, wo er bereits 1865 den ersten Entwurf seines Werkes vorstellte.

In der Zwischenzeit übte er jedoch den Beruf eines Gymnasiallehrers an Gymnasien außerhalb Prags aus, zuletzt dauerhaft in Tábor (1875–99); nach seiner Pensionierung war er 1900–26 Stadtarchivar und Direktor des Städtischen Museums in Pisek, ebenfalls in Südböhmen. Er wurde Denkmalpfleger (Zentralkommission für die Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmäler in Wien) und für seine historiographischen Arbeiten zum Mitglied der Königlichen Böhmisches Gesellschaft der Wissenschaften und der Tschechischen Akademie der Wissenschaften und Künste.

Viel weniger ist jedoch darüber bekannt, wie viel Arbeit Sedláček dem Nebeninteresse an der Archäologie widmete, in das er durch die Vorlesungen von Vocel eingeführt worden war. Er war in erster Linie Historiker und seine Grundlage waren archivalische Quellen, aber gleichzeitig vernachlässigte er archäologische Quellen nicht – natürlich die unbeweglichen (oberirdischen) im Terrain; materielle archäologische Funde nahm er nur sehr selten wahr.

Sein archäologisches Augenmerk galt verständlicherweise den prähistorischen und frühmittelalterlichen Burgwällen, die den entwicklungsgeschichtlichen Vorläufer der mittelalterlichen Burgen darstellen, die sein Hauptaugenmerk waren. Bereits während seines Studiums veröffentlichte er in der Zeitschrift *Památky archaeologické a místopisné* (Denkmäler der Archäologie und Heimatkunde) seine erste kastellologische Facharbeit (*Sedláček 1865a*), die einer archäologisch und historisch bedeutenden Stätte – Hrádek in Čáslav – gewidmet war; die dortigen archäologischen Funde schenkte er dem Nationalmuseum.

In Vorbereitung auf sein Hauptwerk unternahm er von 1861 bis ins hohe Alter auch Erkundungsreisen durch Böhmen, bei denen er sich auf Burgen und Festen konzentrierte, aber auch überall prähistorische und frühmittelalterliche Befestigungen besuchte. Er hat sie nicht in sein Burgenwerk aufgenommen, weil er die Mitte des 13. Jahrhunderts als Grenze setzte, aber er hat einen relativ großen Fundus an schriftlichen und gezeichneten Aufzeichnungen, Karten und Plänen angelegt, die er leider in keiner Weise genutzt hat.

Sedláčeks Quellen waren neben Autopsie und Archiven vor allem die literarischen Werke seiner Vorgänger bei der Beschreibung der tschechischen Burgen – Franz Alexander Heber (1815–1849; *Heber 1843–1849*), der auch prähistorische und frühmittelalterliche Burgwälle erwähnte, oder Carl/Karl Ferdinand Brantl (1801–1871), der die erste Übersicht über die böhmischen Burgwällen (*Brantl 1837*) und die erste Monographie über eine bedeutende Anlage dieses Typs (*Češov – Brantl 1841*) veröffentlichte. Einen systematischen Überblick über die befestigten Anlagen in Böhmen verschaffte Sedláček Antonín Zefyrin/Vánkomil Maloch (1823–1880), der nach Hebers Tod den Band VII seiner *Burgen* vervollständigte und ein Kapitel, das die Burgwälle mit der Entwicklungslinie der Burgen verbindet, anfügte (*Maloch 1849*), was er dann zu einer umfassenderen Abhandlung ausbaute (*Maloch 1855*). Von einiger Bedeutung für Sedláček waren auch die Informationen seiner Zeitgenossen, insbesondere des archäologisch interessierten Historikers Prof. Martin Kolář und des Archäologen Moric Lüssner.

Neben den klassischen gemauerten Burgen finden sich in seinen *Burgen* auch Überreste, die im Wesentlichen aus der Oberflächengestaltung (Böschungen, Gräben usw.) bestehen und vor allem zu mittelalterlichen Festen gehören; für viele von ihnen gibt es kurze Beschreibungen mit Bildern und Plänen.

Sedláček definierte die Grenze zwischen „hölzernen“ und „steinernen“ Burgen und wollte nicht über sie hinausgehen. Dennoch werden hier eine Reihe von Stätten aus prähistorischer und frühmittelalterlicher Zeit erwähnt. Aus den Texten älterer Chronisten stammen Orte, die entweder mit „altböhmisches Sagen“ (z. B. Tetín, Děvín) oder mit Städten in Verbindung gebracht werden – die frühen fürstlichen Burgen, die Sedláček entweder mit bestimmten Burgwällen (Netolice, Prácheň, Bílina) oder nur allgemein mit späteren mittelalterlichen Städten (Litomyšl/Leutomischl, Hradec Králové/Königgrätz, Mladá Boleslav/Jungbunzlau, Litoměřice/Leitmeritz) identifiziert.

Prähistorische und frühmittelalterliche Burgwälle im Terrain werden nur ausnahmsweise in Form eines kurzen Textes erwähnt (Choteč, Kralupy n. Vlt.-Minice), ansonsten werden sie nur gelegentlich in den Kapiteln über nahe gelegene Burgen oder Festen erwähnt (Benátky-Hrutov, Třisov, Doudleby, Stradonice, Branov, Hryzely usw.). Nur selten erhält ein solcher Ort mehr Raum, wenn der Autor ihn für eine Burg hält oder mit einer solchen in Verbindung bringt (Chlum bei Mladá Boleslav = Burgwall Nepřevázka; Třemšín), oder ihn einer Belagerungstätigkeit zuschreibt (Burg Ostromeč und die angrenzenden Befestigungen des keltischen Oppidums Hrazany). Die archäologischen Beobachtungen im Gelände werden durch die Überreste erloschener mittelalterlicher Siedlungen ergänzt, die Sedláček ausnahmsweise erfasst hat (Hraběšín, Rovný bei Zbiroha).

Ein Mangel der archäologischen Informationen von Sedláček ist das Fehlen einer genaueren Datierung, die durch Begriffe wie „altböhmisches“ oder „uralt“ für Stätten, die älter als das Hochmittelalter sind, ersetzt wird, obwohl bei den jüngeren Bänden der *Burgen* die zeitgenössische Archäologie jedoch oft eine genauere Bestimmung erlaubte. Sedláček ist hier nicht über die Terminologie seiner Studienzeit hinausgegangen. Im Allgemeinen fehlt also eine Darstellung der frühen Entwicklung der Burgen vor dem Hochmittelalter.

Es sollte jedoch hinzugefügt werden, daß Sedláček parallel zur Vorbereitung und Veröffentlichung von *Burgen* mehrere detailliertere Arbeiten über prähistorische und frühmittelalterliche Burgwälle veröffentlichte. Während der Beitrag über Tuhošť (*Sedláček 1867a*) rein historisch war, ist das umfangreichere Werk über Hrutov bei Litomyšl (*Sedláček 1868*) das erste von mehreren monografischen Werken Sedláčeks, die Geschichte und Archäologie miteinander verbinden. Dazu gehört insbesondere der Versuch (*Sedláček 1883*), Wogastisburg und Canburg zu lokalisieren, die aus den historischen Quellen des Fränkischen Reiches (631/2, 805) als Schauplätze von Kämpfen mit den böhmischen Slawen bekannt sind, wobei Sedláček erstere (nach einer Definition der Methodik solcher Versuche) historisch mit dem Burgwall (?) auf dem Berg Úhošť bei Kadaň/Kaaden, letztere mit dem frühmittelalterlichen Burgwall Hradsko bei Mělník zu identifizieren versucht. Er beschreibt beide Orte ausführlich.

In seiner Eigenschaft als Konservator der Denkmalpflege widmete er dann zwei Artikel in der Zeitschrift der Wiener Zentralkommission zunächst der bemerkenswerten Befestigung Příkopy in der Nähe von Domažlice/Taus, die er in das Hochmittelalter einordnete (*Sedláček 1888*; nach neuesten Forschungen handelt es sich wohl um die erste Hälfte des 13. Jahrhunderts), und dann dem Hradec-Hügel bei Horažďovice, wo allerdings keine Hinweise auf die Befestigung existieren (*Sedláček 1890*).

Neben den *Burgen* und separaten Artikeln griff Sedláček mit einem weiteren hervorragenden Werk in das archäologische Feld ein – dem *Historisch-topografischen Lexikon des Königreichs Böhmen* (*Sedláček 1908*). Darin erschienen Einträge allgemeinerer Art (Hrad, Hradiště), aber ebenso wichtig war das beigefügte Verzeichnis von fast 500 Orten in Böhmen mit einem Orts- oder Flurnamen, der auf der Wurzel *hrad-* basiert. Es enthält eine Reihe von prähistorischen und frühmittelalterlichen Burgwällen und beweist damit Sedláčeks umfassende Kenntnisse über die Burgwälle in Böhmen, die er vor allem aus verschiedenen historischen und literarischen Quellen schöpfte.

Schließlich gibt es eine umfangreiche Manuskriptsammlung, die in seinem wissenschaftlichen Nachlass unter dem Titel *Hradiště* enthalten ist – kurze Texte und viele gezeichnete (oft auf Katasterkarten gegründete) kleinere Pläne oder Skizzen zu etwa 180 tschechischen und zwei mährischen Orten, die alphabetisch geordnet sind. Die Sammlung umfasst prähistorische und frühmittelalterliche Stätten, Viereckschanzen oder andere Wälle, Festen- oder Kleinburgstätten oder deren vermutete Standorte. Sie enthält auch eine Karte von Böhmen, auf der ausgewählte Burgwälle eingezeichnet sind.

Die archäologische Tätigkeit von August Sedláček im Terrain war nicht sehr zahlreich, aber wir wissen von mehreren Fällen von Sedláčeks Interesse an (meist mittelalterlichen) Funden. Zunächst ist ein er-

folgloser Versuch aus dem Jahr 1894 zu erwähnen, zusammen mit einem anderen Professor des örtlichen Gymnasiums eine Fundstelle in den städtischen Parkanlagen in Tábor zu bergen. 1907 assistierte Sedláček Prof. J. L. Píč vom Nationalmuseum in Prag bei der Erforschung des alt- bis mittelbronzezeitlichen Burgwalls Vrcovice bei Písek; im selben Jahr rettete er für das Museum in Písek einen Teil des Bronzedepots im Wald bei Smrkovice, und im folgenden Jahr ließ er diese Fundstelle ohne großen Erfolg erforschen. Er war der erste, der die mittel- und frühbronzezeitliche Burgwall bei Chřešťovice erkannte und später ihre Erforschung empfahl.

Die letzte und größte Aktion, an der er sich beteiligte, war eine Erkundungs sondierung auf dem Hradiště bei Písek mit einem prähistorischen Burgwall; dabei wurde der an der Oberfläche kaum wahrnehmbare Verlauf der Befestigungsanlage entdeckt. Sedláček schrieb sie jedoch fälschlicherweise den Altslawen-Tschechen zu, denn als Erbe des romantischen Autochthonismus seiner Jugendzeit leugnete er die prähistorische keltische und germanische Besiedlung Böhmens und glaubte an deren ursprünglich slawische Besiedlung.

Ungeachtet der Tatsache, daß seine Vorstellungen der Zeit seiner Jugend und seines Studiums entsprachen und er von der weiteren Entwicklung des archäologischen Denkens nicht mehr betroffen war, hat August Sedláček – neben seiner enormen Arbeit in der Kastellologie und der historischen Topographie – in nicht geringem Maße zur Archäologie in Form der Kenntnis der Burgwälle in Böhmen beigetragen. Dieser Aspekt seiner wissenschaftlichen Arbeit ist bisher außerhalb der Aufmerksamkeit und des Bewußtseins der Fachwelt geblieben und verdient es, hervorgehoben zu werden.

Abb. 1. Sedláček als Hörer der Prager Universität im Jahre 1865 (*Sedláček 1924*, Beil.).

Abb. 2. Sedláček als Lehrer des Gymnasiums in Litomyšl im Jahre 1869 (*Sedláček 1924*, Beil.).

Abb. 3. Čáslav-Hrádek, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).

Abb. 4. Unterschriften von A. Sedláček und F. Beneš unter dem Protokoll der Sitzung des Archäologischen Komitees vom 27. I. 1865.

Abb. 5. Batňovice, Festenstätte (Sedláček, *Hrady* V, 53).

Abb. 6. Kyšperk, Festenstätte (Sedláček, *Hrady* II, 66).

Abb. 7. Sedlec u Sezimova Ústí, Festenstätte (Sedláček, *Hrady* IV, 149).

Abb. 8. Branov, Burgwall (Sedláček, *Hrady* VIII, 91).

Abb. 9. Libice nad Cidlinou, Burgwall (Sedláček, *Hrady* XII, 45).

Abb. 10. Kučeř-Obrový hroby, Viereckschanze (Sedláček, *Hrady* VII, 80).

Abb. 11. Benátky-Hrutov, zwei Pläne des Burgwalls (PAS, S.164).

Abb. 12. August Sedláček auf der Zeichnung von J. Vilímek (*Humoristické listy* 24, 1882, Nr. 42, S. 335).

Abb. 13. Sedláček's Karte der böhmischen Burgwälle (PAS, S.164).

Abb. 14. August Sedláček bei der Besichtigung der Sonden am Berge Hradiště bei Písek (1924).

Abb. 15. Sedláček's Zeichnungen der mittelalterlichen Gefäße aus Sezimovo Ústí bei Tábor (im Briefe nach Josef Smolík, undatiert).

Abb. 16. Sedláček's Handschrift der Rede für die Öffnung der Ausstellung in Čáslav, 1865.

Abb. 17. Jiloviště-„Kazin“, Plan der Lokalität (PAS S.142).

Abb. 18. Planá n. Mží-Radná, Plan des Burgwalls (PAS S.142).

Abb. 19. Boletice-Hradec, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).

Abb. 20. Březina, Plan des Burgwalls, J. K. Kvapil 1854 (PAS, S.164).

Abb. 21. Bylany-Cimburk, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).

Abb. 22. Dalovice, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).

Abb. 23. Dobříš-Obora, Plan des Burgwalls(?) und Sedláček's Zeichnung des gefundenen Balkens (PAS, S.164).

Abb. 24. Sadská, Plan der Anhöhe mit der Kirche (PAS, S.164).

Abb. 25. Doudleby, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).

- Abb. 26.** Jáma, Plan der Lokalität (PAS, S.164).
- Abb. 27.** Kal, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).
- Abb. 28.** Krchleby-Holubi hlava, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).
- Abb. 29.** Kučeř-Obrový hroby, Plan der Viereckschanze (PAS, S.164).
- Abb. 30.** Lhovice-Tuhošť, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).
- Abb. 31.** Libochovany-Hrádek, Plan des Burgwalls, L. Šimeček 1905 (PAS, S.164).
- Abb. 32.** Libušín, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).
- Abb. 33.** Louňovice p. Bl.-Velký Blaník, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).
- Abb. 34.** Lštění, Plan des Burgwalls 1880 (PAS, S.164).
- Abb. 35.** Markvartice, Plan der Viereckschanze (PAS, S.164).
- Abb. 36.** Mítov-Liškův hrad, Plan des Burgwalls (?) (PAS, S.164).
- Abb. 37.** Skřípel, Plan der Viereckschanze (PAS, S.164).
- Abb. 38.** Olešná u Radnic-Radná, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).
- Abb. 39.** Písecká Smoleč, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).
- Abb. 40.** Plzeň/Pilsen-Hradiště. Pod Homolkou, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).
- Abb. 41.** Počaply-Šance, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).
- Abb. 42.** Prag-Královice, Sv. Markéta, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).
- Abb. 43.** Předhradí-Oldříš, Karte der Lokalität (PAS, S.164).
- Abb. 44.** Přistoupim-Šance, zwei Pläne des Burgwalls (PAS, S.164).
- Abb. 45.** Řepice-Hradec, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).
- Abb. 46.** Skočice-Hrad, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).
- Abb. 47.** Třebonice-Velký Hrádeček, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).
- Abb. 48.** Třisov, Plan des Oppidums (PAS, S.164).
- Abb. 49.** Velké Hydčice-Prácheň, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).
- Abb. 50.** Vesec u Sobotky-Poráň, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).
- Abb. 51.** Vraclav, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).
- Abb. 52.** Lštění, Burgwall – Illustration zum ältesten Abschnitt der Entwicklung der böhmischen Burgen (Sedláček 1896, 319).
- Abb. 53.** Hryzely, Plan des Burgwalls (PAS, S.164).

